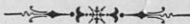

USKOVAINEN.

ELETTY KERTOMUS.

KIRJOITTANUT

J. H. ERKKÖ.

WIIPURISSA,
MATTI KURIKKA.

1890.

USKOVAINEN.

SELETTI BERTONUS.

USKOVAINEN.

J. H. E. R. O.

Wiipurissa,

Wiipurin Sanomain kirjapainossa, 1890.

USKOVAINEN.

Esilause.

Merikin homehtuu pitkän tyynen jälkeen. Kirkkaana ja raittiina pysyäkseen kaipaa se liikettä, jota sille luonto toimittaaakin. Kaikki elämä, koko luonto, koko maailma tarvitsee liikuttamista; se on kaiken kehittymisen ja edistymisen ehto, henkisenkin.

Henkisetkin liikkeet seuraavat luonteensa mukaisia lakia ja ovat elämän monisuuntaisia tuulia ja viimoja. Ne pitävät ihmismieltä työssä, vireissä, ettei se pysäystilassaan vellostuisi ja sairastuisi. Se joka niistä hättääntyy, on kuin arkamielinen ja tottumaton merenkulkija, joka jokaisesta uudesta tuulenpuuskasta aavistaa merihätää.

Sellaiset hätähuudot kohtaavat meillä etenkin uskonnollisia liikkeitä, milloin ne vähänkin poikkeavat siitä totutusta suunnasta, johon

vallitseva kirkko on pysähtynyt. Ei osata nähdä niissä mitään luonnollista ja oikeutettua ilmausta, jonka on yhtä paljon tuottanut sisäinen henkisen liikkeen tarve kuin vaikuttanut elämän yleiset lait. Kun vanhin ja laajimmalle levinnyt viljelys kansan hengessä on uskonnollinen, niin ovat liikkeet sillä alalla yleisimmin levinneet, varsinkin niissä kansan kerroksissa, joita kansalliset ja yhteiskunnalliset kysymykset eivät vielä ole kokonaan virtaansa vetäneet. Mieli, liikkeelle päästäkseen, tarttuu siihen käyte-aineeseen, mikä on kunkin luonnetta ja kehityskantaa lähinnä.

Varsinkin meidän pienissä oloissa, ilman ulkonaista valtiollista elämää, kääntyy kansan mieli sisäistä maailmaansa tutkimaan. Edes tuolla ahtaalla alalla tahtoo se taistella itselleen toimintavoimien ja kehitysvapauden. Niin johtuu pieni kansa aivan omalle uralleen: henkisen voiman ja suuruuden tielle. Ainoa mikä sille on mahdollinen. Katalaa on yrittää tätäkin pyrkimystä pakkokeinoilla kuristaa — se on murhan-yritys kansan henkistä omantakeisuutta vastaan.

Sitä se on senkin enemmän, koska uskonnollista elämää vainotessa vahingoitetaan kansan muutakin henkistä edistystä. Sillä uskonnolliset liikkeet ovat se käypä seko, se taiteesen ja runouteen johtava välikanta, jossa hengen parhaimmat pyrinnöt epämääräisinä temmeltävät. Taiteessa samat hengen pyrkimykset luovat itselleen muotoja ja rajaviivoja, siirtävät äärettömyyden kehien sisälle ja pyrkivät selväpiirteisiksi ja käsitettäviksi. Tässä seuraava kertomuskin on sellainen yritys.

Miesparka oli jo kauan valittanut, ettei ollut nuorena oppinut niin sujuvasti kirjoittamaan, että voisi panna pitempiä kertomuksia paperille. Mieheksi kasvettua on käsi kangistunut ja aika on kulunut leipää ansaitessa. Kuitenkin olisi hän tahtonut kuvata kirjavan elämänsä vaiheet oppaaksi jälkimaailmalle. Pitikö niiden nyt hävitä hänen kanssaan hautaan?

„Eihän mitä!“ sanoin minä. „Koettakaa-han kertoa, niin minä koetan panna paperille!“

Hänen harmaat, vilkkaat silmänsä kirkastuivat ja karkeita kasvonpiirteitä valaisi henkevät väreet. Herkän mielen palo näytti säteilevän vakaiselta korko-otsalta harmaille hiuksille ja pystynenän yli kärnäiselle paralle. Tuo pieni terhakka mies, joka tavallisessa olossaan tuntui tylyltä ja kylmältä, oli nyt sytyksissä ja hänen lähis-

tössään tuli lämmin. Vasta viidenkymmenen mies, mutta ennen aikojaan harmentunut. Mielestäni hän muistutti jotakin matkustelevan profeetan kuvaa vanhassa kuvaaramatussa.

„Siinä tekisitte hyvän työn, josta olisin kiitollinen,“ puhkesi mies.

„Niin olisin minäkin teille — kertokaa vaan!“

„Sitä on vaikea päästä alkuun.“

„Mutta jos alkaisitte syntymäkodistanne!“

„Niin, sieltähän se pää lähtee. Ei se ollut mikään isoinen koti: noin syltä kunnakin mökki hallaisella Leppävaaran rinteellä, kivenheitto Oriveden rannasta. Vanhempani olivat läksiämiä ja elivät milloin kenenkin työstä. Isäni oli kirvesmies, minun kokoiseni; äitini hento ja pieni. Olin kuusviikkoinen, sanottiin, kuin äiti rukka sairastui horkkaan ja vapisi kuin lanka, uunillakin. Sill'aikaa imetettiin minulle suolaveteen kastettua tuppua ja sillä elin äitini vilutaudin yli. Suolavesi oli myö-

hemminkin useasti lemettisen leivän särvin. Kuin leipä joskus oli kokonaan lopussa, niin siskoni, joka oli vanhempi minua, itkeä kitisteli äidille. „Ryyppää suolavettä, se maistuu niin hyvältä,“ sanoin minä siskolle, istuessani uunilla nokinen paitariepu päälläni. Kuin isä töissä onnistui, niin toi hän iltasilla murusen meille kotiin kuin lintu pesäänsä.

Olin vasta kolmen vanha kuin isääni kohtasi onnettomuus. Hän oli kirkkomaalla rakentamassa pylväsvajaa pitejän hevosille, niin ukon-ilmalla putosi pylvään nenästä maahan ja taittoi oikean sarvenansa. Silloin sanottiin kalman tarttuneen kirkkomaasta hänen silmiinsä, että hän siitä lähtien tuli puolisokeaksi — rampa ja puolisokea.

Ei ne päivät siitä parantuneet. Mutta ukontuli näytti ikäänkuin vihkineen isäni noituuteen. Ennenkin oli hänellä siihen taipumusta, mutta sitten hän tuli hyvin kuuluisaksi. Usein näin hänen haltioissaan lukevan loihtuja, että silmät paloi ja hiuk-

set säkenöivät. Hän paranteli monia tautia niinkuin maahiaisen ja pahan silmän tekoja. Otti kolmelta veromaalta lepänvarpoja, otti sitten kuninkaan mynttirossan ja tuntemattoman sepän takoman avaimen ja teki niistä kierroksen siten, että kietoi ne palttinan sisään. Ne kiersi hän virsikirjan väliin punalangalla, solmeamatta. Sitte meni isä saunaan, pani kirveen polviensa alle ja seulan lattialle eteensä. Kirjaa piti hän seulan kohdalla riipuksissa. Loihtujaan lukien hän välillä ikään kuin näkymättömältä olennolta kysyi: „Onko veestä kiinni? Onko kalman saanut? Onko toisen rikontaa? Onko siihen kirot tulleet tai onko kirkkomaasta tarttunut? Minkä kysymyksen kohdalla kirja kädessä pyörähti, siitä oli turman alku.

Sen jälkeen avasi hän kierroksen. Ukko tuumaili, että kyllä tässä on paljon työtä. Sitten antoi avun-etsijä hänelle vahvasti viinaa. Iltasilla pani hän kierroksen päänsä alle ja taisteli koko yön näkymättömien kanssa. Usein hypähti hän vuo-

teeltaan ylös, syleksi ja huudahti: „Ahaa, jopa mie sen tiesin! Se on päivän selvä!“ Sitte neuvoi hän mitä taudille oli tehtävä, seurasipa vielä avun-etsijää kotiinkin.

Niillä keinoilla ansaitsivat vanhempani mierossakin elatuksensa.

Äitiäkin, joka oli hyvin kitulikas, koetti isä parantaa. Mentiin kesällä yhdessä synkkään havumetsään. Siellä kaivoi hän suurimman muuriaispesän läpi ison reijän ja laittoi sen viereen havurovion. Äiti riisui vanhat repaleet päältään ja isä talutti hänet ilko alasti muuriaispesän läpi. Laiha äiti rukka, ohut tukka hajallaan. Mitä vihaisemmin muuriaisaiset tarttuivat ihoon kiinni, sitä varmempi oli apu. Sen jälkeen piti äidin rientää hakosavuun. Sieltä päästyään hän näytti kuin savustettu kala. Sill'aikaa kuin se kaikki tapahtui, luki isä voimakkaita loihjuja.

Äidin vanhat vaatteet haudattiin muuriaispesään ja hän puki yllensä uudet puhtaat. Kotiin palasi hän taakseen vilahtamatta ja vasta tuvassa räppänän alla teki pyörteen.

Ei ne taikatemput puutetta kauas aja-
neet. Kun nälkä kävi meillä ahkerasti vie-
raana, niin piti minun lähteä mieroa kier-
tämään. Kylä kylältä, talo talolta piti kul-
kea ja koirien ja kissojen kanssa kattiloita
kaapia. Tuli sitten niin köyhä petturalvi,
että uupui leipä talollisiltakin. Kaksitoista
vuotias naapurin Anttikin lähetettiin mi-
nun kanssani pyryn ja pakkasen selkään.
Minä olin silloin seitsen vuotias. Oli haus-
kempi kuleksia kahden.

Kerran Valamosta palatessamme man-
terelle tuprusi niin kova lumipyry, että
tuskalla pysyimme tiellä. Vaikka toverini
oli vanhempi, väsytti häntä enemmän kuin
minua; hän taisi olla tottumaton. Hänellä
oli lämpimät vaatteet, mutta hän näytti
kokonaan köntistyvän ja jähmettyvän. Hän
näytti aivan kalpealta ja uniselta ja tahtoi
väkisinkin uhveltua hangelle. „Tanssi näin
ja lyö nyrkkiäsi yhteen!“ neuvoin minä hä-
nelle. Sen keinon olin oppinut isältäni.
Mutta hän ei kestänyt, senkuin kietoi pään-
sä takinkaulukseen ja kyyristyi hangelle.

Minä hätäyin, nyhkin ja köhnin häntä minkä taisin, mutta turhaan. Hän ei herännyt. Oli kuin olikin kuollut aivan tarkkaan. Minä huutelinkin apua minkä jaksoin. Mutta rantaa ei näkynyt, ihmisiä vielä vähemmin; tuuli vaan vinkui, lunta ryöpytti ylhäältä sekä alhaalta sakeasti ja peitti toverini ruumiin näkymättömiin. Minä köhnin hänen päältään pois lunta. Sitten itkin, tanssin ja hakkasin yhteen nyrkkiäni. Siinä kulutin tuntemattomia tunteita, että päivä jo iltapuoleen hämärti. Vielä kerran koetin herättää toveriani, mutta hän oli kankea kuin jääpuikko. Toivottomana juoksin jäätä edestakaisin ja ulvoin rajuilmaan julmaa virttä.

Alkoikin sieltä saaren puolelta haamottaa kuin kuu pilven taustalta. Kuu jo nousee, ajattelin. Sieltäkö se nouseekin? Mutta lumiryöpyssä läheni kuu lähenemistään, ettei enää näyttänytkään kuululta, vaan suurelta lumivyöryltä, jonka edellä liikkui jotakin mustaa. Olin niin monta kertaa kuullut kertomuksia kummituksista, että

toisinaan niitä pelkäsin. Nyt vaan en peljännyt. Ajattelin, että tulkoon vaikka itse Hyryn-ämmä, kunhan jokukin tulee. Ja muistui mieleeni vanha värssy:

Hyryn-ämmä hyppää,
 Hunnunsikko silmän päällä,
 Palmikot selän takana,
 Pää se pilviä pitävi,
 Varvas maata viistelevi.

Se taisi olla joku luonnon-impientiseen aikaan.

Tanssiskelin vaan paikoillani ja tuijotelin jännitettynä lähenevää näkyä. Vähihittäin selkeni ilma silmissäni ja näin kaksi suurta olkikuormaa hevosineen lähestyvän.

Ilo tulisti mieleni ja kipakasti juoksin heitä vastaan. Huusin minkä jaksoin: „Auttakaa! täällä on yks poika kuollut!“

Ei kuulunut vastausta.

Tartuin kuin orava ensin hevosen suupieleen ja huusin jälleen: „Ottakaa rekeenne, täällä on kuollut poika!“ Mies aikoi ajaa eteenpäin eikä tahtonut olla kuulevinaankaan. Mutta jälissä ajaja huusi

eillimmäiselleen: „Annahan seistä! pitää-hän ihmisiä auttaa hädässä.“

Niin seisattivat hevosensa ja nostivat köntistyneen toverini lumesta kuorman päälle olkikupojen väliin.

„Nouse sinäkin rekeen!“ sanoi jälissä ajaja minulle.

„En nouse, vaan juoksen täällä kuorman jälissä,“ sanoin minä.

„Mutta pidä lujasti kiinni!“ varoitti mies.

Niin juoksin kuorman jälissä mantereen ensi taloon. Sinne tullessa olin niin märkä, että joka suortuvani vettä valui.

Talossa paloi iloinen takkavalkea ja emäntä antoi minulle uunin pankolle ruokaa, jota pynttäsin vatsan täydeltä.

Toverini nostettiin lämpimän uunin päälle ja millä lienevät häntä hieroneet. Emäntä kaasi hänen suuhunsa vastalypsettyä maitoa. Se vaikutti niin hyvästi, että poika rupesi rykimään ja pärskymään ja häneen tuli henki. Kuollut heräsi.

Iloissani ja ylpeänä toverini pelastumisesta rupesin häntä sättimään siitä, että oli

ollut tuollainen köntys eikä kestänyt minun rinnallani, vaikka oli vanhempi.

Seuraavana päivänä tulimme kotiin ja Antin vanhemmat itkivät ilosta, kun kuulivat mistä pulasta poika oli pelastunut.

Vähitellen aloittelin siellä täällä taloissa toimitella käskyjä ja tehdä palvelusta. Ja kun niihin pystyin, lisääntyi siitä aina itseluottamukseni. Ajattelin, että alkaa sitä minussakin olla miestä.

Mutta vasta se teki tiukan kuin minua luvulle vuovattiin. Äiti istui ja kehräsi, seuraten etäältä kirjatikkuani, kun sisareni opetti minua lukemaan. Se työ tuntui niin ikävältä, että kerjuukin ja pyry ja pakkanen olis enemmän miellyttänyt. Siellä ulkona liikkui vaan mieleni.

Isä lavitsalla päreitä kiskoessaan uhkasi: „Joll’et opi lukemaan, niin annan tuosta säleestä könillesi!“ Kun ei luvussa parannusta tullut ja sisareni minun tähteni vaan tuskitteli ja äiti valitti, niin otti isäni yh-

tenä päivänä ovenpielestä naulasta sen nuoranpään, jolla puita metsästä kotiin kannettiin ja voiteli minut sillä hyvän omaksi, että kauan aikaa muistin.

Kolme viikkoa sen jälkeen olin lue-
nut Luterin pitkän katkismuksen läpi sisältä.

Sieltä painui erittäin mieleeni se lause, jossa sanotaan, että „hyljätkää ne jumalat, joita teidän isänne palvelivat.“ Rupesin ymmärtämään, että vanhempani palvelivat epäjumalia, kun turvasivat salaisiin voimiin ja taikoihin. Saarnasin sitten heitä vastaan, mutta isä vihastui ja soimasi minua uskottomaksi tomppeliksi, joka ei käsitä, että kristityt kasteen ja alttarin sakramenteissakin tekevät temppuja ja luottavat salaisiin voimiin.

Minä vaikenin.

Koetti se isä ohjata minuakin taiko-
jansa tuntemaan. Kävelimme kerran met-
sästä kotiin ja pärepölkky oli kummankin
olalla, niin isäni jälessä kävellen ähkyi:
„Hm, hm, hm! Olispa minulla sinulle, poi-

kaseni, jotain antamista, mutta tokkohan kelvannee.“

„Mitä? Olisko isällä raha-apua vai mitä?“ kysyin minä.

„Hm, hm! Onpa sitä elämässä kalliimpaakin kuin kulta ja hopea,“ arveli isä. „Jospahan olisit isän poika, niin antaisin sinulle kaiken tietoni.“

Arvasin mitä tietoja hän tarkoitti ja vastasin: „Enhän minä niitä muistaisi.“

„Yks yö ne muistoon painaa,“ sanoi isäni.

„No, miten?“

„Siten, että torstai-iltana minä menen saunan uuniin ja sinä saunan uunin päälle. Punainen lanka juoksee minun suustani sinun suuhusi. Kun sitten kaiken tietoni loihdin, tulee se sinun omaksesi. Mit' on minulla, sit' on sinulla.“

„Isä vieköön hautaan sellaiset tietonsa!“ vastasin minä.

Silloin rykäisi isä äkäisesti ja tavoitti iskeä minua sauvallaan, mutta minkäs teki rampa ja puolisokea mies jalkavalle po-

jalle. Hän kompastui metsätien risuihin ja pudotti pärepölkyn olaltaan.

Siitä lähtien ei minun enään ollut hyvä kotosella viipyä. Olin hyvin nenäkäs ja muistuttelin joka taikatempusta vanhempiani. Enkä heitä tarpeeksi kunnioittanutkaan: Olinhan heitä viisaampi.

Ja kuitenkin pitivät he itseään hyvinä kristittyinä, kävivät ahkerasti kirkossa sekä ripillä ja kuuntelivat kyyneliin liikuttettuina jumalaisia puheita. Taikausko ja kristinusko olivat heille kaksi yhtä voimakasta henkimaailmaa, joiden yhteyttä intoimieliset henget väkevän sanan ja määrättyjen temppujen kautta välittivät. Minua pitivät he uuden hengen pahana lapsena, joka ei isien viisautta tahtonut ymmärtää. Olin pahana silmänä heidän tekojaan näkemässä. Isä sanoikin: „Joudat jo tuosta lähteä palvelusta etsimään!“ Ja sitä minä itsekin ajattelin, vaikk’ei äiti olis vielä tahtonut kokonaan päästää luotaan ainoata poikaansa.

Mutta muu ei tullut neuvoksi, palvelukseen piti ruveta.

Renkinä ollessani muokattiin minusta vähittäin miestä ja istutettiin minuun hyviä sekä pahoja tapoja. Niin en jäänyt ryyppyissäkään muita jällelle. Isäntä kuin ensin tarjosi viinaa, niin sitä vastustelin enkä luvannut huolia. Mutta hän lähetti minut askareille ulos ja sekoitti sill'aikaa kahviin vahvasti sokuria ja kaasi sen sekaan viinaa. Se minulle jo maistui hyvältä ja teki niin rohkeaksi, että heti sen jälkeen olin valmis ottamaan kylmän ryyppyn.

Joulun pyhinä tuli Rantsalmelta Kiteen kirkolle pelimannia ja nuoret alkoivat pitää tanssiharjoituksia. Siellä kävin minäkin ahkerasti ja hauskalta se tuntui. Kävi siellä isäntäni tädintytärkin, verevä ja sorja Helu. Hän palveli naapurikylässä enollaan piikana. Minä kun olin nopsa ja terhakka tanssissa, niin hän näytti minuun

mieltyvän ja minäkin viehätyin häneen kovasti. Eikä siinä iässä pitkiä tuumittu kuin asiasta totta tehtiin. Katrillissa olimme jo toisiimme ihastuneet ja sitten kuin iltapimeällä kukin läksi kotiinsa, niin kysyin minä Helulta: „Sallitkos, niin tulen sinua saattamaan?“

„Tule vaan!“ sanoi hän.

Minä kannoin siihen aikaan taskussani kullattua hopeasormusta, joka tuntui siellä ikäänkuin polttavan. Sillä mielessäni niihin aikoihin asuikin melkein vaan yksi ajatus: naiminen. Olin sitä tunnetta aina niin täynnä että naisen nuoruus ja kauneus minut helposti läikytti. Aivan luonnostaan kääntyi nytkin Helun kanssa kävellessä puhe sille tolalle. Lopulta lausuin minä Helulle:

„Jos sinä suostuisit, niin minäkin suostuisin, niin tehtäisiin naimisliitto.“

Hän vastasi: „Minä pieni ja nuori, mihiin minä kelpaan?“

Minä jatkoin: „Pieni ja nuori olen minäkin, mutta kunhan minulle kelpaat.“

„Täksikö yötä vaan naimisliittoa!“ tokaisi hän.

„Ei, vaan elinajaksi, täksi ja tulevaksi,“ vakuutin minä.

„Eihän täti minua laske,“ muistutti hän.

„Laskee! Joll’ei muuten, niin karataan, lähdetään maanpakoon!“ uhmailin minä.

„Millä siellä eletään?“ kysäsi Helu.

„Juodaan vettä lähteestä ja syödään mitä karhu ja orava,“ selitin minä.

„Mutta niin voisi elää vasta kesällä — nyt tulee talvi,“ huomautti hän.

„Niin tulee,“ myönsin minä, „mutta talven yli voimme kantaa toisiamme sydämessä, sinä minua, minä sinua.“

Hän kietoi kätensä kaulaani ja minä painoin sormuksen hänen sormeensa. Ei kuulut meitä kuin yön vilvas tuuli eikä nähnyt kuin kiiluvat tähdet.

Tienhaarassa en malttanutkaan lähteä kotiin yksin, vaan seurasin Helua hänen kotiinsa. Siellä kaikki väki jo sikeästi nukui, mutta toisessa tuvassa ei maannut ketään. Siellä oli yksi sänky tyhjänä ja

siihen kävimme yhdessä levolle. Tanssin jälkeen maistui meille uni kuin hunaja.

Siinä ennen nukkumista suostuimme, että minä ensi torstaina tulisin kujasille ja toimittaisin, että koirat rupeaisivat haukkumaan ja Helu tietäisi tulla minua vastaan.

Aikomus oli, että minä muun talonväen tietämättä menisin aamulla varhain tieheni.

Mutta uni petti. Aamulla tuli emäntä siitä huoneesta kahvipannua etsimään ja löysi siellä parikunnan yhdessä. Hän menoamaan, että kuka meitä on yhteen vihkinyt. Helu nyhkimään minua kiivaasti ylös. Minä unenpöhnässä alas sängystä, juoksin saappaat ja vaatteet kainalossa saunaan ja vedin siellä kipakan kiireessä päälleni. Juoksukyytiä tulin nopeasti kotiin.

Siellä kerroin palvelustoverilleni Jukka rengille koko onnettoman retkeni. Sanoin, että nyt minua odottaa selkälöyly.

Jukka oli iso jyrkkäpäinen mies, joka piti rengin oikeuksia sekä velvollisuuksia kunniassa.

„Jos sinua lyödään, niin heidät paha-perii!“ uhkasi hän.

Siitä sain rohkeutta.

Heti kinterelläni oli Helun eno kiirehtinyt meille. Hän neuvotteli isäntäni kanssa toisessa huoneessa ennenkuin minut kutsuttiin sisään. Pelko ja uhkamielisyys taiselivat minussa.

„Mene vaan sisään eläkä pelkää, minä kuuntelen oven takana! Jos tulee hätä, niin astun sisään,“ rohkaisi minua Jukka.

„Miks'et sinä eilen illalla kotiin tullut?“ kysyi isäntä kiukkuisesti, että silmät säkenöivät.

„En voinut jättää sitä Helua,“ vastasin minä.

„Vai niin! Oliko hän sinun vertaisesi?“

„Eipä hän ole papin tytär, vaan palvelija niinkuin minäkin,“ väittelin minä. „Ja koska hän minuun suostui, niin tottapahan hänelle kelpaan.“

Siitä kiihtyi isännän kiivaus. Hän tempasi piiskan naulalta ja loiskautteli sitä lattiaan.

„Tästä sinulle annan, jollet lupaa lupaa tytöstä!“

„Enkä eroa hänestä eikä hänkään minusta, vaan liitymme yhteen!“

„Kyllä minä selkänahan kautta eron teen!“ uhkasi isäntä.

„Sen kyllä minäkin teen siellä kotona!“ lisäsi tytön eno.

Silloin astui Jukka ankarana sisään ja karjasi:

„Jos vaan Paavolle selkään annatte, niin seinähirretkin sinkoavat tästä talosta! Tapellaan sitten, tässä on kaksi kahta vastaan!“

Silloin isännät vaikenivat äänettömiksi ja me menimme äkäisinä kartanolle työhön.

Vähän ajan kuluttua taas kutsuttiin Paavo takaisin. Nyt jo luulin, että se selkäpeittous todellakin annetaan.

„Mene vaan rohkeasti sisään!“ kehoitti Jukka; „minä täällä ikkunan pielessä kuuntelen, ja jos pahasti käy, niin tulen vaikka ikkunasta avuksesi.“

Isäntä kysyi: „Etköhän sittenkin eroa siitä Helusta?“

„Enkä eroakaan,“ vastasin minä seisoen oven pielessä ja vapisten kuin hunsvotti Jumalan edessä.

Sitten tuntui kuin olis molempien viha lakastunut.

„Millä sitte aiot elättää vaimoasi?“ kysyi isäntäni.

„Onhan meillä yhteensä neljä tervettä kättä kahta suuta ruokkimaan,“ vastasin minä.

„Jos siitä sitten jotain tulee,“ puheli isäntäni lauhtuneena, „niin saathan tuon torpan tuolla pellon kupeessa. Sen lisäksi lupaan vielä kevätsiemenen.“

„Kiitoksia siitä!“ lausuin minä ja nyökäsin päätäni.

„Ja minulta joudat saada lehmän ja lampaan,“ lisäsi tytön enokin myöntäväisenä.

„Koska se nyt on niin pitkälle mennyt, niin annan teille vielä hevosenkin elämän aluksi,“ lupaili isäntäni.

Minä hyvilläni hymyilin ja kiitin. Pääl-

liseksi tarjosi emäntä, joka asiain menoa oli ääneti kuunnellut, minulle kupin kahvia. Sen juotua erottiin sillä kertaa sovinnon miehinä.

Uneksin torstai-iltana kohtaavani Helua. Olin ajatuksissani onnellisin ihminen maailmassa. Torppa, perhe, oma koti, Helu emäntänä — ne kaavehtivat mielessäni niin ruusunpunaisessa hohteessa, että olin hurmauksissa.

Oli jo keskiviikko puolipäivän kohdalla ja huomenna oli torstai.

Mutta toisin piti tapahtua. Juuri kuin syötiin päivällistä, tuotiin Ylijärveltä sana, että Helu oli pari päivää kurkkumätää sairastettuaan keskiviikko-aamuna kuollut.

Pala pysähtyi kurkkuuni. Ääneti taukosin ruualta ja tuskissani käyskelin yksin ulkona. En enään halunnut elämää. Mitä iloa olikaan minulle nyt elämästä, koska onneni oli loppunut? Niin itkien kuleksin yksinäisyydessä ja halusin vaan kuolemaa.

Mutta lyhyet ovat nuoren sydämmen

surut. Mieleni hehkui ja silmäni paloi uusiin tyttöihin. Naapurin Penjalla oli otto-tytär Riitta, valkoverinen, lihava ja kookas, että häntä nähdessä ihmisen sisukset oikein sulivat. Häntä seurustelin usein lemmellisesti sekä päivillä että öillä. Siitä sai hänen setänsä vihiä. Hän oli kysynyt: „Kukapa siellä meidän aitassa käynee?“

„Holpan Paavo se siellä kuuluu mekastavan,“ sanoi emäntä.

„Sepä se, se se. Sepä se. Kyllä miehen pallin opetan. Minä tapan sen!“ uhkaili Penja.

Siitä kertoi minulle Riitta.

Nyt neuvottelin mitä keinoja käyttäisin vastustajalleni. Mutta lyypä kuin olin luonnoltani, niin pisti päähäni tuuma.

Menin eräänä yönä Penjan lanttumaa-
han ja etsin sieltä miehen pään kokoisen lantun. Sen ripustin naatista nuoraan Penjan talon oven päälle, ulkopuolelle niin, että lanttu oven auetessa ylettyi miehen otsaan.

Itse rupesin kolisuttamaan Riitan aitan ovea.

Penja heräsi ja kysyi: „mikä siellä?“

„Paavo se siellä varmaan taas on,“ vakuutti emäntä.

Hätäluontoinen Penja hypähti sängystään ylös ja avasi kiivaasti tuvan oven. Silloin lanttu nuijasikin häntä väkevästi otsakieroon, että Penja kaatua keikahti lattialle, huutaen:

„Kuka löi kurikalla? Kuka löi kurikalla? Mikä onnettomuus on tapahtunut?“

Emäntä sängystään kiiruhti ovea sulkemaan ja satutti hänkin päänsä lanttuun.

„Voi voi! Kuka kummitus löi kurikalla?“ huusi hänkin eikä nähnyt lanttua.

„Sepä se, sepä se! Se Holpan takkimus tämän teki. Ei sitä muut olis ymmärtäneet. Se se on, se se. Kyllä miehen opetan!“

Emäntä otti uunin luota laudalta tulkset, iski tulen taulaan ja otti siitä valkean rikkipäiseen päretikkuun. Minä tähystelin ulkoa kuinka Penja nousi kuhmu-

otsaisena lattialta ja tarkasteli oven päällä riippuvaa lanttua, emännän näyttäessä pärevalkeaa.

„Se palli, se palli! Kyllä minä sen opetan!“ jankutti Penja.

Vasta silloin Penjan veli, kuusikymmen vuotias vanhapoika Jussi, heräsi penkiltä, kömpi hitaasti keskelle lattiaa paitasillaan, niinkuin toisetkin, ja alkoi kohti kurkkua huutaa virren värssyä: „vihollinen karkoit' kauas!“

Hänellä kun oli suuri mölö-ääni, että metsässäkin laulellessa kuului kolmen virstan päähän, niin naapurissa herätettiin ja arveltiin, että kukahan on Penjamissa kuollut kun yösydännä lauletaan.

Mutta ei se Riitta minua koskaan syvemmin sitonut. Välimme oli vaan niinkuin Simsonin ja Delilan väli eikä siinä mitään rakkauden lupauksia tehty. Meitä vaan huvitti tavata toisiamme.

Kaikkea vallattomuutta ja lyypää harjoittaessani olin välillä hirveästi jumalinen, itkin ja valitin omaa pahuuttani

haikeasti. Mutta kuitenkin aina vilkas ja riihoton luontoni otti voiton.

Syksyllä muutin Kesälahdelle Kesusvaaran taloon. Isäntä, Paavo Malinen, oli ankara ja vakavan näköinen mies, oikeasen ajan kórtiläinen. Jo pestatessaan otti hän minulta lupauksen, etten pelaisi korttia, joisi enkä kävisi kylissä yöjalassa tai tanssissa. Sitä paitsi tehtiin eri sopimusta, että valjastaisin hevosen, kun isäntä mihin lähtee sekä riisuisin sen, kun hän mistä tulee.

Minä kaikesta sydämmestäni lupasin ja päätinkin mielessäni, että nyt tästä uusi elämä alkaa. Ajattelin, että varmaankin Jumala tahtoo minut tätä kautta johdattaa oikealle tielle.

Talon emäntäkin eli samassa hengessä kuin isäntä ja oli hyvin lempeä ja äidillinen palvelijoitansa kohtaan.

Mutta kova alakuloisuus ja pelvon henki kävi siinä talossa minun kimppuuni.

Pelkäsin Jumalan ankaraa vihan tulta, joka jo näytti silmissäni leimahtelevan, oikein vapisin monestikin. Lieneekö se ollut minun ihmisluontoni, joka synkistyi ja nurisi vanhojen oikeuksiensa puolesta tai mikä sen synkän mielen lie vaikuttanut.

Köyryn jälkeen kun oltiin ensi päiviä kynnöksellä, niin siellä ihmeekseni kuulin, kuinka torppari kiroili isäntäänsä ja moitti häntä ankaraksi ja ahneeksi, joka vaatii palvelijaltaan liiaksi ja maksaa liian vähän. Minua rupesi ajatelluttamaan, onko nyt vika isännässä vai palvelijassa. Kun en tahtonut kantaa salakaunaa sisässäni, niin kysyin isännältä huoneessa, että noinkohan sitä minäkin vuoden päästä isäntääni manailen kuin tuo torppari?

„Sinulla näyttää olevan rehellinen mieli, koska tulet paheesta pahoillesi,“ sanoi isäntä. „Olet voittanut sydämmeni.“

Pyhinä pantiin minut usein piika Karuliinan kanssa läävään vettä kantamaan. Se minua hyvin miellytti, kun en muu-

tenkaan saanut kylän seuroissa käydä ja synkkämielisyyteni alkoi vähetä.

Karuliina oli tummaverinen tyttö, isot haaveksivat rusosilmät ja pitkä palmikko niskassa. Hän hymyili harvoin, haasteli vaan vakavia asioita, luki ahkerasti „Huutavan ääntä“ sekä veisasi virsiä. Minä kuuntelin. Hän luki ja veisasi sitä hartaammin. Hän rupesi minua vähittäin miellyttämään. Sillä kaipasin nuorta seuraa ja hän oli pitkän aikaa ainoa, jonka seuraan pääsin. Sitten luulin sitäkin, että Jumala oli juuri hänet lähettänyt minua maailman vallasta pelastamaan. Mutta hänessäkin etsin maailmaa. Tavoitin joskus laskea käteni hänen kaulalleen, mutta sit'ei hän sallinut.

„Vasta kolme vuorokautta vihkimisen jälkeen olen omasi, tee sitten mitä tahdot,“ lausui hän vakavasti.

Se oli ankarata oppia.

Usein kuitenkin vinnikamarissa ynnä veisasimme ja hän luki minulle „Huutavan ääntä,“ josta yhdessä keskustelimme.

Aina enemmän alkoi talon haltiaväki minuun luottaa ja kohdella minua kuin omaa lasta. Kerrankin oli talonväki kutsuttu naapuriin morsiamen läksiäisiin. Mutta he eivät tavallisesti käyneet muissa kuin „jumalisten juomingeissa“. Kuitenkin, kun isäntä oli tällä kertaa matkalla, tahtoi emäntä naapuri-ystävyyden merkiksi lähettää talosta jonkun pitoihin.

„Kuulehan, Paavo!“ puhutteli minua emäntä. „Sinä olet minun lapseni niinkuin nämä toisetkin, mutta kun sinä olet vauraampi, niin laitan sinut näiden toisten silmäksi. Kun siellä syötte iltasen sekä juotte kahvit ja teet, niin tulkaa kauniisti kotiin. Lupaathan, Paavo, tehdä niin?“

„Lupaan kyllä,“ vastasin minä ja olin melkein kyyneliin liikutettu emännän ystävällisestä puhuttelusta.

Pieni Elias poika ja pikku Katri tulivat kanssani. Ilta pidoissa tuntui minusta hauskalta. Mutta nuo lapset olivat kasvanneet niin totisiksi kuin vesat jylyssä hongistossa, että he luonnollisen ilon keskellä

muuttuivat alakuloisiksi — aivan niinkuin minä olin synkistynyt sen puutteessa. Kun iltasen jälkeen alkoi nuorten keskellä leikki ja tanssi liehua, niin tuli Elias poika surumielin luokseni ja pyysi: „Lähdehän, hyvä Paavo, kotiin maata, että jaksat nousta aamulla ahdokselle“.

„Mene vaan kotiin, minä jään vielä tänne!“ vastasin lyhyesti.

Vähän ajan kuluttua tuli pieni Katrikin luokseni, laski kätensä polvilleni ja katsoi niin armaasti silmiini: „Hyvä Paavo, lähde nyt kotiin, kun äiti pyysi!“ kuiskutti hän.

Se pyyntö minua syvästi liikutti, että olin jo vähällä lähteä, vaikka ilon humu, viulut, huilut ja kilivinkkelit ympärilläni kovasti hurmasivat. Mutta silloin istui viereeni eräs naapuritalon emäntä, nuori leski, ja kysyi, miksi noin istua jörötän, koska olen nuori mies ja kuulun osaavan tanssia. No, se puhe koski sisuani niin, että häpesin sillä hetkellä lähteä pidoista

pois. Minä neuvoin lapset menemään kotiin ja jäin kuin jäinkin itse pitoihin.

Tuon leski-emännän pyysin ensiksi tanssiin ja hänen kanssaan tein sinä yönä monta kiihkeätä pyöräystä. Halusin näyttää ett'en ollut jörö. Morsiantakin ja morsiustyttöjä pyöritin huimasti, että vereni kiehui ja kihisi kuin tulessa. Mitä likemmäksi aamua eteni yö, sitä kiihkeämmäksi yltyi vereni vauhti. Notkeuteni lisääntyi ja voimani tuntui vaan karttuvan. Minä notkuin ja tein käänteitä ja väänteitä, hypähtelin ylös ja kyykistyin taas alas, pujottelin toisten välistä ja käsien alitse kuin sukkula ikään. Tuntui kuin kauan hillitty luonnonkiihko, sisäinen elinhalu, olisi nyt riehunut verestäni ulos entistä vallattomammin. Ja minun kuumeeni näytti muihinkin tarttuneen. Joka tyttö tanssi niin halusti minun kanssani, sillä sitä mentiin juohevasti ja notkuen kuin joustimilla. Palavaa hehkuivat tyttöjen posket ja kuin takkavalkea viskelivät säkeniä silmät. Niin heiskuttiin aamupuoleen yöhön. Sitte kä-

vin pukeumassa riihivaatteihini ja menin reippaasti toisten kanssa riiheen ahdosta puimaan.

Vastapäätä minua pui Karuliina ja näytti entistäkin totisemmalta. Hänen surumielinen silmäyksensä kohtasi usein minua.

Emäntä valitti kyynelsilmin, että olin rikkonut lupaukseni. Hän sanoi joutuvansa kerran vastaukseen minun synneistäni, kun oli minuun luottanut ja lähettänyt pitoihin. Ja varmaan isäntäkin kotiin tultuaan häntä siitä nuhtelee. Niin valitti hän.

Minä vastasin kopeasti: „Te Jerusalemin tyttäret, elkäät minua itkekö, vaan itkekäät itseänne ja lapsianne!“

Emäntä liitti siihen: „Te isännät ja emännät, osoittakaat palvelijoillenne tie, että teilläkin on Herra taivaassa.“ Sekä: „Minulla on edesvastaus siitä miten palvelijoitani pidän ja johdan.“

Mutta vastapäätä emäntää pui läksiänvaimo, keski-ikäinen ihminen, niinkuin emäntäkin. Hänen kasvoiltaan säteili rau-

ha ja levollisuus. Hänkin yhtyi puheeseen ja sanoi: „Paavon voipi jättää omaan hoitoonsa. Hänellä on tietoa enemmän kuin meillä kummallakaan, ei hän vierry eikä murene.“

Siihen pysähtyi keskustelu. Emäntä vaikenä, vaikka jäi murheelliseksi. Allapäin hän kuuli ja näki kuinka minä tui-malla vauhdilla iskettelin olkia, että ne kuin petkeleellä katkesivat. Niin tahdoin näyttää, että kyllä jaksoin tanssinkin jäl-keen riihtä puida.

Tavallisuuden mukaan jätettiin minut puinnin jälkeen riiheen käsiviskimellä jyviä puhdistamaan. Se tapahtui siten, että ruumensekaiset jyvät viskasin yksikätisesti pierellä kourumelalla vinoon poikki lattian uunin nurkasta peränurkkaan. Taka-alalle seinää vasten ravahtivat raskaat suurusjyvät, etu-alalle ruumenet ja niiden välille kielelliset eli holejyvät.

Muu riihiväki oli jo mennyt tupaan, mutta Karuliina jäi jälkeen. Hän nyt kahden minua muistutti, että „on se Paavokin

höyhenhattu. Tänään mieltyy hän yhteen, huomenna toiseen. Ei suinkaan koko yössä Karuliina johtunut mieleen. Maan ja taivaan olet tehnyt surulliseksi.“

„Mistä sen tiedät?“ kysyin minä.

Hän selitti: „Eikös ihminen ole maa, sinä kuin minäkin? Ja omatunto Jumalan taivas meissä? Niin on siis luonto murheissaan ja taivas murheissaan.“

Se muistutus koski minuun kuin rautainen ruoska.

Siinä itsekseni istuen ja työskennellen vaivuin miettimään mitä oli tapahtunut. Mieleni tuntui niin raukealta, herkältä ja alakuloiselta niinkuin tavallisesti ennenkin huimaavan tanssiyön jälkeen. Viulut, huihut, ja kilivinkkelit helisivät vieläkin korvissani, mutta ne eivät nyt hurmanneet, vaan kiusasivat. Mielessäni uudistui yhä läksiänvaimon lause: „Paavon voipi jättää omaan hoitoonsa, hänellä on tietoa.“ Se herätti sisässäni itsenäisyyden, mutta myös vastuun-alaisuuden tunnon. Häpesin, ett-

en ollut pitänyt sanaani, vaikka minuun oli niin jalosti luotettu.

Silloin, ikäänkuin taivaasta pudonnut, istui pikku Katri riihen kynnykselle. Siinä hän lapsellisesti valitteli, että olin eilen tehnyt taivaallisen Isän pahalle mielelle. Sanoi, että siitä nyt äitikin suree ja isä nuhtelee, kun tulee kotiin.

Minua niin koski, niin järkytti pienen lapsen tavaton valitus, että katkerasti tekoani kaduin.

Isäntä tuli kotiin ja kutsutti minut pikku pojallaan kammariinsa. Hän kysyi juhallisesti: „Jos nyt tuomion tuli ilmestyisi, niin emäntäkö vai Paavo olis syypää?“

„Ei emännän, vaan minun on syy. Minähän hylkäsin ystävällisen varoituksen enkä täyttänyt lupaustani,“ vastasin.

„Oikein! Sinä olet rehellisesti tunnustanut. Joka itsensä tuomitsee, sitä ei kukaan tuomitse,“ lausui isäntä lientyneenä. Lopuksi neuvoi hän minua pyrkimään paremman tien kulkijaksi ja minä läksin työhön.

Mutta kauan ahdisti minua synkkä mieli. Tuli sitten joulun joutilaammat ajat. Silloin painui mieleni vielä syvempään kuloon. Tahvanan iltana istuin kovin ikävissäni. Muistui mieleeni kotikylien ilosilmäiset tyttäret, ihanat illanvietot ja riemuiset tanssiyöt — kaipasin haikeasti niitä. Ajattelin, että jos nyt olisin siellä syntymätiloillani, niin tanssin sipinä leiskuisi lattialla, viulu hiveltelisi mieltä ja silmät kynttiläin kanssa kilpaa säkenöisivät. Elämää sitä olisi eikä näin nurkassa murehtien kuluisi nuoruuteni ja surkastuisi voimieni kukka.

Niissä mielin avasin tuvan oven ja astuin porstuaan.

Silloin sävähti salin puolelta korviini voimakas laulunsävel: „Tämän maailman ilo on] kaikki katoavainen.“ Se hulmahti kuin väkevän kosken kohaus ja vihlaasi syvästi ilonjanoisen sydämmeni sisintä.

Minä vaivuin taintuneena porstuvan lattialle.

Ihmiset, jotka olivat minut siitä korjanneet, sanoivat olleeni aivan kalpean.

Sen jälkeen tein lupauksen, että toista elämää vast'edes vietän. Isäntäkin korotti minut työväkensä voudiksi. Mutta alakuloisuus ei minua sittenkään jättänyt. Se se mahtoi tuottaa tuskaa, että jotakin oli minussa pysähtynyt vanhasta toiminnastaan eikä vielä auennut uuttakaan uraa. Joulun jälkeen yhtenä lauuantaina käski isäntä minut valjastamaan hevosta. Hän hankki lähteä Karuliinan kanssa Rantasalmelle kuuluisata E. Bergiä kuulemaan. Minä ratustelin tallissa hevosta kuin isäntä tuli sinne ja kysyi, miksi näytin niin murheelliselta. Sanoin, että haluaisin lähteä mukana kuulemaan autuuden tietä — vaikka oli sekin tosi, että halusin sinne mennä Karuliinan tähden.

Isäntä lausui: „Niin seisoo virressä, että „mieleni pimitetty onpi synnin sumulta.“ Mutta pakenee se aikanaan sumu ja pilvetkin taivaalta kuin tuuli puhaltaa. Niin pakenee Paavonkin murhe ja kirkas

olo vielä aukenee. Nyt vaan ei sovi matkalle molempien palvelijain lähteä. Eikä olekaan autuuden tie sidottu sinne tai tänne, sen löytää etsijä kaikkialla. Sillä meidän oman sydämmemme neulansilmän läpi se taivaasen tie kulkee.“

Se lausunto pani minut miettimään, että jätin mukaanpyrkimisen sikseen.

Mieleni kiintyi aina enemmän Karuliinaan. Hänestä haaveksin usein itsekseni. Ja kun olin isona miehenä aapiskirjan loppulehdeltä opetellut vähittäin kirjaimia tekemään, niin vuovasin kerran paperille runoa korkeaveisun tapaan: „Nouse, armaani, ihanaiseni, nouse, sillä elämäni aamurusko jo nousee?“ Paperin löysi Elias poika taskustani ja näytti sen isälleen. Taas kutsuttiin minut kammariin nuhdeltavaksi.

„Onko tässä mitään todellista?“ kysyi isäntä.

„On,“ vastasin minä. „Minä otan Karuliinan, vaikka läpi kuuman kirveen.“

„Se on suora puhe ja vastustamaton

sana,“ lausui isäntä. „Mutta muista, Paa-vo, ettei saa pahennusta harjoittaa!“

Siitä lähtien Karuliina ja minä olimme uskotut niin kahden kuin joukossakin yhdessä seurustelemaan ja sydämmemme paloi toisillemme puhdasta tulta.

Sitä vaan en käsittänyt ja se vaikutti minuun pahasti, kuin emäntä tämän jälkeen päästi minun kuulteni niin usein pistosanoja Karuliinasta. Kuin tuli puhe vaat-teista, ruuasta tai kahvista, niin muistutti hän: „Mitenkähän on sitten kuin Karuliinan saat vaimoksesi, onkohan sukkasi parsittu, keittosi keitetty ja kahvisi laitettu!“ Se puhe jakoi kokemattoman mieleni kahtia, etten tiennyt kehen luottaa. Sen jälkeen olin näkevinäni, että tyttö oli askareissaan kömpelö. Sitten oli hänellä vähän kuulossakin vikaa. Mutta toisaalta mietin, että olipa hän talonväellekin sentään niin monta vuotta kelvannut. Totta kai hänessä on paljon hyviäkin puolia. Osasipa hän niin hyvästi lukea ja kauniisti laulaa, ettei moni. Oli niin siivo ja vaka-

vamielinen tyttö. Ja hänen isot ruskeat silmänsä, jotka aina paloivat mielessäni! Ne ominaisuudet sitoivat minut häneen.

Yhtenä kevätsunnuntaina, kuin aurinko paistoi kauniisti ikkunasta sisään, menin Karuliinan kanssa vinnikammariin. Se oli somaksi tapetoitu pieni huone. Matalan ikkunan kohdalla seisoj ruskea pöytä ja sen vieressä oikealla punaiseksi maalattu sänky. Vasemman peränurkan täytti Karuliinan tumma vaatekirstu. Kammarin ikkunasta näkyi viljapelto, kylää ja sen takaa sakeata havumetsää. Me istuimme vierekkäin sängyn laidalla ja Karuliina luki „Huutavan ääntä,“ josta välillä keskustelimme. Mirä laskin käteni hänen olalleen ja enemmän kuin kuuntelin lukua, ihailin henkeviä väreitä lukijan kasvoilla. Niinkuin aurinko ikkunasta, paistoi sielu lämpimästi hänen silmistään minulle. Ja niin värehti hänen kasvoillaan henki kuin tuulen huokaukset päivän paisteessa välkyvän veden kalvolla. Sitte lopetti hän lukemisen ja alkoi veisata virsi virreltä

yhä syvemmin, yhä hartaammin ja kiihkeämmin. Kuuma palo hohti silloin kuin aamurusko hänen poskillaan. Hän aloitti virren: „O, Herra ilo suur!“ Niin jalo riemu näytti hänet valtaavan, että ääni vahteli syvästi ja silmät soimusivat kuin kaksi kirkkainta tähteä kuun kupeella. Mutta siinä laulaessaan hän yht’äkkiä tarttui kouristavasti minuun ja puristi minut vuoteelle, jossa muokkasi ja syleili kuin hurmattu. Hämmästyneenä ryöstäyin hänen käsistään irti ja rupesin miettimään mitä tämä oli. Hän oli ennen varoittanut minua siitä, mitä nyt itse rikkoi. En ollut mitään sellaista hengellistä kohtausta vielä sitä ennen kokenut enkä ymmärtänyt niitä kuin hengen ovat.

Karuliina kuin heräsi horroksestaan niin kysyi oliko mitään sopimatonta tapahtunut, koska näytin niin murheelliselta; ja hän pyysi anteeksi. Sanoi itseänsä kohdanneen hourauksen. Sanoi, että kiihkeämissä kristityissä tapahtuu semmoista useammin, hänessä vasta ensi kerran.

Molemmat istuimme sen jälkeen vähän aikaa noloina ja neuvottomina.

„Emmekös mene päivälliselle?“ kysyin minä lopuksi.

„Mennään vaan,“ vastasi Karuliina. Ja minä luulin nähneeni hänen silmässään kyöneleen.

Me olimme laskeuneet kirkastuksen vuorelta alas.

Sitten tuli meille isännän kanssa matka kaupunkiin suoloja noutamaan. Kaksi naapurin miestä kulki samassa matkassa niin, että meitä oli yhdessä neljä körttiläistä; hevoksetkin olivat notkupäisiä ja surunkarvaisia kuin körttiläiset. Kaupungista palatessa oli reissä suoloja kolme tynnyriä hevoseen. Raskas oli reessä suola, raskaasti juoksi hevonen eikä ilo raikunut miestenkään suusta, vaan kirkkovirtten surumielistä säveltä kuljetti tuuli yli Saimaan leveän jäänselän niin kauas kuin jaksoi. Jääkin oli rappiolla, ettei ollut

hyvä kuormareellä tiepuoleen poiketa ellei tahtonut jääkohvan alle vaipua. Päivä vaan oli iloinen ja kirkas, se säteili niin keväisesti selkeältä taivaalta, vaikka olikin jo painumassa länteen.

Niin kuin hiljaa edelleen ajaa lökötimme, niin tulla viiletti vastaamme humalainen mies, että vihuri takana vinkui. Etäämpänä hän lauloi räikeästi, lähempänä hoilasi. Laulun sanat vielä muistan.

„Jos sinä tyttö minulle joudut,
Joudut mieron tielle;
Siell' on leipä leikattu
Ja rahaton on kyyti.“

„Tie auki taikka pää auki!“ kiljasi hän likempänä.

Sekä hän että me seisotimme hevokset. Isäntäni koetti miehelle haastaa suloiset ja makeat, että hän väistyisi hetkiseksi syrjään.

Mutta mies pysyi röyhkeänä eikä väistynyt.

Körttiläinen taas ei koskaan itse tapellut.

„Kuulehan, naapuri, ole moinen hyvä

mies ja väisty syrjään: Sinulla tyhjä reki on ja meillä raskaat kuormat, että on mahdoton väistyä," puhutteli miestä isäntäni. „Suolat näet, veliseni, kastuisivat tai jäisivät tukkunaan kohvan alle.“

„En pelkää enkä väisty!“ kerskui mies ja nousi rekensä kannaksille uhkaavana seisomaan. Pitkä ja roteva mies.

„Nostammehan rekesi, rakas naapuri, syrjään, ett'et näe mitään vaivaa," jatkoi isäntäni, „ja kuin olemme päässeet ohi, nostamme sen taas tielle, että voit olla aivan huoletti.“

„Tuosta nupista annan teille nuppiin, joll'ette väisty!“ uhkasi mies ja heilutti lyijypäistä piiskanvartta ilmassa. Sitä pöpöä ei ollut hyvä lähetä edestäpäin.

„Astu esille, Paavo!“ komensi silloin isäntäni minua, joka ajelin viimeistä rekeä.

„Mutta jos hän minut hakkaa vaivaiseksi, kuka minut sitten elättää?“ vastustelin.

„Elä sitä sure, pidän kyllä sinusta huolen," vakuutti isäntäni.

„On sitä leipää meillä sinullekin,“ lisäsivät toisetkin isännät.

Pitihän minun totella, kävi miten kävi.

Sill'aikaa kuin matkatoverini viettelivät ja rukoilivat miestä hyvällä väistymään, kiersin minä salavihkaa hänen taakseen. Siellä tartuin äkkiä käsin hänen kaulukseensa ja samall'aikaa ruhjaisin polvellani miehen selkään niin rutosti, että hän reenkannakselta, retkahti jääkohvaan tienkupeessa. Kaatuessaan yritti hän kaapata minua leveällä kourallaan kiinni pääkuoresta, ettei olisi varmaankaan minulle hyvin käynyt. Mutta onneksi tarttui hänen kätensä uuden sarkakörttini kaulukseen. Siitä riipaisi hän takin ylhäältä alas asti halki. Sain iloita, ett'ei pahemmin käynyt. Palkinnoksi survaisin minä jalallani hänen kätensä jääkohvaan, että se rusahti poikki kuin tupakka. Koko mies vaipui kiroillen puoleksi jääkohvan alle.

Tällä välin olivat toverini toimittaneet miehen reen sekä hevosen syrjään ja aja-

neet meidän kuormat ohi. Minä pyysin, että nyt nostettaisiin kukistettu mies jälleen rekeensä ja ohjattaisiin hän hevosiin matkalle. Mutta siihen eivät he suostuneet, vaan sanoivat: „koska hän oli aikanaan hyljännyt armon, niin kärsiköön nyt hirmua.“

Aivan samoin uskoivat he Jumalankin ihmistä kohtaan menettelevän.

Ajoimme tavallista vinhemmin eteenpäin. Miehen kiroukset soivat kaiken tietä korvissani. Yöpaikassa emme tohtineet virkkaa koko tapauksesta mitään. Olen ajatellut, että jos se mies jäi henkiin, niin joutui hän ainakin raajarikoksi. Mutta meitä lohdutti se, että olimme olleet oikeassa.

Kotona juttelimme tapauksen. Kylän väki vertasi minua Taavettiin, joka oli Goljatin kukistanut. Ja vaikk'ei minua naiset harpuilla ja kanteleilla tulleet tervehtimään, niin tunnustettiin minut kaikkialla tanakaksi mieheksi, joka voisi kelvata vaikka taloon isännäksi. Itsekin mielessäni ylenin arvossa vaaksan verran. Karuliina

vaan ei tunnustanut urostyötäni oikein kristillisen miehen työksi. Väitti, ett'ei ollut kunniallista, kun meitä oli neljä miestä yhtä vastaan, tarttua vihollisen kimppuun salaa takaapäin. Taavettikin linkosi kivensä Goljatin otsaan eikä niskaan. Sitte moitti hän meitä julmiksi, kun olimme jättäneet ruhjotun miehen jääkohvaan, emmekä nostaneet sitä edes rekeen ja ohjanneet tielle.

Se puhe loukkasi ylpeyttäni. Minä koetin todistaa, ettei kristilliset valtakunnatkaan sotia käydessään välitä vihollisen haavoitetuista senkuin vaan kukin korjaa omansa, jos korjaa. Ja samahan se oli tässäkin.

Mutta Karuliina intti, että kaikki sota ja meteli on villien ihmisten syntistä julmuutta ja että tosi kristillisyyks kesyttää ihmiset ja hävittää sodat.

Sellaiset ajatukset eivät minuun silloin pystyneet. En ollut vielä niin kesy, että olisin Karuliinaa ymmärtänyt. Heikko side yhdisti meitä enään ja sekin uhkasi

nyt ratketa. Yhteiset lukemiset ja laulut vinnikammarissa alkoivat minusta jo tuntua ikäviltä. Ja minusta tarttui se sama tunne Karuliinaankin.

Sitte teki emäntä vielä Karuliinan vi-oista joskus muistutuksiaan.

Yhtenä päivänä sanoi talon vanha muo-navaari, isännän isä, näin:

„Joutaisit mennä tuonne Tapanin les-kelle töppösiä kuivaamaan ja pöksyjäs paikkaamaan.“

Hän tarkoitti sitä samaa leskeä, joka osasi pidättää minut läksiäis-iltana yöksi tanssiin.

„Siinä on neljän kapan tila ja kylve-tään kolme tynnyriä ruista vuosittain,“ lisäsi hän.

„Onpa siinä kuusi lastakin,“ huomautin.

„Siinähan se kasvaa leipä lapsille kuin muillekin,“ penäsi vaari. „Ja on se toista isäntänä elää kuin renkinä retustella. Nuorena sitä pitää katsoa eteensä. Joka ei rakenna taloansa maassa, sillä ei sitä ole tai-vaassakaan,“ lasketteli ukko.

Hän olikin eri maata kuin muu talon väki. Ei välittänyt yhteisistä luvuista eikä lauluista. Omassa nurkassaan hän sunnuntaisin istua jurotti. Siinä painoi lasin-sangat nenälleen ja itsekseen luki minkä luki ja mietti mitä lie miettinyt. Usein vaan ei ajatuksiaan muille purkanut. Eikä kukaan häntäkään häirinyt.

Sen ukon harvat sanat ne minut kokonaan teloilta työnsivät. Sitten alkoivat juosta kylän naisetkin naimista laulamassa: neuvoivat sinne lesken luo tarinoimaan ja sukkiani parsittamaan. Kertoivat lesken sanoneen: „Jos kuninkaanpoika ja Holpan Paavo tulisivat minua kilpaa kosimaan, niin Paavolle sitä menisin.“ Se nosti mieltäni ja viritti kunnianhimoani, etten ajatellutkaan muuta kuin pyrkiä taloon isännäksi.

Leskellä oli kaunis musta ruuna. Se välkkyi kuin silkki, juoksi kuin peura. Hän kutsutti usein minut sitä valjastamaan. Sanoi sen olevan niin raisun, ettei sitä joka mies puihin pane. Minä sitä kyllä osa-

sin hillitä ja pitelin kuin lammasta. Muutenkin pyyteli hän minua usein asioilleen, että monesti oli vaikea talon töiltä ratketa. Sanoi luottavansa minuun enemmän kuin muihin ja kyseli neuvojeni. Hänen pienemmät lapsensakin rupesivat minua hyväilemään kuin isäänsä, että tuntuivat minulle hyvin rakkailta.

„Ethän ole enää mikään lapsi, ettet voisi väkevämpääkin maistaa,“ sanoi hän, kun kaasi minulle välistä rommia kahvin sekaan taikka antoi kylmän ryypyn. Olin silloin täyttänyt kaksikymmentä vuotta. Ja olinhan väkeviin jo ennenkin tutustunut, vaikk’ei niitä Kesusvaarassa suvaittu.

Tiesivät ne ryypyt panna veren vinkeästi liikkeelle, ett’ei kieli kiihkoja peiteltyt. Pieni Liena-emäntä — se oli emännän nimi — näytti silmissäni nuorelta ja viehkeältä kuin voittu vehnänen. Hänen pienet sinisilmänsä näyttivät syttyneen minulle ja paloivat niin pyytelevinä matalan otsan alta. Niin hempeältä hän näytti, että tuli sääli ja teki mieli. Sellaisina het-

kinä se musta ruunakin mielessäni välkkyi kuin silkki, juoksi kuin peura.

Eräänä iltana, kun oli myöhään kahden istuttu, jäin kuin jäinkin lesken luo yöksi. Se teko meni liian pitkälle.

Sen jälkeen tuli kiire kuulutuskarttaa toimittamaan.

„Ei se liitto kanna hyviä hedelmiä,“ sanoi Kesusvaaran isäntä ja kehoitti minua hankkeesta luopumaan.

Karuliina ei sanallakaan aikeitani vastustanut. Oli vaan äänetön ja hymyili joskus surullisesti, niinkuin kärsiväiset hymyilevät.

Lopulta meni isäntäni pappilaan ja kielsi lesken ja minun kuulutuksesta.

Mutta muonavaari, joka oli puhemieheni, veti lesken kanssa toista köyttä. Hän oli nuorena ollut lautamies ja tunsii lainpykälät. Hän kumosi papin vastahangan, niin että kuulutuskartta tehtiin.

Seuraavana sunnuntaina kuulutettiin meidät kirkossa kristilliseen avioliittoon.

Sinä päivänä juoksin minä kuin vim-

mattu metsään. Siellä kävelin ristiin ja rastiin, itkin ja kaduin itseni pyörryksiin. Synkkä oli se syyspäivä, mieleni sitäkin synkempi. Päätin, ett'en naisikaan Lienaa ja sitten taas, että kuitenkin naisin. Näin kuusi lasta ympärilläni pyytämässä leipää, lämmintä ja vaatteita. Aavistin jo mielesäni, kuinka kerran hikoilin ja vanhenin heitä palvellessani; kuinka he suuriksi tultuaan, raappivat silmäni ja sysäävät minut luhdin solaan käsinkivillä jauhamaan; kuinka sitten lopulta kuolisin liassa ja kurjuudessa; kuinka viimein tuomiolla vaadittaisiin minulta vieraan isän lapsia enkä voisikaan näyttää ihmisiä, vaan kissoja, ketuja ja ilveksiä. Ajattelin sitten omiakin lapsiani, jos niitä syntyisi — ne jäisivät osattomiksi ja avuttomiksi, kun isä on itsensä orjaksi myönyt. Ei silloin mielessäni isännyys paljon painanut eikä silkkikarvainen ruunakaan suuresti loistanut.

Kalpeana ja tuskissani menin Lienan luo sanomaan, että meistä tulee ero, taikka paha perii. Sinne oli kokoontunut jo tupa

täysi kylän väkeä tupakaisiin. Keskellä pöytää kahden kynttilän välissä oli suuri tupakkavasua ja huone tupakan sauhua täynnä. Vanhat miehet istuivat pöydän luona ja oluthaarikka kulki heillä kädestä käteen; toiset härppivät norria. Nuorempi väki tanssia hytkytteli lattialla, hattupäin ja piippunysät miesten hampaissa. Liena tuli perältä minua vastaan ja tarttui käteeni taluttaakseen minua pöydän luo. Joukosta kuului muutamia onnitteluja.

„Minulla on sinulle, Liena, vähän sanomista, tulehan tuonne välikammariin!“ pyysin minä värähtelevällä äänellä.

Sinne menimme kahden ja istuimme vierekkäin sängyn laidalle.

„Sinä näytät niin sairaalta?“ sanoi Liena.

„Niin, minä sairastankin vilutautia ja se on paleltanut sydämeni,“ lausuin katkerasti.

Liena huomasi, ettei ollut asiat oikein, vaan että oli paha merrassa. Hän jäi ensin noloksi ja ääneti, sitten kaasi kahvia kuppiin ja asetti rommipullon viereen.

„Laitahan tästä kuppi kuumaa, niin lämpää mielesi ja kielesi!“ kehoitti hän ja koetti hyväillä minua.

Minä näytin ynseältä ja sanoin, ettei minulle tahdo koko elämä maistua. Se — — tuota — — minä tahtoisin sinulle sanoa, että —

„Ryyppäähän toki ensin ennenkuin jäähtyy kahvi!“ katkaisi Liena.

Minä sekoitin kahviin sokeria ja kaasin pullosta sekaan väkevää. Tein sen hyvin kankeasti. Sill'aikaa Liena kertoi miten väki tuvassa oli iloinnut ja kaikki olivat sanoneet, että meistä tulee sopiva pari, kun olemme yhtä lyhyet kumpikin.

Olin juuri ottanut kupista ensi härp-päyksen, että arvelin nyt sopivaksi jatkaa.

„Mutta tuota — — minä tarkoitan, ettei siitä meidän naimisesta voi tulla mitään,“ änkytin minä.

„Mi — mitään!“ puhkesi Liena.

„Niin minusta tuntuu,“ lisäsin.

„Mutta johan olemme kerran kuulutetut ja“ — —

„Se ei tee mitään, sen voipi vielä purkaa,“ jatkoin minä.

„Mutta mitä sanoisivat silloin ihmiset minusta? Ja se yö — se sekaannus, muistutti Liena.

„Niin, se sekaannus!“ harmittelin minä. Jäin mykäksi. — Kiroilin mielessäni sitä yötä. — Tyhjensin norrikupin pohjaan.

Silloin astui Kesusvaaran muonavaari sisään. Hänen kanssaan kallistin toisetkin kupit. Hän otti puheeksi silkkikarvaisen ruunan ja kuinka nyt toivotaan hyvää vuotta, että kelpaa kyllä häitä pitää ja elämistä alkaa. Siihen se eronhanke raukesi.

Pyhänmiesten viikolla kävin Kesusvaarassa hyvästijätöllä. Karuliina oli maanomenia nostamassa pellolla. Kun tartuin häntä käteen, silmäili hän minua hyvin säälivästi ja vakavasti. Sitte puhkesi lausumaan: „Kovin kevyeltä näytät silmissäni, Paavo: sin' et paina kuin tupen täyden ruumenia ja naulan höyheniä. Kai-

keti olisin sinulle paremmin kelvannut, jos olisin käynyt kanssasi irstailemaan. Nyt olet kuin se Pitkäpiena, joka viisi neitsettä petti eikä sitten haudassakaan rauhaa saanut: Herran temppelin ovenpielessä piti hänen seistä sill'aikaa kuin neitseet alttarin luona veisasivat.“

Karuliinan sanat tuntuivat puukon pistolta; ne iskivät pilvisen sydämmeni kyyneleihin. Itkeä tyrskin kuin lapsi ja mieleni oli katkeran haikea. Tuntui kuin olisi näkynyt takanani taivas selvä, edessä pilvi pimeä. Eikä kuitenkaan käynyt pyörtäminen. Tuli mitä tuli, kävi miten kävi, vanha piti jättää, uusi ottaa, vaikk' oli uusi vanhempi vanhaa. Oman luonteeni ajolla olin pettynyt sekä pettänyt.

Ennen häitä sairastui Liena silmistään niin pahasti, että näytti sokenevan. Hän tuskin näki enää kävellä taluttamatta. Siinä näin Jumalan kurittavan vitsan meille molemmille. Mutta ajattelin, että hän kyllä paranee, jos se risti ei ole meille tarpeellinen. Eroa en tohtinut enään ajatellakaan.

Vähittäin Liena sitten paranikin. Jällestäpäin kuulin, että hän olisi taikojakin käyttänyt.

Oli sitten häät. Tulimme vihityiksi. Tuntui kuin olisi pappi minut seitsemällä sinetillä lukinnut iänikuiseen kadotukseen.

Sen jälkeen jouduin kuin villiin. Syyttelin Lienea, että hän minut, kokemattoman pojan, oli vietellyt ansaan. Hän rupesi itkemään. Sitte tuli puhumattomaksi, ähkyi ja puhkui päiväkausia. Se tuntui minusta vielä tuskallisemmalta. Häpesin, että olin syyttänyt muita kuin itseäni. Olinhan mies, jonka piti vastata itse teoistaan ja vaimoni vaan nainen, jolla on pitkät hiukset ja lyhyt mieli.

Niin ajattelin ja sen kovemmin vaan omaatuntoani kivisteli. Johtui mieleeni ihanat hetket Karuliinan kammarissa ja Siionin virsien sävelväreet uudistuivat muistissani. Mutta ne soivat valittaen kuin kadonneen taivaan kaukainen hyminä.

Pienen talon köyhyys paljastui pian eteeni. Näin lapset kurjissa repaleissa vaa-

tivan itseltäni vaatteita, kuusi lasta ympärilläni. Heitä puolsi holhoja, joka oli lasten eno; väärämielinen mies kuin kiero puu. Hän vaati lapsille kaiken leskenkin osan. Liena vapisi eikä tiennyt puoltaako itseään tai lapsiaan. Hän oli kovin pelkuri ja taikauskoinen niinkuin hänen neljä kälyänsäkin. Unin kolossa säilyttivät aina taikasuoloja, joita milloin mihinkin tautiin käytettiin. Minä tunsin joutuneeni valkeuden valtakunnasta pimeyden valtakuntaan. Ja ilman rakkautta olin heikko kestäämään kuormaani. Rupesin epätoivosani juomaan viinaa, jota silloin keitettiin kodissa. Peittosin sitä viikosta viikkoon, että kuu kuutena silmissäni paistoi. Kun siitä välillä selvisin, niin tuntui tilani sitä hirmuisemmalta. Ostin jo reppuvenäläiseltä „vanhaamiestä“ (arsenikkia). Eräänä aamuna, kun vapisin ikäänkuin lankavyyhti, sekoitin sitä kahviin. Olin päättänyt tappaa itseni. Olin juuri laskea myrkyn huulilleni, niin vaimoni raappasi kupin kädestäni lattialle — hän oli nähnyt mitä siihen sekoitin.

Nyt häpesin kuin koira kurjaa aikomustani.

Siitä löysi holhoja syyn vetää minut oikeuteen. Ei vuosi vielä ollut umpeen kulunut kuin hän oikeuden varjolla toimitti niin, että talo kaikkine omaisuuksineen joutui hänen haltuunsa.

Vaimoni ja minä jäimme puulle paljaalle.

Siitä lihan-innosta, että jäin talosta osattomaksi, vierauin vielä enemmän lapsintimistani enkä voinut heitä kyllin rakastaa. Vaadinpa, että vaimoni aivan jättäisi heidät. Sitä hän kovin suri, että kalpeni.

Vuoden päästä, noiden monien surujen aikana, syntyi vaimolleni tytär. Kun se hetki joulun edellä lähestyi, tahtoivat kälyt käyttää taikasuoloja ja hakea noitavaimoja avuksi. Sitä en sallinut. Annoin akoille kyytiä ja vein vaimoni itse lämpimään riiheen. Kälyt panivat saunan lämmitä. Vaimoni vaipui tuskissaan käsivarrelleni. „Pure kappale lihaa käsivar-

restani, jos se huojentaa!“ sanoin kovana hetkenä vaimolleni.

Lapsi syntyi onnellisesti.

Äiti vaipui raukeana olkien päälle, mutta näytti ihmeen ihanalta ja onnelliselta.

Kuin läksin riihestä tupaan, niin kuului kuin näkymätön olento olis astunut jälessäni. Katsahdin taakseni, mutta en nähnyt mitään. Vasta porstuan kynnykseltä tähystäessäni näytti ilman rantaa vasten kuin suuri heinäruko. Minä sylkäisin näkyynpäin ja kysyin: „Tiedätkö mikä joulu-aamuna syntyi? Tästä, joka nyt syntyi, et saa mitään osaa. Nimeen isän, pojan ja pyhän hengen — mene helvettiin! Siellä on majasi!“

Se hävisi.

Minulle on sanottu, että olin taikauskoinen ja luin siinä tilaisuudessa loihtuja. Mutta silloin näin asiat niillä silmillä ja menettelin sen mukaan. En käsittänyt toisin.

Tuvassa sanoin kälylleni: „Mene nyt riiheen! sinne tehtiin pieniä, että korjaat heitä saunaan.“

Iltasella tehtiin tila tupaan lapselle ja äidille. Minä rupesin heidän kohdalleen penkille. Yksi tyttö makasi uunin luona kolpitsalla, toiset ovensuisella lattialla laverilla, jossa myös lepäsi vaimoni nuorin poika ensimmäisestä aviosta.

Kotvan pimeässä oltua aukeni tuvan ovi ja minä luulin, että yöjalkaispoika tuli kolpitsalla makaavan tytön luo. Mutta sisään-astuja lähenikin vaimoani sekä pientä. Minä lähettäyin varjoamaan käsilläni lasta, jaloillani äitiä. Nyt meni kummitus kaikkien kuullen laverilla makaavan pojan luo. Yht'äkkiä parkaisi poika ja vapisi eikä asettunut ennenkuin minä otin hänet syliini ja toin äitinsä tilalle. Sen jälkeen se vaihdokas hävisi.

Muistoksi Kesusvaaran ajoilta nimitin ensimmäiseni Karuliinaksi. Karuliina oli samana syksynä muuttanut Kesusvaarasta Puhoksen tehtaalle. Pahat kielet olivat kertoneet hänelle, että emäntä senvuoksi jutuillaan oli vieroittanut minut hänestä, kur ei tahtonut päästää häntä palvelukses-

taan naimisiin. Sellaisista puheista oli hän tullut pahoilleen ja jättänyt talon. — Sel-laista en kuitenkaan tahtoisi Kesusvaaran emännästä uskoa.

Lapseni oli kivuloinen. Äiti sekä su-kulaiset halusivat käyttää taikaparanteita, mutta sit'en sallinut. Pienen ruumis vään-tyi aivan kieroksi — en sittenkään salli-nut.

Sanottiin, että taikuritkin voivat käyt-tää luonnollisia parannuskeinoja. Mutta minä väitin, että Jumala itse parantakoon luonnollisilla keinoilla, jos hyväksi näkee. Mutta lapsi pelastuikin puolentoista vuoti-sena kaikista tuskistansa — hän kuoli. „Siellä on hän nyt kuin ihana kedon kuk-kanen!“ sanoin minä vaimolleni. „Siellä mekin hänet aikanaan näemme.“

Vaimoni tunsi silloin hengessään ensi herätyksen. Hän alkoi luopua uskomasta taikoihin ja tyytyä Jumalaan.

Mutta lapseni kuolema teki elämäni niin tyhjäksi ja köyhäksi, että joka hetki halusin vaimoni kotikylän kerrassaan jät-

tää. Holhoja, vaimoni veli, oli ottanut lapset ja koko talouden hoitoonsa. Me olimme siinä vaan hylkysillä. Liena vähän väliä vielä lapsiaan itki eikä olisi tahtonut niitä jättää. Mutta minä sanoin: „Entiset lapsesi ovat sinun jättäneet ja ainoastaan minun lapseni, minkä niitä syntyy, ovat sinun.

Mutta sepä se juuri minua suretti, että vaimoni oli jo niin iäkäs, ettei enään ollut lapsista toivoa. Muutenkin oli vaimoni sukulaisten kanssa alituista riitaa ja toraa. He seuloivat välillämme kuin paholaiset ja keittivät kieltä kuin papuja.

„Lähde pois isäsi maalta ja sukusi tykö!“ komensin minä vaimolleni.

Hän tuli kyyneliin lapsiensa tähden. Mutta matkalle kuitenkin ratusteltiin, sillä työn-etsoon piti lähteä. Niin tulimme tänne Laatokan rannalle, jossa paras ikäni on kulunut. Tuolla hovissa tarvittiin silloin puuseppää ja sen työhön oli minua jo varhain luontoni vetänyt, nälkä neuvonut.

Kauan olin rukoillut, että Jumala siunaisi vaimoni lapsella. Ja se ihme tapahduikin, että meille syntyi ihana tyttölapsi, hyvin soma pienest' alkaen.

Sanon sitä ihmeeksi, kun vaimoni oli silloin jo liki viittäkymmentä.

En tiennyt silloin mitä sanoa ja miten kiittää, kun niin lopen tuntui hyvältä. Kun lapsi terveenä minulle muhoili, niin sydämmeni muhoili sille vastaan ja mielihyvän kyneleet herahtivat silmiini. Pienestä alkaen oli se lapsi silmäteräni eikä lakanut lämpimäni sille säteilemästä.

Teki mieleni nimittää se Karuliinaksi, mutta ajattelin, ettei sillä nimellä ole menestystä, kun ensi lapsenikin senniminen oli kuollut. Tälle pantiin nimeksi Miina.

Sitten vasta minussa pääsi suurempi elämisen-halu ja työinto valtaan. Lapseni hyväksi halusin tehdä kaikkea ja kärsiä kaikkea. Työn välillä sitä usein hypittelin ja hyväilin. Se muhoili aina niin armaasti minulle. Toisinaan sentään itkiäkin sitä paremmin iloitakseen.

Nyt rupesin jo miettimään lapseni tulevaisuutta ja kokoamaan varoja, että voisin vähin erin oman asunnon rakentaa. Asetuin tänne hovin ja kauppiaitten lähistöön, että riittäisi kosommin työtä. Mutta olen tehnyt työmatkoja muihinkin kyliin, vieläpä kauaskin.

Sellaisella matkalla sairastuin kerran kovasti. Siihen aikaan oli jällekkäin kaksi köyhää pettuvuotta. Maa kasvoi vaivaloisesti laihoja tähkiä, nekin hallan puremia. Sitä runsaammin kasvoi mustia häränjyviä, jotka myrkyttivät leivän. Paljon ihmisiä sairastui vetotautiin. Siihen sairastuin minäkin. Mielin murretuin ja vähissä hengin läksin hevosella kirkolle etsimään jotain rohtoja tuskien lievitteeksi. Kirkolla piti hovineuvos siihen aikaan tarvitsevien varalta rohtoja. Tulin hänen luokseen. Hän antoikin minulle pulveria. Mutta sen päälle ylenannetuspulveriksi neuvoi hän kaapimaan hevosen längistä hikeä. Ei vaan sanonut kuinka pian pulverin jälkeen hikeä piti ottaa.

Ajoin työpaikalleni takaisin, paranemistani toivoen vaikka heikkona. Heti sinne päästyäni otin pulverin sisääni ja ajattelin ottaa hikeä sitte kuin ennätän. Mutta paikalla riipaisi se minut yhteen kyttyrään kuin kuivaneen juurikkaan. Läsnaolijat hämmästyivät tuskanhuutoani ja juoksivat kaikki ulos. Ainoastaan kahdeksanvuotias poika, kuin Jumalan enkeli, jäi pelastajakseni, kuin siinä kyyristelin. Ruikoilevasta silmäyksestäni arvasi hän, että jotain kaipasin. Hän polvistui lattialle, kallisti korvansa suuni kohdalle ja kuuli kuinka hymisin: „Ota tuo tyhjä lakkaputeli ja nouda sillä puodista terpettiä!“

Ennenkuin hän kerkesi takaisin, olin jo tiedotonna.

Poikanen huomasi, että lääke oli tarkoitettu sisään-otettavaksi ja kaasi puolet terpetistä suuhuni. Se irroitti kieleni ja sydämmeni ratkesi jälleen liikkeelle. Minä toimistuin ja pyysin pojalta kaikkea rohtoa sisääni. Hän antoikin ja sen jälkeen voin jo liikuttaa jäseniäni.

Ihmeeksi vaan jääpi järjelleni, että heikko lapsi ymmärsi enemmän kuin joukko aikaihmissiä.

Neljänkontan pääsin sitten läheiseen puotiin, jossa kaikkia ihmetytti tilani. Puotimiehet kaasivat kousikalla läämältään terpettiä pääni yli. Nyrkkiin puristuneita käsiänikin hieroivat sillä.

Kiireessä lämmitettiin sauna ja eräs työtovereistani tuli hoitajakseni.

Siellä tuskissani näin kolme kummaa näkyä. Ensin vetivät oudot koneet hienoa lankaa poikki, että se hienoimmiltaan aivan uhkasi katketa. Huusin hourauksessa: „Elkää vetäkö!“ Lanka pääsi valloilleen ja minä järkeheni. Sillä kertaa johtui mieleheni, että se olikin elämäni lanka, jota uhattiin katkaista. Kauhistuini sisälläni, etten ollut valmis kuolemaan. Rukoilin hartaasti ikää armon-ajaksi, niinkuin kuningas Hiskialle lisättiin.

Taas vaivuini houraukseen, jossa näin kuinka oudot koneet kiskoivat mustaa jouhta, että se oli aivan poikki ripsahtaa.

Selkenin siitä jälleen. Huomasin, ettei kuoleman viikate katkaissut vieläkään elämäni lankaa. Pelkäsin jälleen ja rukoilin Jumalaa säilyttämään elämäteni.

Vielä kolmannen kerran lankesin horrokseen ja näin kuinka koneet kiskoivat hentoa silkkilankaa, että se hienoimmiltaan oli jo poikki ripsahtaa. Taas selkenin ja rukoilin entistä palavammin elämän piten- nystä armon-ajaksi.

Minä paraninkin ihmeesti pian — jotkut sanoivat, että sen vaikutti harras elinhaluni — niin että minut jo samana päivänä vietiin hevosella kotiin. Siellä virkistyin ennelleni. Mutta parannuslupauksiani en muistanut, vaan entiset maailman päivät jatkuivat.

Herkällä oli sentään mieleni, ettei kaivannut muuta kuin sytyttämistä. Niin kutsuttiin minut naapuripitejään erääsen taloon puusepän työhön. Talonväki oli kaikki heränneitä ja pitivät kolmasti päivässä polvirukouksia. Veisasivat kauniita virsiä ja viettivät siveätä elämää. Kun vertasin it-

seäni heihin, niin jouduin syviin omantunnon tuskiin, sillä tunsin hurskasten rinnalla olevani kirouksen ja tuomion lapsi. Noin kuukauden päivät kesti sisässäni tuskia enkä voinut rukoillakaan, vaikka halusin.

Isäntä neuvoi minua uskomaan, mutt'ei sekään auttanut. Pelvon ja vapistuksen henki asui minussa kuin orjassa, jonka verestä ei ikinä pakene arkuus ja säikäykset, vaikka hän on vapaaksikin julistettu. Jotakin sellaista asuu syntisen ihmisen veressä läpi elämän. Ja ainoastaan siinä määrässä hän on rohkea, minkä verran hän on halvoista intohimoista ja tahallisesta pahuudesta vapaa.

Lopulta vaivuin suureen ilmiöön. Näin edessäni suuren tultasuitsevan Siinain vuoren ja sen yli synkän savupilven. Vuoren läpi aukeni luolapolku, jonka sisällä vartioitsi avokitainen, raivoisa jalopeura. Se reutoi ja pyrki repimään minut paloiksi. Mutta se oli kytketty kaulavitjoilla kalioon ja tempaistiin yhä takaisin.

Sitte näin suuren mustan kansanpaljou-
den tuomion edessä synkässä savussa ja
sumussa. Itseni tunsin jumalattomien jou-
kossa.

Läsnä-olijat kertoivat minun silloin ol-
leeni sykkyrässä kuin kerä ja näyttäneen
kasvoiltani kuin musta kekäle. Kovasti
olin huutanut apua. Sitte selkenin.

Rupesin ajattelemaan, että enkö lie mi-
näkin sellainen hillitön peto, jonka kiih-
koja ainoastaan yhteiskunnalliset lait kyt-
kevät. Enkö kulkene minäkin epätiedon
ja neuvottomuuden sakeassa sumussa, jossa
pelko ja hämmästys ahdistaa.

Noin viikkoa pari tämän jälkeen elin
vielä lainlapsen murheen aikaa. Orjapoika
vapisi rinnassani.

Siihen taloon, jossa työskelin, kokoon-
tui eräänä sunnuntaina suuri joukko he-
ränneitä. Siinä luettiin, pidettiin puheita
ja laulettiin. Yksi henkilö joukossa vai-
kutti minuun muita enemmän. Se oli so-
kea mies, joka ennen oli soitellut viulua
pidoissa ja kemuissa. Hän lauloi niin iha-

nasti sydämmeen valuvia virsiä, että itkin sulaakseni. Sitte vaipui koko seura polvilleen ja sokea rukoili niin osaavasti, että tuntui kuin se olis lähtenyt omasta sisimmästäni. Hänen sanoissaan vuoti minunkin sydämmeni kuorma iankaikkisuuden kohisevaan virtaan, joka kuohuu Jumalan istuimen ympäri.

Nousin siitä kuin pesusta, keveänä ja virkistyneenä.

Kokous päättyi myöhään illalla. Hiki- nen lämmin täytti huoneen ja kynttilät palaa tuikuttivat himmeästi. Mutta sanomattoman kirikkaasti paloi sydämmeni, kuin siitä läksin yölevolle.

Aamulla herättyäni tunsin koko olentoni uudistuneeksi. Luuni tuntuivat kuin öljytyiltä ja siunaus asui ylläni kuin puhdas paita. Kuin herännäiskokous aamulla jatkoi rukouksiaan, näin minä ilmiön, joka ei ollut tulenvalo eikä kuun- tai päivänpaiste: Sinivalvas avaruus väikkyi autuaana yli ihananvehreän kukkaniityn, josta paratiisin tuoksut lemahtelivat ja ylimaal-

linen sulous hiipaisi kautta olentoni syvyyden. Mutta se oli vaan hetkellinen kangastus onnellisten maailmasta.

Sen jälkeen alkoi kiivas ja intoileva kilpajuoksu pyhyiden tiellä. Sisällinen kirkkaus pyrki ulkomenoissa ilmestymään, Jumala tahtoi tulla lihaksi. Kun veljet ja sisaret, Henrik Renqvistin oppia seuraten, eivät polttaneet tupakkaa, niin viskasin minäkin kiivaasti pitkä- ja lyhytvartiset piippuni ynnä muutaman naulan vinterskaa palavaan pätsiin.

Palasin sitte uutena vaimoni ja lapseni luo kotiin ja jatkoin hiljaista rukous-elämää.

Vaimoni ei tilastani ollut suuresti mil-läänkään. Häneen ei koskaan paha eikä hyvä ole valtavasti vaikuttanut.

Yhtenä iltana ennen levolle menoa lan-kesimme rukoukseen. Hengessäni kuohui hartaus kuin kohisevan merenrannan huokaukset. Rukouksessa jouduin horrostilaan ja kävelin tietämättäni ulos. Siellä kuulin sanomatonta harppujen soittoa ja iha-

ninten ihmis-äänten helmikirkkaita virsiä, joista sydämmeni tyyniheraksi sulii. Siitä hurmaustilasta selvenin vasta kuin tunsin syysroudan jalkojani kylmäävän. Sitten en enää kuullut kuin pohjatuulen kylmää vihellystä. Menin sisälle ja ilmoitin vaimolleni itkien, että olin korotettu taivaasen, mutta sysätty syntieni tähden ulos.

Työni lomina lueskelin mitä kirjoja käsiini osui; erittäin ihailin hurskasten elämäkertoja. Eikä silloin maallisia kirjoja köyhällä työmiehellä ollut saatavissakaan, kun herrat kuuluvat kieltäneen niitä kansalle painamasta, ett'ei kansa joutuisi villiin. Sain silloin käsiini hurskaan Teklaneitsyen elämäkerran. Siinä ihmeen ihanaasti kuvaeltiin, kuinka Teklaneitsyt Efe-soossa Paavalin saarnan johdosta oli ihas-tunut omaan neitseyteensä niin, että luopui kihlatusta sulhostaan, rikkaan ruhtinaan pojasta, ja kärsi sitten vainoa, räähkäystä ja viettelyksiä. Seurasi Egyptiin asti Paavaliakin, joka hänet kuitenkin itsestään luovutti. Rakensi sen jälkeen kal-

liolle pienen torpan, jossa hoiteli sairaita. Mutta kun hän kerran pakeni viettelijäin edellä, halkesi kallio ja nieli hänet.

Se kallion halkeaminen minua vähän epäillytti.

Kuitenkin sitä lukiessani kirkastui mielessäni Karuliinan kuva. Se vaihtui Teklaneitsyeksi, joka hurmasi minua kolmanteen taivaasen, että ihastuksissani huudahdeltin kuin mielipuoli. Lapseni, pikku Miina, kun oli sen nähnyt, niin oli sanonut äidilleen, että nyt se isä on varmaan tullut hulluksi, kun huikahtelee itsekseen.

Lapseni oli kasvanut jo niin isoksi, että alettiin käyttää koulussa, joka olikin samassa kylässä. Hänen kasvatuksestaan tuli meille vaimoni kanssa toisinaan kinastelua. Liena on hyvin vilpitön ja tokinainen luonteeltaan, mutta piti lapselle usein virstan pituisia nuhdesaarnoja, joiden lopussa tytö jo oli unhottanut alun ja pää-asian. Siitä tavasta hän kuitenkin vähittäin vieraantui, kun minä huomautin, että muistutukset piti tehdä lyhyeen, vakaasti ja asi-

aan sattuvasti. Ne vaikuttivatkin lapseen syvemmin, tyttö kun oli herkkämielinen kuin minä, vaikka muuten muodoltaan äitinsä veren-alaa. Sekä luvuissaan että käytävyydessä näytti hän edistyvän keveästi.

Äidiltään oppi jo varhain siisteyttä ja puhtaudenpitoa. Koko sydämmeni rakkaus ja toivo kiintyi siihen lapseen. Hänessä toivoin näkeväni oman vereni kehittyvän kaikista tahroista vapaana ja puhtaana. Ajattelin, että voin pian rakentaa omat huoneet, jotka kerran jätän lapselleni perinnöksi. — Sitä varten olin jo tehnyt säästöjä. — Kuvaelin miten kerran otan vävykseni jonkun nuoren puusepän sällin, siivon miehen, jolle voin uskoa lapseni elämänkumppaliksi. Niin kuvaelin ja näin jo silmissäni lapseni onnellisen tulevaisuuden.

Vuotta seitsemän kesti sitä uutta mielentilaa. Paljon pieniä sekä suuria kiusauksia kohtasin sillä ajalla. Tupakkatuskakin palasi minuun jälleen. Se syttyi siitä, kun naapurit usein tarjosivat tupakkaa ja pyysivät panemaan piippuun. Kun

en ottanut niin pilkkasivat. Vaikka vastustelin, niin teki kuitenkin mieleni. Kävin jo rovastiltakin neuvoa kysymässä. Hän oli itsekin tupakkimies ja selitti kuvilla ja vertauksilla, ett'ei tupakoiminen ollut synty. Tuntoni ei sittenkään rauhoittunut, sitä vaan tupakka korventeli.

Sinä aikana kuin en tupakoinut voin joka päivä hengessäni edeltäkäsni aavistaa ketä veljiä ja sisaria minäkin päivänä tulin kohtaamaan. Sitten kuin taas rupesin tupakoimaan, hävisi minusta ainiaksi sellainen aavistusvoima.

Paljoa kavalampi kuin tupakkatuska oli toinen kiusaus, johon lankesin hengelliseltä herkkupöydältä: sielun hekkumasta ruumiin hekkumaan, hienommasta aistillisuudesta karkeampaan.

Kävin ahkerasti herännäiskokouksissa. Niissä hiipoi sieluani erittäinkin syvätunteiset laulut. Ja kun naiset olivat parhaat laulajoista, syttyi heidän ja miesten välillä syvempi sisarrakkaus. Niinkuin heränneitä yleensä yhdisti lämpimämpi side

toisiinsa kuin muihin ihmisiin, niin yhdisti vielä suurempi lämpimyys heidän keskuudessaan miehet ja naiset toisiinsa. He elivät jonkunlaista sielujen avioelämää, joka taivaasen ylettyy. Erinomaisemmin olin minäkin kiintynyt Sohvia nimiseen vaimoon, sepän naiseen. Niinkuin virta aurion paisteessa virvoittaen helkkyy vainion läpi, niin solisivat hänen hellänsuloiset virtensä sydämmeeni. Joku sisällinen voima veti minua häneen enemmän kuin koskaan kehenkään muihin. Hänen lähitössään tuntui mieleni niin hyvältä ja onnelliselta, ett'en olis siitä tahtonut koskaan eritä. Keskustelustakin hänen kanssaan säteili minuun voimaa, intoa ja hartautta. Samaa näytti hänkin voittavan minusta. Yhä useammin kohtasin häntä viikollakin ja yhtä suloiselta se tuntui. Vaihtelimme sisarsuuteluja ja hyväilyjä — sen etemäksi se ei mennyt. Mutta lopulta tunsin, että hengen-aviosta oli kypsymillään ruumiin-avio. Se säikytti mieleni.

„Tuntuiko se synniltä?“

Ei se, että elin hengen-aviossa, koska se on ainoa oikea; eikä sekään, että siihen liittyi ruumiillinen avioelämä, koska se kuuluu ihmisen maalliseen luontoon. Mutta se se kivisteli sieluani, että olin vihitty iäkseni ainoastaan ruumiilliseen avioon, josta ei mikään katumus ja parannus voinut minua vapauttaa.

Sekin kiusasi mieltäni, että se nainen, johon sieluni oli sulanut, oli toisen vaimo. Molemmat olimme maailman silmissä tuomitut. Meitä soimattiin avionrikkokijiksi, vaikka elimme oikeata avioelämää ja yhteyteni laillisen vaimoni kanssa tunnustettiin siveelliseksi, vaikka omatuntoni sitä inhosi ja sanoi huoruudeksi. Tuntui kuin kaikki maailman vallat olisivat musertavina vuorina vyöryneet päälläni ja olin alennettu eläintäkin alemmaksi. Usein viskaui vuoteelle, kierielin siinä ja voivottelin tuskissani. Kysyttiin, kivistikö minua. Vastasin, että kivistelikin henkeäni. Niin voihiessani vaivuin hurmaustilaan. Näin sisaret surisevan ympärilläni kuin met-

tiset; hyväilivät ja suutelivat minua laulaen:

„On rajaton rakkaus,
Ääretön kuin ihmishenki.“

Siitä kuin heräsin, niin näin vaimoni itkevän ja riitelevän Sohviaan kanssa.

„Viettelijä ja portto!“ huusi vaimoni kiukkuisesti.

„Minä olen vapaa jumalanlapsi, jonka liha noudattaa hengen lakia. Mutta sinä olet orja ja tahdot mieheskin orjuuttaa!“ penäsi vuorostaan Sohvia.

„Kirottu olkoon se, joka ei kaikkia lain sanoja täytä!“ lisäsi vaimoni ja ajoi hangoilla Sohviaan ovesta pellolle.

Sitten ripitti Liena minua. En puhunut enkä pukahtanut vastaan senkuin ääneti kuuntelin. Mutta sitä tuimemmin paloi tuska sisässäni.

Entiset itsemurhan ajatukset rupesivat taas kiusaamaan mieltäni. Ajattelin, ett'en voinut luopua vaimostani eikä Sohviaan miehestään. Laki kielsi. Elimme kaksi-

nais-aviossa, jota sisällykseni laki kielsi. Elämä tuntui mahdottomalta kestää. Kolmeen viikkoon ei maistunut ruoka eikä uni. Jos tappaisin itseni, ajattelin. Mutta pitäisi kuitenkin tästä viheliäisestä elämästä päästä parempaan — siihen, josta olin jo tuntenut esimakua. Mutta ei sanota missään, että itsemurhaaja tulis autuaaksi. Ei Juudaskaan päässyt taivaasen. Sitä ei sanota. Rosvot ja muut murhaajat sinne pääsevät, kun vaan katuvat ja uskovat. Jos tappaisi vaimonsa ja sitte — —. Mutta sitten joutuisin vankeuteen. Ja lapseni, lapseni, lapseni! huusin silloin sisimmästä sydämestäni. Muistin lapseni ja hetkeksi heikontunut isänrakkauteni leimahti taas ilmi paloon. Lapseni tarvitsee äitiänsä ja minua, ajattelin. Hänen tähtensä tahdon uhrata oman onneni. Hänen tähtensä voin suvaita hänen äitiänsäkin — se kun olikin niin äitinsä näköinen. Päätin luopua kaikesta lapseni tähden, heränneistä ja Sohivistakin.

Tyttäreni tuli juuri koulusta kotiin, kir-

jat kainalossa. Puristin hänet rintaani vastaan ja itkin.

Sitte taas näin ihmeitä ilmestyksessä. Olin seinäjyrkässä kalliossa kiinni kynsin — kaksi muuta tuttavaani kanssani —. Allamme tulta suitseva meri, joka paloi höyryten, yllä umeinen pilvitaivas. Yksi tovereistani putosi syvyyteen, toinen jäi vielä kallioon kynsin. Minä pyörähdellen kapusin, kapusin ylös, kunnes onnistuin pääsemään kallion otsalle. Katsahdin vielä kallion kuvetta alas syvyyteen ja näin toverini siellä riippuvan, mutt' en voinut häntä auttaa.

Kalliolle noustuani paistoi aurinko säkenöiden ja näytti kuin puihin lehti, maahan ruoho olisi tohisten puhjennut. Luonnossa oli talvi.

Läksin sitten käymään oikeata kättä kaitaa polkua myöten. Mutta eksyin ja jouduin suurelle kivelle itkemään. Siinä itkin eksymystäni kovasti. Silloin tuli luokseni Kesusvaaran isäntä, jonka luona minua ensi herätys oli kohdannut. „Paa-

voko täällä!“ kummasteli hän. Valitin ek-syneeni. „Eksynytkö?“ kysyi hän. „En-kö neuvonut sinua? Katso eteesi?“ Sitte heräsin järkeeni. Ja sydänpäivän aurin-gonsäteet kimaltelivat jäisestä ikkunanruu-dusta sisään.

Mutta vasta noin vuoden päästä selki-sin kiusauksen ja epäillyksen tilasta. Sil-loin oli uskovaisten kokous, jossa veljet varoittivat minua menemään Jumalan luo semmoisena kuin olen ja sanomaan hänel-le: „Tee minusta mitä tahdot.“ Siitä jär-kähti mieleni ja löysin taas entisen suloni.

Sen jälkeen tuli paikkakunnalle Hel-singistä mies, joka opetti, että Jumala an-taa synnit anteeksi ainoastaan toisen us-kovaisen kautta eikä välittömästi. Hänen oppinsa herätti minussa vihaa ja kiivautta. Uhkasin, että jos sellainen villihenki tulee toiste tänne, niin ostan apteikista salaruu-tia ja ammun hänet kuoliaaksi kuin hyy-piän.

Sitten tuli muuan vaimo Kalajoelta luokseni. Hän oli kiivas puhuja ja julisti

syntiä anteeksi. Kylän muissa taloissa oli hän jo pitänyt puhetta ja vaimonikin oli salassa ottanut häneltä synninpäästön. Hän tuli luokseni ja sanoi iloitsevansa siitä, että oli löytänyt talon, jossa sanaa viljellään. Keskustelussa tuli meille kuitenkin riita. Hän sanoi: „Yksi sinulta puuttuu.“ Minä väitin, ett’ei minulta mitään puutu. Olen tuntenut Jumalasta hirmun ja armon. Henkeni huutaa sisimmässään: „Isä, rakas isä!“ En siis ole enään orja, vaan poika, joka kerran on istuva isän oikealla kädellä.

Mutta hän ei uskonut, että minä olin armon käsittänyt. Siitä kiivastuin niin, että uhkasin toimittaa hänelle nuorat kynkäpäihin. Silloin hypähti hän istualtaan ylös kuin ammuttu, että ruskeat silmät mustien kulmien alta säkenöivät, levitti kätensä ja huudahti: „Jumala sinut vielä nuorittaa kuin apostoli Paavalin!“

Siitä säikähdyin ja vaivuin pitkiin mietteihin. Asetuin heidän kannalleen ja sovitin raamatunpaikkoja sen mukaan. Mitä

kauemmin niitä sovittelin, sen paremmin ne näyttivät sopivan. Ja sen oikeammas-
sa näyttivät vastustajani olevan. Uusi vir-
ta tuntui kiskovan minua salaisesti mu-
kaansa. Jouduin kuin laiva merivirtaan
eikä siitä mikään kompassi pelastanut.

Sanottiin, että sunnuntaina saarnasi lä-
hetyspappi kirkossa. Uteliaana ja opas-
tusta etsien menin sitä kuuntelemaan. Hä-
nen esipuheensa oli: „Meidän tulee työtä
tehdä niinkauan kuin päivä on.“ Esipuhe
oli kaunis ja sen sulavammalta tuntui se-
litys. Tunsin elävästi sisälläni, että elä-
mä on työtä varten ja että työ on elämää.
Olin henkisesti juopunut kirkosta lähties-
säni. Kirkonmenon loputtua menin pap-
pilaan puhutellakseni saarnaajaa. Kysyin
rovastilta, missä on tämän päivän pappi.

„Mitä sillä teet?“ kysyi rovasti.

„Tahtoisin häntä puhutella, sillä hän
oli oikea paimen, joka tunsii lampaansa ja
antoi heille tänään makupaloja,“ vastasin
minä. „Hän on luonnon sylissä Tiperian
meren tykönä vannotettu:“ „Kaitse minun

lampaistani, ruoki minun karitsojani!“ „On ovesta tullut sisälle lammashuoneeseen, oman sydämmensä ovesta.“

„Mistä sitten muut ovat tulleet?“ kysyi rovasti.

„Ne ovat korkeilla isän varoilla pakko-kyydissä koulutettuja ja ovat päässeet Siionin muurille makaamaan. Siinä venyvät kuin laiskat koirat suussa lihan kimpale, sill'aikaa kuin lampaat nääntyvät nälkään.“

Kaksi kirkonmiestä kuunteli mitä lausui ja toinen heistä kysyi: „Vastaako Holpan Paavo puheestansa Kärejävaarassa, jos tarvitaan?“

„Ei se kuulu Kärejävaaraan,“ sanoi rovasti ja näytti vihaiselta. Sitten ilmoitti hän, että lähetyssaarnaaja oli jo matkustanut pois. Minäkin jätin pappilan hyvästi.

Kuitenkin paloi kauan mieleni sitä lähetyksiästä tavata. Rupesin jo kuvittelemaan, että jos tekeytyisin mielivikaiseksi, että minut sitte kunnan puolesta lähetettäisiin Helsinkiin hullujen huoneeseen. Eh-

kä edes siellä voisin seurustella sellaisen miehen kanssa. Henkeni halusi nousta, mutta kaipasin tarttuakseni näkyväistä oksaa, joka olis ylempänä itseäni, kuitenkin niin matalalla, että siihen ylettyisin.

Sillä välin oli hihhulisuus levinnyt kuin kulovalkea paikkakunnassa. Siihen oli jo vaimonikin liittynyt. Hän kuherteli ja kuherteli, että minäkin läksisin heidän kokouksiinsa. Niin seurasin hänen sekä muiden pyyntöjä ja menin yhtenä sunnuntai-iltana Pukinniemen hoviin. Siellä sikäläinen talousneiti Hanna selitti raamattua ja tarjosi synninpäästöä. Hän oli ihmeen sulopuheinen. Kiivaus ja lempeys värehti puhuessa hänen kasvoillaan. Hän kuvasi iloa ihastukseen, surua kyyneliin asti.

Kerran, kokouksen jälkeen keskustelin hänen kanssaan k:lo 8:sta illalla k:lo 2:een yöllä. Se kuusi tuntia kului kuin pari minuuttia. Hän kuin minua nuhteli niin tuntui kuin olisin mennyt pirstaleiksi. Mutta kuin hän taas minua lempeästi rakenteli, niin tulin iloiseksi kuin hupsu, aivan kuin

hupsu. Hän hurmasi minut ja valloitti kerrassaan hihhulisuudelle, jonka edistämiseksi sitte parina vuonna olin valmis uhraamaan henkeni, ruumiini ja tavarani. Sen uskon siemenet liikkuiivat kuin ilmassa ja tarttuivat kuin kesyttävä tauti ihmisiin ja vaikuttivat mielissä liikettä ja käymistä niinkuin hiiva juomaseossa. Jotakin juovuttavaa siitä valmistuikin, sillä tämäkin kunta hyllyi ja kuohui liikkeen voimasta. Alettiin ahkerammin lukea. Yksistään tähänkin pieneen kuntaan ostettiin silloin kolmekymmentä raamattua ja kaksitoista postillaa, muita kirjoja mainitsematta. Eikä virta vaan salokylissä kohissut, se pyörteili etupäässä kirkon ympärillä, vaikka papit sitä kylmästi kohtelivat.

Arkipäivinäkin kävelin talosta taloon kirja kainalossa. Selittelin raamattua ja pitelin herätyspuheita kansalle. Huoneet olivat nuijatut joukkoa täynnä, vieläpä yhtä paljon ikkunain ja ovien ulkopieliissä kuin sisällä. Juomarit, tappelijat, irstaat ja muut pahantekijät liittyivät liikkeesen

ja parantuivat elämässään. Rikokset tunnustettiin, petokset korvattiin ja moni varastettu tavara tuotiin takaisin. Mitkään vallat eivät olisi pystyneet kesyttämään niitä karkeita petoluonteita, joitten kynnet siinä virrassa sulivat. Sivistyneihin se virta vaan ei ylettynyt.

Sopu hallitsi ensi vuosina kokouksia. Niihin kokoontui puhujointa kaukaakin, Wiipurista, Helsingistä ja Pohjanmaalta, eikä eripurant siemeniä kylvetty. Vasta kuin Pietarista tuli muuan puhuja, niin sen kanssa jouduin kiistaan.

Siihen aikaan oli seuraamme yhtynyt eräs naapuripitejän mustalainen, joka tunnusti syntinsä ja sai synninpäästön. Hän hylkäsi kuleksivan markkina-elämän ja rupesi elämään nuhteettomasti työstään. Mutta hän oli elänyt jo monta vuotta vihkimättömässä aviossa, josta heillä oli useita lapsia. Pappikaan ei heitä vihkinnyt, kun vaimo ei osannut lukea. Siitä valitti mies pahaa omaatuntoansa, että oli seurakunnan silmissä rikoksellinen. Sellaisessa tilassa ky-

syi hän seuralta neuvoa. Minä esittelin, että seura siunaisi heidän avioliittonsa ja päästäisi niin miehen omantunnon vapaaksi, koska rakkaus ja yhdys-elämä oli heidät jo vihkinyt Jumalan edessä. Mutta Pietarin puhuja sitä vastusti ja hänen puolelleen kallistui koko seura. Se loukkasi mieltäni kovasti, että päätin siirtyä opettajasta oppivaiseksi ja annoin nuorempien selittää raamattua. Pysyin kuitenkin näkevänä silmänä seurassa ja iskin monesti kiinni selityksiin.

Kerran nuori selittäjä sanoi, että lapsi hyppäsi Maarian kohdussa kuin hän kävi Elisabetia tervehtimässä. Sehän oli aivan järjetöntä, että lapsi olis hypännyt neitseen kohdussa. Sitä vastustin ankarasti ja siitä taas jakautui seura kahdelle mielelle: toiset väittivät lapsen hypänneen, toiset sen kielsivät. Niin alkoi erimielisyys vähittäin seuraa hajoittaa. Mutta vaikutti se senkin, että useampi pyrki omassa sisässään asioita itse punnitsemaan. Ja kun missä ei rakkaus kylmettynyt, siinä ei ollut elä-

mäkään sammunut. Erimielisyydet pitivät vaan omaa tutkimista vireillä. Vaikka vähän pensenikin lahkolaisrakkaus, niin liikeneni sen sijaan enemmän lämmintä muille ihmisille. Sisimmässä kun tuntui rakastamisen tarve, niin se se liikutti mielen ympäristöillekin säteilemään. Eikä se jäänyt vastausta vaille: Kun en muita tuominut, niin ei minuakaan tuomittu, vaan suvaittiin ja suosittiin.

Niinä aikoina kääntyi mieleni kotia rakentamaan. Vähin erin olin säästellyt rahoja ja ostellut hirsiä oman talon rakentamiseen. Varat vielä uupuivat, mutta kauppias naapurissa lupasi lainata apuaan. Niin kohosi vähittäin hirsi hirreltä rakennus ja sen rinnalla yleni iloni. Sillä oma kotinurkka on köyhälle pereelle suuri rikkaus.

Miina-tyttärenikin oli jo vuosi sitten lopettanut koulunsa ja palvellut vuoden sen jälkeen kauppialla lapsentyttönä. Hän näytti menestyvän hyvin ja haltiaväki näkyi hänestä pitävän. Minun mielestäni oli

hän paras lapsi maailmassa, sydänpäpyni, silmäteräni. Jokaisesta hänen ilostaan iloitsin, hänen menestyksestään olin kenties onnellisempi kuin hän itse. Kuin näin ihmisten häntä huomaavan tai kiittävän, niin sivelin mieltäni monta vertaa enemmän kuin jos joku olis itseäni kiittänyt. Ja usein häntä mainittiinkin. „Holpan Miina, Holpan Miina,“ oli joka nuorukaisen suussa. Varmaankin miellytti ihmisiä se kirkas sinivalo, joka paistoi hänen silmistään heleän punaisille poskille. Ehkä kävi hänen herkkä vilkkautensakin ihmeeksi. Minua muistutti hän siitä ihanasta paratiisista kevät-nurmesta, jonka yllä sinivalvas avaruus helloitti. Äitikin häntä rakasti, mut ei niin ihannellut kuin minä. Sitä syvemmin murenin nähdessäni hänet pahoillaan ja viholoi sydäntäni jos hänestä pahan sanan kuulin.

Syksyllä muutti lapseni hoviin sisäpiiaksi. Iloitsin, että hän pääsi isoon ja sivistyneesen taloon, jossa voipi niin paljon hyvää oppia. Tyttö itsekin iloitsi ja taisi

alussa ylpeillääkin uudesta paikastaan. Hänen piti kantaa ruuat atriain aikoina pöydälle, hoitaa illoin aamuin vuoteet sekä kantaa huoneissa tarvittavan veden ja muuta semmoista. Pari naista vaan oli palveltavissa, sen enemmän nuoria herroja; siivoja miehiä, sanottiin.

Vaikka olinkin uskovaisten seurasta syyetty syrjään, oli minulla nyt kodissani iloa lapseni tähden. Hänessä tunsin nuoruuteni kevään puhtaampana ja kirkkaampana uudistuvan. Kuvittelin monesti vaimolleni, kuinka tyttäreemme vähittäin kypsy omalle kodilleen; kuinka jokainen voimme koota kortemme yhteisen pesän hyväksi; kuinka vanhat päivämme voimme iloita lapsemme onnesta ja lämmitellä yhteisen takan ääressä. Asuntomme, nelihuoneinen rakennus, valmistui uunineen, kaikkinen. Leipää oli meillä tarpeeksi ja työtä yllin kyllin; kaksi kisälliä apunani, hyvin nuori ja reipas mies toinen. Jumalan siunaus tuntui meitä kohtaavan rikkaana kuin rursas viljavuosi. Ja kun kotonani oli

kaikki hyvin, niin en välittänyt mitä ulkona tapahtui.

Mutta ei sitä ihanata kevät-ilmaa kauan kestänyt. Seurasi harmaa hallayö ja sen jälkeen myrskyinen, raesateinen kesä. Se tuotti elämäni syksylle pettuleipää katkeramman kadon.

Yhtenä aamuna kohtasin hovin yövar-tian. Hän veti minut syrjään ja kuiskasi ivallisesti korvaani: „Pidä huolta tyttärestäsi — hän on nyt hovissa!“

„Mitä sillä tarkoitat?“ kysyin puoleksi huolettomalla äänellä.

„Siellä on nuoria herroja!“ lisäsi hän.

„Niin on, mitä sitten?“ kysyin.

„Se taloudenhoitaja, se vaaleaverinen Konni!“ jatkoi hän salaperäisesti.

„Mitä siitä? Siivo mies hän ainakin on.“

„Eilen illalla k:lo yhdentoista jälkeen laahasi hän tyttäresi käsityngästä kamma-riinsa,“ kuiskutti mies yhä salavihkaisemmin.

„Kirottu olkoon joka vakavilla asioilla

narrittelee!“ kiljaisin minä ja työnsin hänet luotani.

„Olehan sitten uskomatta!“ virkkoi varttia ja poistui minusta.

Minä upposin ajatuksiin. Vähä vähältä, kuin hitaasti leviävä myrkkyy, valloitti epäluulo minut. Minkä syvemmälle se tunkeutui, sen katkerammalta se tuntui. Veri pakkosi päähäni ja ikäänkuin hullun koiran purema raivosin lopulta.

Ensin menin haastamaan hovin rouvalle, että onkohan siinä jutussa perää. Hän sanoi, ettei Jumalan nimessä pitäisi uskoa siitä siivosta herrasta sellaista. Samaa vakuutti hovin emännöitsijäkin. Mutta he haastoivat sellaisella äänellä, että tuntuivat enemmän tahtovan minua rauhoittaa kuin ilmaista oikeaa mieltänsä. Niin kiihoittivat epäluuloani vaan enemmän.

Kutsuin lapseni kotiin kyseltäväkseni. Kautta rantain hiivin tytön sydämmeen. Sanoin, että Jukka, se nuori sälli, joka oli työssäni, pyysi häntä vaimokseen.

„Olenhan liian nuori,“ vastasi tyttö.

„Itse hän asiasta kysyisikin, kun vaan saisi vihiä, ettet kiellä,“ selitin minä.

„Oi, isä! elä kysy sellaisia!“ kaaritteli tyttö.

„Eihän olisi kiirettä muun vuoksi, vaan kuin liikkuu ilkeitä huhuja kylässä, niin niitä häätääkseni — —“

Tyttö punehtui ja vaaleni. Ääneti ja vapisten loi hän silmänsä alas.

„Olethan viaton, lapseni?“ kysyin häneltä.

Hän purskahti katkerasti itkemään ja kapusi kaulaani.

„Totta hän minut korjaa!“ puhkesi hän vapisevalla äänellä.

„Korjaa, korjaa, korjaa!“ huusin tuskissani kuin puukotettu. „Se on siis totta! Mitä ajattelitkaan silloin?“

„Tuskin mitään. Tottelin vaan vetoa. Et ole koskaan neuvonut minua ajattelemaan, vaan nöyrästi uskomaan ja tottelemaan,“ muistutti minulle tiedonpuusta syönyt tyttäreni.

Se oli katkeraa.

„Suojelin sinua kodissa aina kuin silmäterääni,“ huomautin.

„Niin teitkin, isä,“ myönsi hän. „Miksi päästitkään minua maailmaan, ethän ollut sitä varten kasvattanut“

Hän seiso i edessäni kuin syyttäjäni. Olin voimaton häntä nuhtelemaan. Mieleeni johtui oma nuoruuteni ja omat erhe-tykseni. Olin kuin tulessa, mutta etsin ulkoa sen sammutusta. Itkimme molemmat.

Sitten juoksin raivoissani viettelijän luo.

Hän nousi juuri päivällislevoltaan. Näyt- ti ensin hätäiseltä ja neuvottomalta. Sit- ten istui levollisen näköisenä kirjoituspöy- tänsä luo tuolille.

Miesparka sekin! Talonpojasta oli läh- tenyt ja isot koulut käynyt eikä sen pa- remmaksi tullut — raakuus vaan asuu si- sässä!

Sellaista ajattelin ja sitten laukesin sa- noiksi:

„Vastaa, siivo herra, miksi olet vietel-

lyt lapseni, puhkaissut silmäteräni, puukottanut sydämeni?"

„Kuka sen voipi todistaa?“ kysyi Konni tylästi.

„Eikö omatuntosi todista?“ kysyin.

„Vartioi tytärtäsi, eläkä minua syytä!“ tokaisi hän.

„Kiellä minkä kiellät, mutta löytyy se oikeus herroille niinkuin narrillekin!“ uhkasin minä.

„Koetapahan, niin saat vielä sakkoa!“ peloitti Konni.

Minä huomasin kaikesta, etten ollut rehellisen miehen kanssa tekemisissä. Vertä vuotavin sydämin ja halveksivasti silmänten jätin mokoman. Kiiruhdin sitte hoviherran itsensä luo. Hänelle vuodatin kaiken katkeruuteni. Sätin hänet maastanousemattomaksi, ett'ei ollut vartioinut tytärtäni. Vedin kuoneentaulusta esille kaikki isännän velvollisuudet palkollisia kohtaan. Sitten soimasin, että herrat kyllä omiaan hoivaavat, mutt' eivät välitä köyhän lapsesta, jalkaportaaksi hän joutaa.

Herra kuunteli hämmästyneenä ja asiasta tietämättä. Ilmaisi mielipahansa ja lupasi sitä nuorta herraa kuulustella.

Kuinka lieneekin kuulustellut, mutta ei siitä apua lähtenyt.

Kostonhenki heräsi silloin sisussani. Päätin turvautua maalliseen lakiin ja etsiä siltä oikeutta.

Tultiin Kärejävaraan. Siellä kohtasin ihmisiä, jotka minua vaan pilkkasivat, sanoivat että joutavista käräjöin. Olihan se „kahden kauppa, kolmannelle korvapuusti,“ sanoi muuan kärejäkirjuri. Rupesin jo itsekin uskomaan itseäni hulluksi.

Tultiin oikeuden eteen. Tuomari kysyi minulta todistajoina. Kiihkossani en tullut edeltä ajatelleeksi, ett'en voinutkaan todistajilla näyttää syytöstäni oikeaksi. Ja viettelijän omatunto ei oikeuspaikallakaan pakoittanut häntä tunnustukseen.

Syyllinen vapautettiin ja lapseni sekä minä seisoimme ihmisten pilkkana. Eikä siinä kyllä. Minut tuomittiin hra Konnin kunnian loukkaamisesta 200 markan sak-

koon tai varojen puutteessa 12 päiväksi vesileipävankeuteen. Lapseni kunnia ja maine ei oikeuden silmissä näyttänyt maksavan mitään.

Olin todellakin tulla hulluksi. Kaikki musteni silmissäni. Herrojen maailma tämä on, ajattelin; muilla täällä ei ole tekemistä ennenkuin tulevat herroiksi. Kaikkein pitää tulla herroiksi, sitten kaikki saavat oikeutta ja kaikki hallitsevat.

Olin niin paljon, niin täydellisesti luottanut ihmisiin ja nyt en luottanut kehenkään.

Niin keveä oli elämän päivänrinteisessä myötämäessä nähdä maailma kirkkaana, ihmiset ja olot hyvinä sekä Jumala armollisena. Toisin oli nyt vastamaassa ja myrskyssä. Kaikki näyttivät vaan kokoontuvan minua kaatamaan. Kaikki olivat vainon, häväistyksen ja sorron henkiä, jotka näyttivät kaivavan minulle kurjuuden kuilua. Itse Jumalakin, joka ei ollut suojellut kokematonta lastani raihnauksesta, tuntui mielestäni väärintekijältä. Eräänä yönä,

kun olin nähnyt kamalaa unta lapsestani, heräsin kauhukseni unesta, huutaen: „Jumala on suuri roisto!“ Säikäyin omia sanojani. Peloissani rukoilin sitten jumalattomuuttani anteeksi. Mut ei se ollut totteliaan lapsen rukousta.

Murhan-ääni kohosi niitä aikoja sielussani. Ajattelin, että tahdon hävittää edes yhden raihnaajan maailmasta, vaikka itsekin hänen kanssaan musertuisin. Minä tapan hänet, niin tapankin. Rikkaat uhraavat lapsillensa hopeaa ja kultaa; niitä minulla ei ole. Tahdon siis uhrata itseni.

Ajattelin, että kohtaan hänet saman naapurin luona, jossa olin hänet ensin tuntemaankin oppinut. — Jo silloin aavistin hänen kasvoissaan jotain kurjaa. Liekö ollut tuon teon aave. — Varustin jo ruumiinkirstun rautakiskon taskuuni: Sillä päätin iskeä ikuisen leiman viholliseni ohimoluuhun, iskeä niin, ettei hän enää nousisi.

Mutta sitten johtui mieleeni, ett'ön tahtoisi häväistä niin julmalla teolla hyvän-

tahtoisen naapurini huonetta. Se ajatus varjeli siitä hankkeesta.

Sunnuntaina tapasin kirkolla hyvän ystäväni Antti nimisen nuorukaisen, josta olin aina paljon pitänyt, vaikk'ei hän ollutkaan uskovaisia. Mutta hän oli kiivas totuuden puolesta, luki kaikellaisia kirjoja ja sanomalehtiä sekä puolsi kansan oikeuksia jokaista väärinkäytöstä vastaan. Sentahtäden häntä rakastin.

Hänkin tunsi perheeni häväistyksen; jokainenhan sen jo silloin tunsi.

Pyysin hänet kirkko-ajan jälkeen kansani keskieveariin istumaan, kun oli kylmä talvipäivä, ett'emme voineet kirkonmäellä istua ja jutella. Kutsuin siellä lasit olta ja sitä juodessamme juttelin synkkämielin synkät aikeeni.

„Oikein, siinä teet oikein! Se sille parahiksi onkin. Niin hävität edes yhden roiston maailmasta!“ usitteli Antti.

Jos pahantekijä itse olis saman yllytyksen lausunut, niin olisin varmaankin lauh-

tunut. Antti tunnusti vihani oikeutetuksi ja se tuntui mielessäni sovittavalta.

Sitten jutteli hän liikuttavan kertomuksen roomalaisesta ritarista, joka oli elänyt siihen aikaan kuin kristinusko rupesi leviämään. Sillä ritarilla oli ihana puoliso, pienen poikasen äiti. Puhtaana kuin kyyhkynen kultalinnassa hoiteli suloinen vaimo pienoistaan, maailman vaaroja ei tuntenut. Mutta ritarin luona vieraili usein nuori sotilas, ystäväkö lie ollut vai mikä. Sen miehen silmistä syttyi vaimoseen henkeen kuumeen tuli. Se tuli kuinka lie kiehtonut niin naisen sydämmen, että äiti hylkäsi lapsensa, vaimo miehensä ja seurasi viettelijää toiseen maan ääreen. Siellä tuhlailli kurja mies omansa sekä vaimon rikkauudet. Sitten hylkäsi vaimoparan vieraa sen maailman kaupunkiin ja minne lie itse mennyt. Haikeasti katui nyt surullinen rouva eksymystään, mutta lohdutusta etsi turhaan. Vasta sitten kuin löysi sen Jumalan, joka Kristuksen kautta oli julistanut kaikki ihmiset pojikseen ja tyttärin-

seen, löysi hän sovinnon ja rauhan. Niin vahvasti luotti sen jälkeen Jumalan rakkauteen, ett'ei häntä vainotkaan siitä luovuttaneet, vaan ennen urhollisesti marttyyrikuoleman kärsi.

Ritarikin poikinensa oli tullut kristityksi ja suri kovasti vaimoaan, kun luuli hänet pakanuuteen hukkuneen. Antoi kaikille vihollisilleen anteeksi, mutta viettelijälle vaan ei voinut sydämmestänsä anteeksi antaa, kun niin tuntui katkeralta.

Monien vuosien kuluttua sai hän kuulla vaimonsakin löytäneen rakkauden Jumalan ja päättäneen elämänsä onnellisten kuolemalla. Siitä jalo ritari suuresti riemuitsi ja rukoili hartaasti voimaa, että voisi viettelijällekin anteeksi antaa.

Erästä linnoitusta puoltaessaan tuli hän pahasti haavoitetuksi. Siinä kaipasi syvästi korkeimman rakkautta ja suullansa jo siunasi pahintakin vihollistaan. Silloin ryntäsi apujoukko muurille. Se oli kukistanut piirittävän vihollisen ja nousi nyt päällikkönsä johdolla linnaan. Riemulla

tervehtivät apujoukko ja linnanväki toisiaan. Mutta ei ehtinyt haavoitettu ritari kuin vaan vilaukselta nähdä apujoukon päällikköä, niin tunsikin hänet vanhaksi ystäväkseen ja vaimonsa ryöstäjäksi. Silloin musteni hän kasvoiltaan ja kostonvimma valtasi hänet kuin tuuliaispää. Haavojaan muistamatta karkasi hän perivihollisensa kimppuun ja kaikkien kauhuksi alkoi muurilla hurja kamppailu. Se oli ollut lyhyt, mutta nujertava paininlyönti. Eivät ystävätkään ehtineet väliin ennenkuin kumpikin muurilta murjahti alas jyrkkään syvyyteen.

Näille päiville eivät sieltä enää nouseet.

Siihen tapaan kertoi Antti. Eikä mikään raamatunlause olisi rakentanut kostonhankkeilleni niin tukevaa sulkua kuin tämä kertomus. Sudesta teki se minut kerrassaan kärsiväiseksi lampaaksi. Olin purtu, mut ei tehnyt mieleni puremaan. Kostoni sammui kuin veteen. Mutta aurinkoni painui sysipimeään. Häpesin näh-

dä sekä näkyä. Kauas, kauas halusin pae-
ta häväistyä kotiani.

Niihin aikoihin työskeli aina vielä luonani se nuori puuseppä Jukka. Kaikista huhuista ja häpeästä huolimatta rakasti hän Miinaa ja kosi häntä vaimokseen. Vaimonikin koetti taivuttaa tytön sydäntä pojalle. Minä niinikään suosin sitä vaalea-kiharaista poikaa: „nätti kuin toisten vassara“ ja vasta parinkymmenen iässä. Jo oli tyttö häneen suostumillaan, jo kuvailin mielessäni, kuinka he kerran asuvat yhdessä onnellisina ja perivät minulta nuoraskailla ponnistuksilla hankitut huoneeni, — vaikka epäilin omia kuviani.

Ratkaisevalla hetkellä teki tyttö vastarinnan. „En, rakas isäni, en voi yhtyä Jukkaan!“ lausui hän. „Tunnet kyllä historiani. En voi viipyä kauemmin näillä kunnalla. Pois tahdon lähteä ja kaukana vieraisissa palvella. Pidä sinä kotisi ja talosi itse niinkauan kuin elät ja unhot minut, iloton, onneton lapsesi. Isä — unhot!”

Ja hän oli tukehtua kyyneliin.

Siihen hukkui sekin toivoni.

Tyttö jätti sitten kodin ja meni etempää palvelusta etsimään. Katkera ero.

Sen jälkeen tuntui keti minustakin tyhjältä ja autiolta. Toiveeni olivat kaikki sammuneet kuin tuhkaan. Halusin muutoksia, vastuksia, myrskyjä. Päätin siis lähteä maailmaan hakemaan tylyyttä ja kylmyyttä, löytääkseni ympärilläni mitä sisässänikin tunsin. Koti-ihmisten säälivä ystävällisyys tuntui minua vaan rasittavan. Kallihin oli minulta riistetty — olin nyt valmis kadottamaan kaikkeni.

Vaimoni oli tuon onnettomuuden jälkeen tullut kuin mykäksi: hän vaan sanatonna ähki ja puhki kuin hevonen savitiikissä. Ensin näytti hän toivovan, että Konni tytön korjaisi. Kuin se luulo petti, niin toivoi hän tytön menevän Jukalle. Olihan pääasia, että tyttö vaan joutuisi naimisiin. Kuin kaikki toivo oli rauennut turhaan, joutui hän aivan kuin päiviltä pois. Haasteli vaan entisistä lapsistaan ja syytti

itseään, että oli jättänyt heidät vieraalle. Sanoi Jumalan siitä nyt rankaisevan. Ei saanut öilläkään rauhaa, vaan kiljahteli unissaan. „Mitä apua nyt on Jumalasta, kun sellaisia tapahtuu!“ valitti hän uskovaisten kokouksessa. Siellä nuhdeltiin häntä ja käskettiin ottamaan nurisematta vastaan niin pahaakin. Hän taituttikin niskansa ja nöyrtyi.

Mutta uskosta oli meissä jälellä vaan mustia pilkkuja omassatunnossa; aivan kuin viheriästä ruohikosta suuren kulon jälkeen.

Minä en voinut kauemmin viipyä kotikylässä. Jukkakin, paras työmieheni, oli minut jo jättänyt. Kun oli saanut Miinalta kieltävän vastauksen, tuli hän alakuuloiseksi eikä malttanut enää työssäni viipyä, vaan matkusti Wiipuriin. Oli sanonut lähtiessään, ettei tässä maailmassa ihmistä hyvä peri. Minulle ei virkkanut hyvää eikä pahaakin senkuin kyynelsilmin puristi kättäni.

Minäkin jätin vaimoni kotiin takan var-

tiaksi ja läksin. Katkerasti ilakoiden ja ilman kaipausta jätin kodin.

Rautveräjän rannasta astuin höyrylivaan, matkustaakseni yli Laatokan Pietaariin. Oli iltapuoli päivää ja rannasta lähtiessä tyyni päiväpaiste. Vähän matkan päässä ulapalla näin saarosen, niin pienen, että vaan yksi siihen mahtui. Hurjassa ihastuksessa ojensin sitä kohden käteni ja huusin: „Siinäpä olis armas asua: mah-tuisi vaan yksi, toiset hänt' ei turmelisi!“

Matkustajoi- ta oli laivalla runsaasti, laivan täydeltä. Kaikki näyttivät alussa niin iloisilta kuin läikehtivä laine-kin, jota laiva halkoili. Minun mieleni tyrskehti rajussa kuohussa kuin rantansa särkenyt virta, joka ei suunnastaan välitä senkuin vaan uomaansa pakenee ja yhä loitommaksi vie-rii. Niin mielenikin muistojaan pakeni ja kohti tuntematonta kohtaloa vierii.

Illan tullen alkoi tuuli luoteesta lietsoealla. Sen voima paisui paisumistaan, että petäjät etäisellä rannalla näyttivät maata kuokkivan. Aallot, jotka alussa tun-

tuivat vaan lisäävän laivalle mieluista vauhtia, yltyivät vähittäin ja voimansa tunnossa näyttivät nousevan jumalattomiksi. Merisairaita ilmestyi laivan kannelle, vaimot ja lapset uikuttivat ja voihkivat. Kalpeina ja puolipyörtyneinä yökkivät he kauheasti. Mutta valituksista huolimatta parskuili meriyhä uhemmin aaltojaan kannen yli.

Minusta ei mikään sillä kertaa olis tuntunut hauskemmalta kuin sellainen Joonaan myrsky. Niin hyvää se minulle teki, että olin valmis vaikka valaskalan vatsaan lähtemään. Olin kuin tappelunhaluinen mies, joka etsii vastarinnustelijaa, välittämättä kärsiikö tappion tai joutuuko voitolle. Se sisällinen kuume vaan pyrki ulospuhjetakseen. Ja tuo luonnonvoimien meteli sointui niin hyvin sydämeni kappinan kanssa. Raittiina liikuin laivan kannella ja auttelin sairaita, hoivaelin vaimoja ja lapsia, märkänä kuin uitettu koira.

Konevitsan rantaan pysähtyi laiva. Siinä käytiin luostarin kirkonmenoa kuulemassa. Kauniissa petäjikkösaarella kohot-

taa huippuaan oikeauskoisten vehreäkupui-
nen kirkko. Näkymättömistä kielistä ku-
misi siellä vuoroin moni-ääninen laulu ja
messu, vuoroin taas urkujen soitto. Kai-
kessa tuntui jotakin salaperäistä ja uteli-
aisuutta kiihoittavaa. Silloin pälkähti mie-
leeni ajatus, että enköhän jääkin tänne
luostarin munkiksi. Tänne sitten häviän
kansastani unheesen kuin särkynyt aalto,
joka roiskahtaa saaren rantakiville. Ilmai-
sin sen ajatuksen matkatovereilleni. He
pyysivät riipustaakseen minulle kiven kau-
laan ja lupasivat sitten upottaa minut me-
reen — jos hävitä haluan.

Kun maltoin mieltäni, niin huomasin
itsekin aikeeni tuhmuden.

Mutta pian jätti laiva Konevitsan ran-
nan ja kesäisessä yössä jatkui matka myrs-
kyistä merenselkää. Ylimmilleen rymisi-
vät aallot ja joka hetki näytti uhkaavan
meille hävitystä. Voitynnyritkin ruomas-
sa menivät murskaksi. Naisia viskeli kan-
nella laidasta laitaan. Sitelin heistä muu-
tamia kiinni kenen mihinkin kohtaan kan-

nella. Erään miehen kokassa pelastin oman henkeni uhalla. Hän kuin siinä kalpeana vieritteli, niin laine oli hänet vähällä lipaista kieleensä. Silloin tartuin vilauksessa rautahakaseen, iskin sen koukut väkevästi kanteen ja tartuin toisella kädelläni siihen, toisella mieheen. Köytin siten miehen vyötäisistä laivatouviin.

Laivalla oli myöskin naapurini, Maalari-Antti, hänkin uskovaisia. Myrsky kuin nousi pahimmoilleen, niin lankesi hän kannelle polvilleen, tarttui konehäkkiin ja rukoili hätäisesti: „Oih, oih, hyvä Jumala! Pelasta vielä minut! Elä hukuta minua! Elä herran tähden hukuta minua! Auta, hyvä Jumala, vielä rantaan!“

Minä polvistuin hänen viereensä ja rukoilin kilvalla: „Hukuta, Jumala, nämä syntiset ja pahantekijät kädet ja suut! Hautaa kalojen ruuaksi, ett'eivät enää saa harjoittaa vääryyttä ja pettää lähimmäisiä! Ett'eivät saa maalata vääristetyllä vesiväriellä, niinkuin tämäkin naapurini Maalari-Antti!“

„Vieläkö sinä jumalaton pilkkaat!“ kä-
hisi Antti minulle.

„Sinähän, ulkokullattu, pilkkaat, kun et
pyydä syntiäsi anteeksi ja jätä elämäsi
Jumalan käteen!“ tokaisin minä.

Tultiin onnellisesti Nevalle, jossa ilma-
tyyntyi. Siellä tyynellä, kuin ponnistuk-
set olivat loppuneet, minä vasta uhvelluin,
niinkuin purjeet räpistyvät tuulen tauot-
tua. Suvannossa menin aivan tainnoksiin,
että kapteenin piti minua hoivaella. „Sitä
miestä pitää korjata,“ oli hän sanonut,
„sillä hän teki matkalla työtä.“ Olinkin
virkistynyt taas täyteen toimeen ennenkuin
tultiin Pietarin rantaan.

Kolme viikkoa sitten joka päivä käve-
lin tai ajelin kaupunkia ristiin rastiin, et-
siellen työtä. Ensi aluksi minua huvitti,
kun näin niin paljon uutta enkä siinä ali-
tuisessa hälyssä joutanut surujanikaan muis-
tamaan. Mutta lauantai-illat tuntuivat sur-
keilta, kuin työväki viikkopalkkojaan ka-
pakoissa peittosi. Siellä istui nuoria kau-
niita naisekin niinkuin helmiä likavedessä.

Ne joivat viinaa ja polttivat tupakkaa niinkuin miehetkin. Välillä ratkesivat keskenään tappelemaan. Kaduilla kuului miesten kirohuutoja, vaimojen ja lasten uikutuksia. Mutta siellä isolla valtakadulla oli kaikki iloista ja loistavaa. Niin elämysiellä vilkkui ja välkkyi kuin poreilevat vesikellot kiiltävässä näkinkengässä.

Eväsvarani olivat jo lopussa kuin viimeinkin sain työpaikan suuressa savotassa, jossa valmistettiin joukottain huonekaluja. Kuukauden päivät siellä työskelin; kovin ikävät päivät. Sitten vähennettiin koko tehtaasta työväkeä ja minä olin ensimmäisiä, jotka saivat luopua. Eikähän siinä mitään vääryyttä tehty: Kun omalla välillä tultiin toimeen, niin hyljättiin vieras. Säästöjä ei siltä ajalta hukkaroon jäänyt.

Tulikin jo ikävä oman pellon pientareita. Rupesin ajattelemaan, että taitaa sentään jokainen parhain kotimaassaan menestyä. Kuvaelin mielessäni hauskemmaksiksi Kölsin korvessa puiden latvoja katsella kuin ihanata Pietaria. Mustaa mieltäni

sinne pakenin — mielen mustemman vaan löysin.

Eräs matkustaja, Uudenkirkon mies, kehoitti minua tulemaan kotipitejäänsä; sanoi siellä Lampalan hovissa tarvittavan puuseppää. Se kehoitus viittasi minua kotimaahan.

Kokosin työkalut pussiini ja matkustin aamujunassa Pietarista Suomen rautatieasemalta Uudenkirkon asemalle. Siitä alkoi jalkamatka.

Niin jalka mittaeli tietä, ajatukset elämää. Jo samana iltana olin Lampalan hovin portilla.

Siinä pihalla käveli vanha harmaahapsi herra. Kysyin häneltä: „Otatteko nikkarintyöhön, niinkuin on kerrottu?“

„Otan, jos on oppinut. Osaatko tehdä myöpeliä?“

„Osaan.“

„Osaatko vanhaa korjata?“

„Osaan.“

„Astu sitte kampsuinesi tupaan!“

Seuraavana päivänä kävin työhön, rupla

kaksikymmentä kop. päivältä palkkaa. Seitsemän kuukautta, kesän kaiken ja osan talveakin, työskelin siinä.

Ensi päivinä kävi herra ovenraosta salaakurkistamassa miten uusi työmies menestyi. Kun huomasi työt sujuvan hvvästi, oli hän sittemmin huoletonna. Ja kuin olin tehnyt suuren ruokapiirongin, niin kehasi hän ja sanoi: „Kyllä osama sinä, ukkoraiska, raata!“

Työt ne menestyivät, mutta sisässäni asui kodinkaipaus ja tuska kuin helvetti. Taikka oliko se kodinkaipauskaan, en osaa sanoa. Kuin kaipasin kalleintani, niin puuttui kaikkea. Johtui mieleeni rauhallinen kotionni, ne hetket, jolloin kaikki parhaimmat toiveeni näyttivät puhkeavan todellisuuteen. Ikävöin vaimoani, mutta varsinkin kadonnutta lastani. Näin ajatuksissani kotikylän hurskaat veljet ja sisaret. Heidän hartaat sävelensä soivat yhä korvissani ja tuntuivat kutsuvan kotiin. Ja kuitenkin kammoin kotikylää nähdä: onneni rauniot peloittivat minua.

Koetin sammuttaa ikävääni uusilla rojuseuroilla ja paloviinan huumauksella, mutta turhaan. Jokaisen sammutus-yrityksen jälkeen uudistui tuskani entistä katkerammaksi.

Yhtenä sunnuntai-aamuna puhkesin katkeriin kyyneliin. Kävelin metsään ja itkin siellä yksin. Valittelin sirkkusille, puitten oksille puhelin. Oudot ihmiset eivät minusta välittäneet, kylminä vaan kohtelivat suruani. Taikka sitä enemmän väistyivät minua mitä surullisemmalta näytin. Jumalastakaan ei tuntunut olevan apua. Avasin mieleni luonnolle ja metsä huokasi kanssani. Mitä jylhemmin se huokasi, sen paremmalta minusta tuntui, sen syvemmältä tuntui se huokaus nousevan minusta itsestäni.

Niin kulkien tulin metsän halki kapakkaan ja ostin siinä taas puolipullosen viinaa. Mutta se ei minulle maistunut. Sen näkeminenkin jo poltti mieltäni.

Menin eräasen taloon ja pyysin siinä ruokaa. Viinapullon annoin isännälle. Hän

laitatti ruokaa ja toi minulle lasin oltta. Itse ryyppäsi hän viinan.

Niin kului minkä missäkin kaunis kesäpäivä ja ihana sunnuntai-ilta läheni. Kelot kalisivat raskas-utaraisen karjan palatessa metsästä kotiin. Vasta myöhään palasin minäkin metsän halki jälleen työta-loomi. Linnut tiukkuivat yö-oksillaan ja elokuun kypsynyt kasvullisuus lemahteli mehuisia tuoksujaan ympäri. Kuuvalokin haamoitteli oksien ohi alas metsäpolulle. Kaikki se kauneus vaan viritti sydämmeni surua ja herätti moninkertaiseksi onnettomuuteni tunnon.

Toisaalla, tuolla kylässä, purkivat hovitalojen kapakat juopuneita ja kirkuvia työmiehiä maantielle. Ihmisten raakuus ja törkeys siellä ja luonnon suojea kauneus täällä nostivat mielessänikin pimeyden ja valkeuden kamppailun entistä ankarammaksi. Häpesin, että ihminen on sellainen raukka, vaikka on kulkevinaan kesyttyneitten etukynnessä: Raakaa kuonaa ja törkyä vaan purkaa sisästään; toisinaan taas py-

hyyttä tavoitellessaan luonnottomasti liioittelee ja niin eksyy teeskelemiseen ja ulkokultaan. Ei sävysty omistamaan kesyn luonnon vakavaa mieli-alaa.

Niin tuntoni kuin kiven painon alla voihi. Ajattelin, että jos ne kotikylän veljet nyt tietäisivät mieli-alani, niin totta rientäisivät minua tästä kirouksentilasta pelastamaan — ikäänkuin pelastus olis ollut ulkopuolella itseäni!

Vasta aamupuolella yötä tulin metsän kululta levolle. Vaivuin sitte puoli-uneen ja uneksin, että vaimoni tuli luokseni, toi minulle puhtaat vaatteet, kaulaili minua ja sanoi: „Elä murehdi, ukkoseni, vielä me kerran siitämme kultaisia kananpoikia!“ Siitä heräsin ja etsin vaimoani — turhaan.

Aamulla tuntui mieleni niin sulavalta. Tuntui ikäänkuin eiliset tuskat olisivat minusta purkaneet jotakin taudin-aineksia. Sitä keveyttä kesti muutamia päiviä, niin vaivuin taas synkkämielisyyteen. Koetin mieltäni uudelleen voidella viinalla, mutta siitä ei lähtenyt kauaksi apua. Niin hui-

kentelin kuin veneraakki vesillä eikä usko-kaan voinut rakentaa särkynyttä mieltäni. Kaipasin elämältä rakkautta.

Vähittäin olin säästänyt sen verran rahaa, että panin jo 10 ruplaa postiin sille kauppiaille, jolle olin pari sataa markkaa velkaa taloni rakennuskustannuksista. Mutta samasta postista nostin kirjeen Antti-ystävältäni. Hän siinä kirjeessään kertoi, että kauppias oli kuullut minun renttuavan ja elävän hurjasti kuin viimeistä päivää, ett'ei enään ollut miehestä paremman toivoa. Siitä työlästyneenä oli hän myönyt saatavansa vuoksi taloni ja antanut lopun rahan vaimolleni. Sellainen uutinen oli uusi isku vanhoihin arpiin. Suutuin kovasti, otin rahakirjeen takaisin, menin kapakkaan ja join rahan suuhuni.

Jyrkkä syvyys näytti ammottavan edessäni.

Onneksi tuli vaimoni syksyllä luokseni. Hän toi kotikylästä lämpimiä terveisiä sekä lapsestanikin lohdullisia uutisia. Miina oli

kirjoittanut äidilleen ja sanonut olevansa erittäin tyytyväinen palveluspaikkaansa.

Syksyn hämähä toi taas hartauden hengen mieleeni. Kyselin: „Onko täällä hihhulia?“

Sitä ei ymmärretty.

„Onko täällä kerrettiläisiä?“

Ei ymmärretty.

„No, onko täällä jumalisiä?“ kysyin lopulta.

„On Jäppilässä, Saksin talossa,“ sanottiin.

Läksin sinne vaimoni kanssa kävelemään ja jouduimme perille vanhan joulun illaksi.

Tein talossa hyvän illan. Se vastattiin ja kysyttiin kuulumisia.

„Ei kuulu muuta kuin tulimme kysymään onko täällä kristittyjä?“

„Niin ollaan kaikessa heikkoudessa,“ vastasi isäntä.!

Siitä syntyi keskustelu ja haastelimme siinä mielipiteemme ja henkemme halut.

„Mekin toivomme sellaisia vieraita,“ sanoi talonväki.

Pian kyläkin sai tietää, että outoja vieraita oli tullut Saksin taloon. Uteliaisuus ajoi sinne joukottain väkeä.

Emäntä sytytti pari kynttilää pöydälle. Paloi niitä siellä täällä seinillä ja ikkunoillakin.

Veisattiin virsi. Otin sitten raamatun ja rupesin sitä selittämään. Alussa tuntui kuin sisässäni kuohuva virta ei olis tahtonut löytää kielen kautta tietä. Mutta pian olin täysin vireissä ja sydämeni säveleet kajahtivat puheessani. Sisälleni kokoontunut kuume löysi vanhan väylän. Puheen soluessa keventyi yhä mieleni. Minä lämpisin ja kuulijat lämpisivät. Me kaipasimme rakkautta ja saimme sitä toisiltamme.

Toisen selityksen pidin uudenvuoden iltana. Silloin pakkausi kansaa huoneesen enemmän kuin täynnä. Loppiaisena käytiin minut kolmannen kerran noutamassa. X

Jo kauan oli mieleni tuntenut tuskallista uupumusta niinkuin luonto pitkällisen

pilvisään ja rankkasateen jälkeen. Nyt tuntui päivä paistavan ja lämmintä säteili ympärilläni. Tunsin sisässäni uusia kevätvirtauksia ja lämpimiä suvituulahduksia. Me liikutuimme ja liikutimme toisiamme.

Siitä levisi kansan suussa pitejälle sekavia juttuja ja huhuja. Ne tulivat pappienkin korviin. Silloin kiiruhti nuori, innokas kirkkoherran virantoimittaja kylään tarkastamaan ja tutkimaan mitä liikkeitä siellä olisi.

Kylä vaan oli kertonut, että oli outo kuunnella, kun niin oppimaton mies hyvin raamattua selitti.

Samaan aikaan liikkui toista laatua hengellisyyttä naapurikylässä, Tarkkalassa. Se liike ilmautui enimmäkseen naisissa. Kaksi ala-ikäistä tyttöä meni tainnoksiin ja saarnasivat tuntikausia. Toinen tyttö oli houreissaan ennustanut, että saatanan enkeli oli tuleva häntä katsomaan. Pappi kuin tuli niin sai sen kuulla ja kiivastui kovasti. Hän valeli tyttöä kylmällä vedellä ja vään-teli väkivallalla hänen kangistuneita jäse-

niään. Kun vanhemmat sitä nähdessään itkivät, ajoi pappi ne ulos ja jäi huoneesen kahden seuralaisensa keralla. Sisään palttuaan näkivät vanhemmat lapsessaan mustelmia, mutta eivät tohtineet valittaa, kun se oli pappi. Vieläpä haastatti pappi tytön, muka pahantekijänä, oikeuteen. Mutta ei ollut tuomari väärä, vaan vapautti tytön syyttömänä ja kysyi isältä, tahtoiko hän pastorille edesvastausta. Isä rukka ei vaatinut mitään senkuin arveli, ett'ei sovi pahaa pahalla kostaa. Kiitti kun pelasti lapsensa hengissä.

Toisen tytön käytti pappi Wiipurin sairashuoneessa. Parin kuukauden tarkastuksen jälkeen päästettiin hän kauniisti kotiin, kun lääkäri ei sanonut hänessä löytäneensä ruumiin eikä sielun vikoja.

Koko Tarkkalan kylässä en ollut käynyt enkä näitä tyttöjä edes tuntenut. Eivätäkä hekään minusta muuta tietäneet kuin kertomuksista. Kuitenkin luki pappi minut syylliseksi näkijöihin. Olisinko ehkä heihin kuitenkin vaikuttanut tietämättäni.

Niin vaan kävi, että yhtenä maanantaina kuin juuri olin suuruksella työpaikassani, tuli siltavouti eteeni ja luki minulle syytöskirjeen:

„Lautakunnan esimiehen talossa Holpan Paavo, joka käyttää nikkarin verstaan, tulee ylihuomenna laitettavaksi ruununkyydillä kotipitejäänsä väärä-uskoisuudesta. Passinkirjoitus kirkkoherran virantoimittajalta.“

Suuruspala tarttui kesken syömistä kurkuuni. Vaimoni säikähti ja pakeni vielä samana päivänä Wiipuriin. Isäntäni puhui minun puolestani siltavoudille parantansa ja tarjosi minusta kahdentuhannen markan takauksen. Lupasi hankkia minun paperini kotipitejästäni, kun vaan saisi pitää minut työssään.

Mutta siltavouti nousi pönäkäksi, asetti sangat silmilleen ja sanoi, ettei tässä auta raha, vaan on kysymys kunniasta.

Isäntäni, kun oli varakas mies, ei säikähtänyt, vaan kiivastui ja sanoi siltavoudille:

„Itse pidät tilallasi kapakkoja ja kai-
ken pahan pesiä, vaikk’ei pappi niistä ole
tietääkseen! Mutta silloin puhut kunnian
asioista kuin syyttömiä vainotaan!“

Eihän se auttanut. Rakkauden tekojen
täytyi raueta, kun pappi ja poliisi toimi-
vat yksistäpuolin. Puustavi voitti. Van-
gitsemista välttääkseni piti minun lähteä
kotipitejään passia etsimään.

Matkani kotiin kävi Wiipurin kautta.
Silloin oli kovat helmikuun pakkaset. Sen-
vuoksi teki mieleni, ennenkuin kaupungista
läksin, ottaa anniskelusta aamuryyppy ja
juoda vahvisteekseni pullon oltta. Käsi
käski, toinen kielsi. Kävelin jo anniske-
lun ohi ja viiden minuutin päästä olisin
ollut kaupungin portista ulkona. Mutta
rautatien sillan korvasta palasin takaisin
ja poikkesin kuin poikkesinkin anniskeluun.
Otin siinä ryyppyn viinaa, pullon olutta ja
suurustelin.

Siinä juodessani ja syödessäni lämpisin
ja vereni tuntui juoksevan niin vilkkaasti.
Johtui silloin mieleeni, että pitäisi sentään

käydä tervehtimässä Jukkaa, joka piti nyt olla kaupungissa. Hän oli niin hyvä poika ja olipa hän rakastanut lastani — kenties rakasti vieläkin. Sitä poika rukkaa en voinut jättää näkemättä.

Kun tietäisi missä hän asuu.

Vieressäni istui nuori seppämies. Hän tarjousi 50 pennin maksusta minulle op- paaksi. Läksimme Jukan asunnolle. Mutta hän ei ollutkaan kotona eikä työpaikassaan. Siellä sanottiin, että hän oli tullut pahasti kipeäksi ja mennyt sairashuoneelle. Siellä hänet tapasin. Niin kurjassa tilassa! Katkerasti valitti hän, että oli kovan onnensa takia ruvennut rajusti juomaan. Humalassa sanoi hyvien toverien seurassa eksyneensä huonoon paikkaan, josta sai ilkeän taudin. Sitä hän nyt poti, loikoi hervotonna ja silmäeli laimeasti minuun. Näki edessään vaan toivotonta tulevaisuutta — niinkuin minäkin. Ja mitä oli minusta lohduttajaksi! Ajattelin vaan, että tuskin loikoisi nyt kaunis Jukka kalpeana tuossa, joll'ei lapseni olis eksynyt. Niistä emme

sentään hiiskuneet mitään. Kyyneliä puserptaen jätin laihtuneen pojan hyvästi. Katua kävellessäni olin niin kirousta täynnä, että olisin tahtonut polttaa koko rupisen maailman poroksi.

Mutta vielä samana päivänä piti minun itseni palaa poroksi. Sepän seurassa viehätyin poikkeamaan kapakasta kapakkaan. Elämään suuttuneena ryypiskelin sepän kanssa vähän paikassaan. Niin hartaasti vetelimme, että liikutuksesta pehminnyt mieleni likosi aivan tahdottomaksi: se so-lui mihin sitä vaan sujutettiin. Alkupäästä molemmat yhtenä suuna moitimme maailmaa, että se oli vinossa ja valta väärillä ihmisillä. Emme silloin huomanneet, että itsessämmeekin oli jotain kieroä.

Niin tuli pimeä ilta. Muistan hämä-rästi kuinka käydä hoipertelimme syrjäistä katua. Sen varrella näkyi matalia rakennuksia ja perimpänä vasemmalla isompi talo, jonka ikkunoita peitti luukut, vaikka sisältä kuului hälyä ja peliä. Joukko ajuria hevosineen ja ajoneuvoineen vartoi ta-

lon portilla; mikä torkkui istualtaan seinuksella, mikä kuskilaudalla nuokkui. Poliisimieskin liikkui ja vakoili siinä lähellä. Seppä sanoi, että tämä oli se „iso paikka,“ se kieron sivistyksen ulkotalo.

Seppä koputti ovea ja meidät päästettiin pimeään eteisen läpi sauhuiseen saliin, jota katossa suuri kaasulyhty valaisi. Minä arastelin ovesta, mutta seppä kiskoi minut rohkeasti peremmälle. Humalaisia miehiä ja naisia hyppiä keikisteli lattialla. Niiden välitse tunkeuimme pöydän luo oikeanpuoliseen peränurkkaan. Siihen istuimme sohvalle. Meitä vastapäätä ovipuolella vingutti pieni, sokea mies viulua; hänen kelmeä, noin kahdentoista vuotias poikansa veteli isoa romoviulua. Huomasin sen verran, että tiesin missä oltiin. Ja tuon pienen pojan läsnäolo loukkasi minua syvästi. Lienenkö siinä ollut oikeassa.

Toverini kutsui pullon viiniä. Sitä juodesamme yhtyi meihin kaksi naista, jotka ilmes-tyivät salin viereisistä huoneista ja koetti-vat tehdä meille lystiä. Muistelen kuin untani.

Sitte kuin hyppy taukosi asettui joukko kukin pöytiensä luo istumaan. Toiset menivät viereisistä ovista sisään. Joku naisista otti soittajapojan syliinsä, hyväili ja koplaili sitä. Sill'aikaa humalaiset miehet juottivat sokealle isälle lasin toisensa jälkeen, että onneton mies lopulta kukertui nurkkaansa.

Minua vimmastutti pojan kohtalo. Meinin hänen luokseen tarjoten rahaa ja vaaadin, että hän heti lähetettäisiin yön halki kotiinsa.

Mutta muutamat miehistä pilkkasivat minua ja väittivät, että pojan oli oikeus ansaita työllänsä rahaa ja iloita seurassa niinkuin minunkin. Pöheä emäntä selitti pojalla olevan kotona viisi pienempää sisarusta, jotka tarvitsisivat elatusta. Jollakin pitää isän ja vanhimman veljen ansaita. Kun en hellittänyt vaatimustani, yhtyi koko joukko minua ahdistamaan. Siitä rajustuin, iskin nyrkkini pöytään ja löin pullot sekä lasit sirpaleiksi. Sillä tunsin ankaran vimman sisässäni.

Minulta vaadittiin särkyneistä astioista maksua. Koko joukko kiertyi ympärilleni, korvani vinkuivat ja nyrkit jyhmivät niskani. Lopulta kuulin vaan jotain huminata ja sitten en tiennyt mitään.

Aamuyöstä heräsin pimeässä ja ahtaassa kopissa. Ilma löyhkäsi siellä kauhean pahalta. Kuulin ensin körinää, sitten joku heräsi ja kiroili. Vihdoin kuului yökimistä. Jotkut kyselivät toisiltaan mistä syystä kukin oli tänne joutunut. Useimmat sanoivat olleensa vähän ryypyksissä ja sitten poliisin tarttuneen joutavasta syystä kiinni. Ei niissä kenessäkään paljon syytä ollut.

Minuakin alkoi ellottaa ja yökittää. Toisenkin ja kolmannen kerran. Kylmä hiki nousi otsaani ja silmäni vetistyivät aivan kuin itkusta, vaikk'ei se itkettänyt, senkuin ahdisti vaan muuten kovasti mieltäni. Kylmiä värähdyksiä tuntui ruumiissani.

Jyrisytin nyrkilläni kovasti kopin ovea.

„Avatkaa ja päästäkää ulos täältä ennenkuin tapatte tähän lokaan!“

Ei vastausta.

Jyrisytin uudelleen ja ankarammin.

Jo kuului kahinata ja sitten murinaa.

Lopulta avattiin ovi ja minut otettiin ensimmäisnä tutkintoon. Komisarius sanoi, että olin yörauhan häiritsemisestä viety putkaan. Luvattiin päästää vapaaksi, jos voin todistaa kuka olin. Minun piti etsittää kaupungista vaimoni todistamaan minua miehekseen. Hän tuli ja toi mukanaan hihhulisen kauppiaan, joka poliisille todisti, että olen se ja se rehellinen työmies.

En tiedä miltä mahtoi vaimostani tuntua, kun minut sellaisilta jäliltä löysi, mutta kyllä minä silloin häpesin. Häpesin näkyä ihmisille ja ennen kaikkia omalle vaimolleni. Hän läksyttikin minut hyvän omaksi, että kyllä tuntui happamelta, mutta ansaitultakin. Sydän syttä, mieli tervaa; silmä synkkä, tasku tyhjä — niin oli

tilani silloin. Kaikki rahani, neljäkymmentä kahdeksan markkaa, olivat häviössä.

Vaimoltani, joka jäi ystävien luo kaupunkiin, sain kolme markkaa ruokarahaksi neljäntoista penikulman matkalle.

Lankeemukseni kaupungissa tuntui tekevän kohtaloni ansaituksi. Kärsin sisässäni kauheita tuskia. Kauas oli paennut omantuntoni entinen sulo ja rauha. Tuomion tuli paloi nyt sisässäni — ennen sielä rakkaus säteili.

Neuvoton olin taloudellisestikin. Raskaalla työllä kootut rahat olin tuona hulluteni yönä hävittänyt. Nyt olisi ollut kiire kirjoja hakiessa, mutta hevoskyytiä en jaksanut ostaa, vaan jalan syten piti yön päivän halki maleksia. Sill'aikaa saattoi joku muu viedä työpaikkani. Niin tietä pitkin laputellessani tuntui minua puut purevan, kivet kiroavan, kaikki varjot vainoavan.

Niin pääsin synkkänä kotiperille. Sunnuntaina pidettiin kotikylässä hihhulien kokousta. Sinne menin minäkin; etsin siellä.

säälivää, anteeksi antavia sydämiä. Avomielin juttelin kurjan harharetkeni koko seuralle ja pyysin siltä anteeksi. Kokous julistikin minulle synninpäästön, mutta seuran johtaja sitä vastusti. Hän selitti, ettei Samuelkaan antanut Saulille anteeksi. Paavon sydämmelle ei Jumalan armo enää satu. Niin sysäsi minut viimeinenkin lohdutuksen toivo luotaan. Samuelin kostonhimo ylettyi vielä minullekin.

Lyijyn raskaat olivat nyt jalkani ja maakin allani tuntui vajoavan, niinkuin sadussa prameasta piiasta kerrotaan. Elämä maistui kuolemalta ja mieleni teki paeta ihmisiä, joiden seurassa vaan hylkynä liikuin. Pois halusin lähteä tuttujen tuvilta.

Menin nimismieheltä työkirjaa pyytämään. Hän sanoi, että ensin piti minun maksaa sakkoraha, kaksisataa markkaa, jonka oikeus oli tuominnut minut suorittamaan kunnianloukkauksesta.

Millä olisin sen maksanut?

Senvuoksi nimismies passitti minut ja

lähetti vanginkyydillä Wiipurin linnaan syömään kaksitoista päivää vettäleipää.

Minut vietiin vanhan linnan muurien sisälle, jossa puettiin kirjaviin vanginvaatteihin. Pukeuin levollisena, kun en mielestäni ollut mikään pahantekijä. Ajattelin että niin moni syytön, jos syyllinenkin, oli vanginpukua kantanut.

Ainoastaan yhden yön pitivät minua sisällään vanhan linnan muurit. Sitte vietiin uuteen koppivankilaan, joka oli juuri valmistunut.

Jo ensi päivänä pyysin, että annettaisiin Uusi Testamentti lukeakseni. Sen sijaan tuotiin minulle pieni kirja „Vankiraukoille.“ Vilkaisin sitä ja viskasin inholla kesken lukematta luotani. Ainoastaan vangit näytti tekijä lukevan viheliäisiksi syntisiksi. Ainoastaan he olivat tuo maailman hylkyjoukko ja raukkakunta. Tunsin sen verran maailmaa, että tiesin miten useinkin ruplan rosvoja tuhansien varkaat lyöttävät. Eivätkö liekin sairaalat ja vankilat ilmauksia koko kansan yhteisraihnau-

desta. Niissä on joukko yksityisjäseniä, joissa koko ruumiin tautisuus on puhjennut.

Siellä vankilan hämärässä yksinäisyydessä oli mieleni hyvin tyyni. Leipä vaan ei maistunut. Join sentään ruuskallisen päivässä vettä, johon oli kastettu leipää. Sillä elin nälkää tuntematta kokonaista kahdeksan päivää. Leipä säästyi kopin hyllylle.

Kopin sementtiseinät ja lattia olivat hyvin sileät ja somat; taivaan lakea muistutti holvattu katto. Päivänvaloakin antoi kyliksi isohko ikkuna. Jos olisin sillä voinut kaikki syntini sovittaa, niin olisin kernaasti täällä neljäkymmentä vuorokautta vesileivällä elustanut. Joka aamu kello kahdeksan työnsi vartia aukosta sisään kaksi naulaa mustaa leipää; sitä sai syödä milloin halutti. Ainoastaan tupakkaa kaipasin. Monesti tavoittelin sitä aivan kuin hourauksessa ympäriltäni. Aika kului aatella maailman menoa; mietin varsinkin vankilaitoksia. Niin paljon olivat ne pa-

rantuneet: muuttuneet ahtaista komeroista, joissa kosteus ja home höyrysi, valoisiksi asunnoiksi, joihin sukunaputket johtavat alikerroksesta sopivaa lämmintä. Henkitorvet seinissä vaihtavat ilmaa. Yön läpi kello kuudesta kuuteen oli vuodelava auki pehmeine matrassineen. Päivän oli se lukittu seinään. Rauha vallitsi koko kartanolla ja pieninkin kolaus kuului puhelankaa myöten vankilan päällikölle. Viereisessäni putkassa alkoi asukas kerran huvikseen sormillaan koputella. Siitä lähetti päällikkö paikalla muistutuksen oikeaan numeroon. Paremmalta tuntui minusta elämä meillä kuin Englannin vangeilla: Vartia sanoi niiden täytyvän syödä vehnäleipää ja rieskamaitoa sen sijaan kuin meillä oli suolansekainen mustaleipä ja raikas lähdevesi. Kelloviisi iltapuolella piti pappi vankilan käytävällä saarnan, joka kaikui joka putkaan selkeästi. Mutta sekin maistui kuin leivänpala vartian tylystä kädestä.

Siellä johtui mieleeni, että eiköhän maailman vanhin kasvatuslaitos olekin vankila.

Eiköhän orjalaitos ollut ihmisten ensimmäinen vankila. Vankihäkkiin vieläkin kesyttömiä pyydetään. Ne jotka siellä sävystyvät, päästetään valloilleen. Sitä ennen useasti leikataan siivet tai murretaan hampaat. Välisti pannaan kesykin koira koppiin, jos se on ruvennut ärtyiseksi ja purrut sitä, jota ei isäntä olis sallinut. Mutta sen kuitenkin sanon, että huonossa talossa kasvaa pahoja koiria ja ympärillä on myrkkyä, jos ne vesikauhuun sairastuvat. Katkeralta ainakin tuntuu sille, joka on vapauden makuun päässyt, joutua rautahäkkiin. Siltä se siellä yksinäisyydessä tuntui.

Niin kului putkassa aika ja kukin päivä oli toisensa kaltainen. Alkupäästä ajatukset tekivät työtä, mutta päivä päivältä väsyi mieli äänettömään yksitoikkoisuuteen. Se pysähtyi asemilleen kuin vesi, jota ei mitkään voimat liikuta.

Mutta kahdeksannen päivän iltana avasi vanginvartia isolla rapinalla putkani oven, rykäisi kuivasti ja lausui:

„Sinä olet vapautettu, Holpan Paavo!“

„Laki on tuominnut minut kahdeksitoista vuorokaudeksi vesikoppiin enkä minä halua välillä lepäämään lähteä!“ vastasin minä tyyliä.

„Sinä olet vapaa!“ vakuutti kuiva mies.

„Ei! kaksitoista vuorokautta on oikeus päättänyt enkä minä muuta usko.“

Vartia painoi oven kiinni. Hetkisen takaa tuli vankilan päällikkö ja kysyi:

„Miksi ei Paavo pois lähde? Keisarin manifesti on Hänen Majesteettinsa valtaistuimelle nousun muistoksi armahtanut sinua neljä päivää.“

„Kiitoksia paljon, että Hänen Majesteettinsa on minuakin syytöntä muistanut!“ lausuin minä ja kumarsin. „Koska se Keisaria ilahuttaa, niin voinhan täältä varheminkin lähteä.“

Niin jäi minusta vesileipälä ja olin mahdollinen perimään kotipitejästä työkirjan.

Palasin samoille työpaikoille takaisin. Olin juuri erään talonpojan työssä, niin tulee taas siltavouti ja ilmoittaa, että samalla keväisellä vääräuskoisen passilla minut vangitaan ja lähetetään Wiipurin linnaan. Siltavouti kertoi, että nimismies oli käskenyt ottamaan kylästä useampia miehiä, jos minä karkaan tai vastustelen.

Seurasimme vastustamatta, vaimonikin. Heti puettiin meidät kirjaviin vanginvaatteihin. Kyytiin läksi kunnan vanginkuljettaja ja yksi venäjän sotamies. Ne veivät meidät Wiipurin linnaan. Ihmettelin, että minut niin tutkimatta lähetettiin vankeuteen, etten lihan kasvoja nähnyt papeilta enemmän kuin nimismieheltäkään. Vaimonikin seurasi minua nyt rohkeammin. Yhteiset kärsimykset olivat meitä liittäneet lujemmin toisiimme.

Iloisesti kuin uusia ihmeitä otettiin meitä linnassa vastaan. Kun tulimme ruunumiehen lähettämänä ja vangin vaatteissa, ei vähääkään epäilty meitä vastaanottaa. Sekin tuntui vartioita huvittavan, että mei-

dät oli lähetetty vääräuskoisina. Hekin tunsivat nyt voivansa palvella kristillistä kirkkoa.

Linnassa majailimme kaksi yötä. Toisena aamuna pyysin nähdä vankilan päällikköä. Vartia vastasi kopeasti: „Tässä on sinulle päällikkö!“

„En minä ole sinuun tyydytetty,“ penäsin minä. — „Annahan pitkä takki yleni, kun on kylmä!“

„Turkin saat kanssa!“ vastasi hän ivalisesti.

„Minulla on kylmä!“ sanoin jälleen.

„Olkoon vaan!“ tokaisi hän huolettomasti.

„Annatko sitte kahvia minulle?“ kysyin.

„Etköhän konjakkia pyytäisi!“ pilkkasi vartia.

„No annatko teetä sitten?“

„Eihän sinulla ole rahaakaan.“

„On minulla rahaa linnan päälliköllä.“

„Onko?“

„Oni!“

Hän juoksi minulle päälliköltä rahaa ja toikin kahta tuumaa pitkiä lappuja; niissä oli missä n:ro 5, missä 24.

„Mitä rahoja nämä ovat?“ kysyin minä.

„Ne ovat linnan rahoja,“ selitti vartia.

Hän toimitti sitten teetä. Mutta minä pyysin kahta kananmunaa, itselleni ja vaimolleni.

„Et saa!“ vastasi vartia.

„Anna sitte nuttu ylleni!“

„Kuulithan taanoin, ettet sitäkään saa.“

Keskikerroksessa oli toinen vanginvartia, lapsuuteni kumppali. Hän kuin oli kuunnellut meitä, niin huusi sieltä ylhäältä: „Paavo, pidä puoliasi ja riitele jalosti!“

Minä ärjäsin: „Hae sukkelaan linnan päällikkö minulle!“

„Mitä sillä teet? Kun haen vallismannin, niin joudut kartsiin,“ vastasi hän vallattomasti.

„Sinä joudut kartsiin! Sinun pitää haakea vallismanni!“ tiukkasin minä.

Yrmeänä meni hän etsimään vankilan

päällikköä, joka tulikin ja kysyi tyynesti, mitä minulla oli asiaa.

Minä valitin vartian kohtelua ja etten ollut saanut mitä pyysin. Vaimonikin, joka on minusta eroitettu, voipi kärsiä vilua ja nälkää. Me voimme tästä pitelemisestä joutua sairashuoneesen maakunnan maksulla.

Hän nuhteli vartiaa ja lupasi toimittaa mitä olin pyytänyt. Kysyi sitten oliko minulla vielä mitään valittamista.

Minä pyysin päästä kuvernyörin tutkittavaksi.

„Sitä en voi,“ sanoi hän, „ennenkuin kirjasi joutuvat. Kirjoitin niitä kotipaikaksi vallismannilta, mutta vastausta odottaminen kestää pari viikkoa.“

„Onhan minulla taskussani kirjat, joista päätetään elämä tai kuolema,“ ilmoitin.

Kuinka sinulla on kirjat, koska olet irtolaisena ja vääräuskoisena vangittu? — Tarkasta ovesi päällekirjoitusta!“ — Hän osoitti kädellään ovea.

„Kirjat ovat taskussani ja puhtaat ovatkin. Pyydän, toimittakaa minut oikeuteen!“

Näytin päällikölle kirjani.

Paikalla toimitti hän meitä neljä vanhia lähtöön ja komensi kaksi vartiaa saat-tajoiksi. Kaksi meistä oli posinlinalaista (Sipiriaan tuomittua). Niitten pään toinen puoli oli ajeltu hipiää myöten. He olivat raudoissa, me vapaina.

Katua kävellessäni hehkui mieleni ilosta, kun näin olevani pahantekijäin sekaan syyttömästi luettu, niinkuin hänkin, se suuri mestari. Säälittelin vaan vaimoani, jolle ehkä vanginvaatteet tuntuivat raskaammilta kuin minulle. Ajatukseni pyrähti val-lattomaksi ja vähän ivallani mietin: „Aha! viekottele vielä hihhulien kokouksiin!“ — Vaimonihan minut sinne ensin yllytti. Toi-saalta häpesin niin suurta marttyyrin kun-niaa nauttia; minä Heroodeksen lapsi, joka kaikissa olin kuin muutkin.

Vaimoni näytti rauhalliselta, ei puhunut mitään ja tuskin ajattelikaan.

Noustuamme ensin mäkeä, sitte korkeita portaita, tulimme oikeuspaikalle. Ensin tutkittiin ne päälliset vangit, sitte meidät.

Vanginvartia asetti matkakirjamme oikeuspöydälle herrojen eteen. Kuvernyöri, hartiakas ja partava mies, kysyi minulta tyynesti ja lyhyesti:

„Onko sinussa muuraria?“

„Enhän minä mikään muurari ole, senkuin vaan puuseppä,“ vastasin levollisesti.

„Jaa, jaa, kyllä minä näen! Mutta eikö sinussa ole muuraria?“

„Eikä ole! Minä olen suuressa nälkäkoulussa käynyt puusepän oppia ja olen puuseppä. Kauppiasten ja herrain puuseppä vielä olenkin.“

„Kyllä minä näen, että sinä olet puuseppä, mutta minä kysyn riimuuraria!“

Eräs toinen oikeuden herra kysyi: „Eikö sinussa ole hihhulia?“

Minä vastasin: „Siitä on kaksi vuotta kuin minä Wiipurissa ostin potun „Hihhuliviinaa,“ mutta siellä maalla ei ole kuin olutta ja paloviinan sojoa.“

„No, oletko sinä saarnannut?“ kysyi taas oikeus.

Minä vastasin: „Papithan saarnaavat, heille kun kapatkin maksetaan!“

„No, mistä syystä sinä olet vangittu?“ kysyttiin.

„Sitäpä juuri en tiedä itsekään. Minulle pitäisi luettaman se passi, jolla minut vangittiin, millainen siinä on kanne?“

Passi luettiin.

„Ahaa!“ kummastelin minä. „Vastapasan nyt tiedänkin. Minut on vangittu tutkimatta ja lähetetty kuin eläin teuraspaikkaan. Pyydän, että korkea oikeus laittaa minut vankikomannossa kotiin asti!“

„Ei suinkaan! Minä en anna sinulle kyytiä kuin linnan portille asti. Siitä on vapautesi mennä mihin haluat,“ sanoi kuvernyöri päättävästi.

Pyysin, että oikeus sovittaisi sen loukkauksen, joka meille oli tehty, kun oli syyttömästi vankeuteen raahattu. Mutta minut neuvottiin sitä kysymään kihlakunnan

oikeudessa niin nimismiehestä kuin papis-
takin.

Tutkinto loppui. Päätös julistettiin. Vartia palautti meidät linnaan takaisin. Mutta kello viisi iltapäivällä saattoi hän meidät omissa vaatteissamme linnan portista ulos. Kolkko oli silloin ilma, petty-
nyt mieleni.

Olin odottanut, että sama oikeus, joka tunnusti, että pappi ja poliisi olivat meidät väärin vanginneet, olis tuominnut vääryyden meille sovitettavaksi. Siinä taas petyin, kun en tuntenut oikeuden mutkia. Se kaiveli ja katkersi mieltäni, ei niin paljon itse tähteni — olinhan nyt vapaa — kuin köyhien tähden yleensä. Millä varoilla nostavat he jutun sortajoitaan vastaan, kun leipäpalankin tähden on taistele-
mistä? Ja oma surkea kokemukseni todisti mitä sellaisesta jutusta lähtee. Tuntoni olikin sillä sovitettu, että tunnustettiin syyttömyyteni, mutta menetetyt päiväpalkkani eivät olleet sillä korvatut.

Mieleeni palasi taas ajatus, että tämä

maailma on herroja varten eikä ole muilla hyvä olla ennenkuin tulevat herroiksi. Totuudessa täällä on vaikea vaeltaa, jollei perustuksia paranneta.

Wiipurista läksi vaimoni kotiin ja uskovaiset kotikylässä olivat ottaneet hänet ilolla vastaan. Minä palasin samalle työlalalle, josta olin tullut riistetyksi.

Näytin työkirjani paikkakunnan nimismiehen allekirjoitettavaksi. Hän ihmetteli, että olin vapaaksi päästetty. Minä päinvastoin kummastelin, että olin tullut ollenkaan vangituksi.

Sen jälkeen kului kaksi rauhallista vuotta Uudenkirkon kylässä. Olin laskeunut kuin koskien kautta vyörehtinyt virta suvantoon. Mutta kohinata sinnekin kuului. Kuohuja takana, kuohuja edessä. Yhä kaikui sisässäni: lapseni, lapseni, lapseni. Lepo vaan hetkellinen. Sieltä muutin Vammelsuun kylään Suomenlahden rannalle.

Työkalut olalla tulin mäkikummulle maantien risteykseen ja seisauin siinä kauniin kartanon portilla. Olen aina ollut

herkkä kauneudelle ja silloin, kun oli kevät-aika, oli mielialani semmoinen, että tuntui kuin olisin löytänyt kauan kaivatun paratiisin. Kartanoa seppelsi kukkiva puutarha, niin ihana kuin luonto aivan juhannuksen jälkeen lintujen laulaessa on. Ilmakin säkenöi lämmintä. Mäen juurta solisi kaartaa vilkas joki likeiseen mereen, Suomenlahteen. Meri vuorostaan kohahdelti ja huuhteli laakkaa hiekkarantaa. Siitä talosta teki mieleni kysyä työtä.

Kolkutin portille. Sieltä tuli kultakaulus palvelija, lakeija mikä lie ollut. Ei avannut porttia, vaan viittaeli maantietä pitkin mäen alle taloon. Maalliset paratiisit eivät ole minulle koskaan auenneet.

Siellä valtamaantien laidassa oli keskivaritalo, siisti sisältä ja ulkoa. Isäntäkin, pulskean pyöreä vanhus, liikkui vielä keveästi, että vaalea tukka häilyi. Emäntä, solakka siivon pitäjä, herätti minussa ihmetystä. Niin oli kaikki siinä talossa somaa ja naastia, että hyvältä tuntui syr-

jäisestäkin. Siinä sain aluksi työtä, vaikka vähän syrjemmässä piti asuakseni.

Mutta kesäpäivänkin paistaessa asui minussa pimeä mieli. Sydämmeni kolkkoutta koetin taas ryypiskellen valaista ja lämmittää. Turhaa koetusta. Lasin luona puolustelin kyllä jumalisuuden harjoituksia, mutta elämässä niitä noudattamaan en pystynyt. Lienenkö lujasti tahtonutkaan. Ajattelin, ettei täällä vieraisissa ihmisissä kukaan välitä, elän miten elän. Eivät ota minusta pahaa eikä hyvää esimerkiksiä. Niin pidin vaan silmällä sitä mikä ihmisten vuoksi sopii tai ei sovi, enkä sitä mikä hyvä ja oikea on, ajatelkoot ja sanokoot siitä ihmiset mitä tahansa.

Luonteeni oli kuin vierinyt pois uraltaan ja oli senvuoksi vailla kaikkea ryhtiä. Minä oleksin ulkona itsestäni. Olin laahattu kodistani kadulle, sydämmestäni maailmaan, joka minua kolhiskeli kuin lapset leikissä keilojaan. Sillä uskoni ei ollut minua kasvattanut suurta maailmaa, vaan ahdasta piiriä varten. Maailma ja

elämä ei kysynyt mihin olin kasvanut, se vaan otti ja riuhtoi, viskeli mihin osui, että retkahteli — itse olis minun pitänyt tietää ja tahtoa.

Usein varoitteli minua keskievearin poika, nuori nuhteeton mies, jossa näkyi tahtoa sekä ryhtiä. Liekö hän ollut jo luonostaan sellainen. Paavo oli nimeltään hänkin, pitempi vaan kuin minä ja vaaleaverinen, siniset silmät.

„Niin kauniisti osaat sinä, Holpan Paavo, puoltaa hyvää ja oikeata, miks'et eläkin sen mukaan?“ sanoi hän. „Mikä eksyttää ja horjuttaa sinua? Miks'et antau lujalla mielellä sille, jota kunnioitat ja pidät oikeana, että parantuisit?“

Hänen sanansa tunkeuivat miekkana sydämmeeni. Mutta orjan kirottu veri virtasi suonissani.

Sitä nuorta miestä ihaelin. Näin hänessä kirikkaamman tulevaisuuden, vaikk'ei hän ollutkaan niitä, joita uskovaisiksi sanottiin. Toimellisesti hoiti hän isänsä kaup-

paa, mutta väliaikoina olivat kirjat hänen paras huvinsa ja suuri kirjasto paras aarteensa. Siinä hän oli syntynyt ja kasvanut aivan maailman jaloissa, suuren valtatiehen varrella, mutta mies oli tullut. Sanoi kyllä tuossa koulupojan iässä olleensa rasavilli, mut ei hänestä nyt kukaan voinut sitä sanoa. Oli hän tosin paljon sairastellut ja saanut koulusta päästyään yhtä ja toista kovaakin kokea. Se varmaankin oli tasoittanut luonteen. Ei päästänyt kielelleen törkeätä sanaa eikä väkevätä juomaa. Ympäriilleenkin halusi hän levittää valistusta ja tietoa sekä koulujen että kirjojen kautta. Kaikki vaan eivät hänen hyvää tahtoansa käsittäneet. Senvuoksi kohtasi hän paljon suuttumusta ja vastustusta.

Näin hänessä valkeuden, itsessäni pimeyden. Minä huokaelin syvästi, mutta harhaelin kuitenkin. Hän eli kuin oikea ihminen ja teki työtä.

Niihin aikoihin tuli siihen kylään Helsingistä nuori neiti, jota sanottiin opetta-

jaksi ja raittiuspuhujaksi. Hän piti keskieuvarissa puheen. Kansaa kokoontui suuri, kuusi neliösyyltä lavea postitupa täyteen. Kello kahdeksan sunnuntai-aamuna alkoi meno. Virren veisattua luki puhuja Esaian viidennestäkymmenestä viidennestä luvustan paikan, jossa kehoitetaan jumalatonta hylkäämään tiensä ja pahantekijää pahat ajatuksensa ja palajamaan Herran tykö, niin hän armahtaa. Sitä hän selitti naisen hienoudella ja lempeydellä, ett'en voi sanoa kumpi minuun enemmän vaikutti, sana vaiko puhujan olento ja tapa. Hämmästyneenä seisoin ja kuuntelin kuin kuvapatsas. Jumalan voimakas virta tuntui vyöryvän kuin koski sydämmeni kiviroukkion yli. Mutta se oli ohikulkeva, hetkellinen armonvihuri, joka puhalti ja välähti yöni halki. Sen mentyä minä taas lakastuin pölyyn kuin riepu, jota tuuli on tuokion kohottanut ja sitten viskannut lokaan. Niin näkyy käyvän tuhansien ihmisten liikutuksille ja innostuksille, milloin ne eivät perustu oman takeiseen vakuutukseen ja vilpittömään tah-

toon, senkuin johonkin ihastusta herättävään puhujaan tai johtajaan.

Siinä kylässä etsielin henkeni heimolaisia, joiden kanssa olisin voinut seurustella kuin ystävien, sillä yksinäisyys rasitti minua. Nuorta Paavoä minä välttelin, vaikka näin selvästi, että hän halusi nostaa minua. Hänen elämänsä nuhteli liian terävästi omaatuntoani.

Niin tutustuin ikäiseeni mieheen, räätäli Linkoseen ja hänen vaimoonsa Miinaan. Hekin olivat aikoinaan tehneet lupauksia seurata Herraa, mutta eksyneet samalle tielle kuin minäkin. Meillä oli niin paljon yhteistä, että hengensukulaisuus liitti meidät likemmiksi kuin mitkään lihaiset sukulaiset. Monet hetket istuimme kolmen kesken olutlasin tai viinaryypyn ääressä. Siinä juttelimme paljon entisestä elämänsulosta. Ryyppy virkisti mieluisia muistoja ja tunne herkutteli niillä kuin vanhan suvituulen mainingilla. Mutta juttelimme lankeemuksestakin, varsinkin ryyppyjen alulla, ja hankkeistamme vielä nousta —

sillä se mieli meillä aina pysyi. Yhdessä moitiskelimme nykyistä tilaamme, mutta yhdessä myös jatkoimme hummaavata elämää. Meillä oli kuitenkin lämmintä mieltä jakaa toisillemme. Ja sitähan ihminen kaipaa ja sinnepäin hän kallistuu mistä lämmintä säteilee, luonnollista lämmintä eikä teeskelyä. Useampi varmaan kuihtuukin maailmassa lämpimän kohtelun kuin leivän puutteessa.

Naapuritalon pojalla oli myöhään syksyllä häät, joihin meidätkin kutsuttiin. Mutta hää-iloihin ei meissä enään ollut kyliksi mielenraittiutta. Senvuoksi teimme kolmissa liiton pysyä niistä poissa. Kuitenkin halusimme viettää sitä iltaa iloisesti. Senvuoksi päätimme ostaa pullon viinaa, keittää kattilan kahvia ja salpautua sisään minun majassani niitä nauttimaan.

Linkonen itse oli matkustanut asioilleen kirkolle ja palasi sieltä kello viisi iltapuolella juuri kuin hänen vaimonsa ja minä olimme ensi ryypyt kallistaneet. Tupaan tullessaan hän nauraa hohotti: „Vai jo teillä,

sen riivatut, taas alkaa kalaassi! Vieläkö minullekin riittää?”

Kolmikannassa kuin sitä siinä ryypiskelimme, niin jo rupesi viina loppumaan. Silloin astui kylän tunnettu viinasaksa sisään. Linkonen vasten kieltoani osti siltä puolen kannua viinaa. Minäkään en tahtonut olla Pekkoa pahempi, vaan ostin puolestani toisen puolen kannua. Ja kun viinasaksa yhtyi seuraan, tahtoi hänkin puolestaan panna pullon pitoihin. Neljässä niitä viinoja sitten illan pitkään peittosimme.

Mutta mont' on juonta juopuneella, vaan ei yhtään hyvää. Vaimo höyrypäissään lähti pimeään ja pakkaseen ulos hoippiimaan, Linkonen meni viinasaksan taloon ja viinasaksa sekä minä menimme häätaloon. Tuskin meistä kukaan tiesi mistä syystä niin teki.

Häätalossa tarjottiin meille uusia höyryjä. Siellä illan ilohumussa kului aika myöhään yöhön. Nyt muistan sieltä vaan

hämäriä varjoja himmeän valon ja tupakan-savun seasta.

Viinakauppias korjautui sieltä kotiinsa ja minäkin läksin asunnolleni päin hoippi-maan. Mutta syys-yö oli pimeä, silmäni sameat ja askeleeni horjuvaiset. Miten lie-nenkin kävellyt ja eksynyt, molskauksen vaan muistan enkä muuta. Jälkeenpäin kerrottiin, että häätalon nuorempi poika oli minut, tajuttoman miehen, nostanut sa-vikuopasta ylös. Itse olin sitten kömpinyt Linkosen oven taaksi ja siihen jääkalikaksi kyyristynyt.

Kuin viinakauppias oli mennyt kotiin-sa, tapasi hän siellä ystäväni Linkosen. Mitä se lie Linkonen siellä sanonut tai teh-nyt, että heille oli syttynyt riita, jossa vii-nakauppias oli lyömäisillään Linkosen kuo-liaaksi. Onneksi oli eräs naapuri riistänyt murhaajan kädestä kirveen, ettei lyönti osunutkaan mieheen.

Naapurinmies talutti raivostuneen ystä-väni kotiin. Ovea lähetessään he kompas-

tuivat minuun. Linkonen oli huudahtanut: „Sen vietävän kuliläjäkö siinä on!“

Vasta sisällä johtui heille mieleen palata tarkastamaan kuliläjää.

„Paavo veli, piru vieköön, onkin!“ kiljahti Linkonen. „Ja se on kuollut, kuollut, kuollut tarkkaan!“

Sitten olivat raahanneet minut sisään. Siellä oli Linkonen ajanut vaimonsa sängystä kaikki makuuvaatteet lattialle. Oli sitten peittänyt minut tyynyihin, matrasisiin ja lakanoihin, ja sanonut: „On se vaimo niin monta ryyppyä Paavolta nielaissut.“

Sill'aikaa hänen vaimonsa oli oma poika laahustanut nurmelta minun asuntooni, että vaihdoksissa vietettiin tuota jumalantonta syys-yötä. Poika oli silloin ääneensä itkenyt — siivo poika ainakin vielä siihen aikaan.

Mutta siinä lattialla suli jäätynyt savi-
vesi vaatteistani ja ruumiistani irti; se

valui kuin synti Miinamuorin makuuvaatteihin.

Aamulla herättyämme helisi henki ruumiissani kuin haavanlehti. Mutta ajattelimme, että se koira, joka on purrut, nuolokoon haavat. Niin päätimme palata häihin jälleen. Siellä otettiin meidät ilolla vastaan. Eihän miehet kuolemaan jouda, sanottiin, etenkin näin viisaat mestarimiehet. Tarjottiin tupakkaa: se maistui kuin vastan lehti. Tarjottiin viinaa: se tuntui kuin pesuvesi. Tuotiin spirittiä saarnentervaisessa tynnyrissä ja se vasta alkoi maistua. Noin puolipäivän rinnassa olimme täysissä purjeissa. Ilo ja terveys tuntui meissä asuvan. Uhkasimme lähteä huomenna jo työhön. Palasimmekin nyt Linkosen kotiin.

Siellä hänen vaimonsa katsoa murjotti nurjana ja ääneti vuoroin makuuvaatteitaan ja minua. Mykkä suuttumus tuijotti hänen harmaista silmistään. Mutta syyllisen oli vaikea toista syyttää. Muhkuen ja mähkyen kantoi hän yhteistä synnin ran-

gaistusta. Meistä sitä vastaan sinä iltana valui saarnentervaista iloa, kunnes uuvuimme unen körisevään syliin.

Seuraavana aamuna paloi sieluni ja ruumiini kuin tulisessa pätsissä. Siinä tilassa miettielin, että jo oli rietas aikonut tehdä miehestä paistia, mutta „jonka minä olen käteeni pyältänyt, kuka on se, joka minun kädestäni sen pois repäisee?“

Sana tuli Linkosesta minulle, että hän oli kovasti kipeä. Minultakin meni hänelle sana, että jo on Holpan Paavo vähissä hengin.

Silloin pani Miinamuori neuvonsa liikkeelle. Hän lämmitti saunan, kantoi vetä, hautoi vastat ja pesi sarvet. Minut kannettiin saunaan ja siellä sarvitti muori minut, ettei ollut ehjää paikkaa ruumiisani. Tunnoton olin ollut kuin minut oli kannettu saunasta huoneeseeni. Siellä kuin selvisin ja avasin silmäni, niin istui jo muori pöydässä kahvia härppimässä. Hiki herneili nyt hänen hehkuvilla kasvoiltaan, jotka tällä kertaa näyttivät taval-

lista hennommita, ettei pienet rypyt tuntuneetkaan.

„No, täällähän sinä olet!“ tokaisin.

„Niin täällä! Sinuahan sitä piti raapia ja raakata ikäänkuin —“

Sen lopun hän jätti sanomatta.

„Taisit kyllä tehdä minussa kovaa työtä, koska tuntuu siltä kuin olisin saanut äiti vainaaltani väkevästi vitsaa.“

„Ansaittu sauna! Toivonpa, ettet toista sellaista kylpyä elämässäsi tarvitsisi, tuskin kestäisitkään,“ arveli muori.

Katselin käsivarsiani ja rintaani, niin huomasin olevani täynnä haavoja. Muuten olin hyvin keveän ja uuden makuinen. Leuvastanikin oli parta kuin tuuleen pyhälletty. Voimaton olin, mutta puhtaissa vaatteissa lepäsin vuoteella solakan Miina-muorin kunniaksi. Pari raskasmielistä viikkoa kesti siinä levätä ennenkuin taas jaksoin tarttua työhön.

Siinä johtui mieleeni, että antaa se elämä kulkijalleen monetkin kylvyt eikä vaan

tahdo sittenkään paha verestä lähteä — milloin lähteneekin.

Kivuistani en omaisilleni mitään kirjoittanut. Häpesin kirjoittaa. Linkokset muistivat minua usein sairaanakin ollessani, kohtelivat aina ystävinä. Mutta talven kuluessa kaipasin yhä enemmän lastani, vaimoani, kotiani.

Niin kului syystalvi ja tammikuukin loppupuoleen. Ajatuksiini vaipuneena muistelin yhtenä iltana myöhään omaisiani, joista en ollut pitkiin aikoihin mitään kuulut. Lamppu vielä paloi pöydällä enkä luullut nukkuvanikaan, vaikka nojasin kyynärpäätäni pielukseen. Yht'äkkiä näin tyttäreni astuvan ovesta. Jalat polviin saakka paljaina, rukoili hän: „Isä, isä, minulla on vilu, peitä minua!“ Ja minä peitin hänen paljaita jalkojaan — se oli vaan näky!

Kun siitä heräsin, ulvoi myrsky ulkona, lunta pyrytti ja tuuli vingutti aidanseipäitä.

Seuraavana aamuna toi ystäväni Linkonen minulle postista kirjeen, jonka päällekirjoitus oli tyttäreni rakasta käsi-alaa.

Puolitiehen sitä luettuani raukesin kuin huumaustilaan, huutaen: „Tyttäreni on petetty, tyttäreni on petetty!“ Minä läähätin ja henkeäni ahdisti tuskallisesti. En uskonut enkä odottanut enää miltään taholta muuta kuin petosta ja vääryyttä. Kuitenkin rauhoituin sen verran, että luin kirjettä edelleen.

Pitemmälle lukiessani mieleni yhä enemmän asettui. Tuskantunne vaihtui vähitän mielihyväksi, sulotunteeksi, joka vuorostaan kohosi kohoamistaan.

„Jumala heitä siunatkoot!“ huusin minä kirjeen lopussa ja raskas taakka tuntui pudonneen sydämmeltäni.

Todellakin! tyttäreni pyysi isänsä lupaa ja siunausta avioliittoonsa nuoren sahanhoitajan kanssa.

Kirjeen lopussa oli myöskin sulhasen omakätinen luvanpyynti, joka pakotti minut uskomaan asiasta totta.

Mieleni hehkui ilosta. Luulen, että minusta olis silloin lähtenyt säkeniä, jos joku olis koskettanut. „Jumala heitä siunatkoon!“ kaikui sisässäni aina uudelleen.

Seuraava posti vei lapsilleni lupakirjeen.

Siitä hetkestä sarasti uusi päivä minussa. Halusin nyt pelastua törkeyden vallasta. Tyttäreni oli kadonnut, jopa ikäänkuin kuollutkin minulta ja nyt olin hänet löytänyt jälleen. Kun lapseni oli löytänyt rakkauden, halusin minäkin elää rakkauudessa. Tähän asti tuskin kukaan välitti minusta enkä minäkään kenestäkään. Käänsin kylmän kylmää vastaan, vaikka se tuottikin tuskaa sisässäni. Nyt tunsin koko olentoni liittyvän elävällä siteellä muihin ihmisiin ja minussa alkoi taas värähdellä uusia virtauksia. Sisässäni heräsi vilpitön pyrkimys, jota sanoisin rukoukseksi, että petomaiset haluni puhdistuisivat ja ihmistyisivät; että Jumala muuttaisi minun pahan luontoni hyväksi ja kesyksi.

Ikäänkuin sydämeni toisesta laidasta

kajahti vastaus: „Elä sure, Paavo, koska jaksat vielä rakastaa — sinä elät! Rakkaus ilmaisee elämää niinkuin tuli palamista. Sinä olet taantunut kauas ja eksynyt syvälle, mutta varmaan sinussa oli niin paljon raakaa törkyä ja kuonaa, joka piti purkautua ulos. Kenties on sitä paljon vieläkin. Mutta ehkä voit vast'edes antautua keveämmin oikealle ja hyvälle.“ — Tunsin, että minuun oli tarttunut jotakin keskievarin Paavosta.

Aika kului kevätpuoleen. Paljon sain silläkin ajalla tutustua vanhoihin vikoihini. Elämänmuutos ei tapahtunut yhtä nopeasti kuin mielenmuutos. Olin liian heikko noudattamaan vanhoissa seuroissa uusia elintapoja. Milloin tullenkaan siinä kyllin väkeväksi.

Keväällä otin Vammelsuun kylästä helät jäähyväiset. Viimeisen kerran puristin silloin Linkosen Jussia ja Miinamuoria kädestä. Sinne ne hyvät ystävät jäivät. Keskievarin Paavo en mennyt hyvästi jättämään: häpesin hänelle enää näyttäytyä,

sillä tiesin hänen sydämmensä kipeäksi minun tähteni. Hänen luonnettaan ja mieli-alaansa en ole unhoittanut.

Jo kauan sitten oli vävyäni kirjoittanut ja kutsunut minua luoksensa. Jo kauan olin itsekin ikävöinyt lapsiani nähdä, olivatko onnelliset ja miltä näytti se vävy-mies. Sahanhoitaja hän oli Savossa ja sinne minun piti mennä.

Eräänä sunnuntai-aamuna pääsin perille, sen virtavan kosken partaalle, jossa vävyäni kotoili. Vesi koskessa kohisi niin reimasti ja vapaasti; se riensi rohkeasti matkansa perille, ollenkaan huolimatta mitä siellä kohtasi. Auringon säteet antoivat joka pisaralle iloiset silmät, joka hyökylle! valoiset kasvot. Rannan pensaatkin heristivät jo ilmoille hiirenkorviaan ja linnut lauloivat äsken heränneen luonnon aamuvirttä, säestivät virran rohkeata vauhtia. Pölkkyparvi siellä kosken niskalla odotti viimeistä laskuaan.

Niinkuin luonnossa niin kyti nyt mielessänikin uudelleen herännyt uskallus ja elinhalu, lähestyessäni vävyäni siistitekoista asuntoa. Punaiseksi se oli maalattu ja valkeat ikkunanlaudat, niinkuin usein maalla on tapana. Hiekkaisella pihalla kohotti siellä täällä ruohontutkain päätään. Muutamia koivujakin ja petäjiä oli siihen aikoihinan jätetty kasvamaan. Tuulen henkäyksistä tohahteli vielä vankka hirsimetsä ympärillä. Siellä metsässä käki ensi kertojaan kukahteli. Se kukkueli niin hartaasti, niin omituisesti, että se tuntui herättävän sekä kaipausta että toivoa.

Siinä kartanolla jo kohtasin vaimoni vähissä aamuvaatteissaan. En ollut häntä koko vuoteen kohdannut. Sill'aikaa kuin uskonveljet olivat minut hyljänneet, maailma oli minua tylysti kohdellut ja omasta lapsestanikin olin täytynyt luopua, oli hän ollut minun ainoa luotettava ystäväni kaikissa vaiheissa. Ennen en ollutkaan osannut häntä niin kalliina pitää kuin näinä kovina aikoina. Nytkin avasi hän minulle

ensiksi sylinsä ja molemmat itkimme. — Se itku tuntui niin hyvältä.

Sitten vei hän minut huoneesen, jossa hertyneenä syleilin tyttärentäni. Niin hartaasti syleilin kuin isä muinenkin sitä, joka oli kadonnut ja löydetty jälleen. Mutta minä olin myöskin löytänyt oman itseni.

Vävynikin, Martti nimeltään, tervehti minua lämpimästi ja asetti minut keinutuoliin istumaan. Pani sitten pitkävartiseen piippuun kartsuusia, toi piipun minulle ja sytytti tulitikusta palamaan. Tarkastelin häntä sill'aikaa ja huomasin, että oli keskikokoinen, vaaleahko mies, jonka ystävälliset kasvojen piirteet minua hyvin miellyttivät. Hänen ruskeat silmänsä muistuttivat minulle jotakin tuttua, mutta en aavistanut ketä.

Piippu oli juuri syttynyt kuin tyttärenteni kantoi toisesta huoneesta minun syliini kauniin, vastasyntyneen poikalapsen. Se niin liikutti mieltäni, ett'en kotvaan aikaan pystynyt sanoiksi. Suuret kyyneleet vaan va-

luivat alas harmaalle parralleni ja siitä rinoilleni. Minä olin vaan pelkkää rakkautta ja ihastusta että en osaa sitä sanoilla kuvata. Olin mielestäni niin valmis sillä kertaa kuolemaan. Elämäni kaikki kurjuudet ja loukkaukset tuntuivat tuossa lap sessa sovitetuiksi. Ajattelin, että eikö lie vanha Siimeon temppelissä Messiaslasta hyväillessään tuntenut sydämmessään jotain samallaista.

Sen päivän iltana oli minun kestettävä vielä järkyttävämpi kohtaous. Kun teet oli juotu ja iltanen syöty, otti vävyni ja tyttäreni minut väliinsä ja taluttivat pieneen kammariin rakennuksen kolkassa. Siellä oli kaikki niin siivoa ja hiljaista; himmeä lamppu vaan pienellä pöydällä, vuoteen vieressä, valaisi huonetta. Sängyssä lepäsi kalpea, noin viidenkymmenen ikäinen nainen; suuret ruskeat silmät vaan leveän otsan alta säteilivät; ne levittivät lampun hohteessa sairaan kasvoille niin ihmeellistä valoa. Se ei ollut kuumeen hehkua — olihan sairas varsin rauhallinen; se näytti

kuin olisi vuotanut jostakin kaukaa ja kuitenkin se säteili sairaasta itsestään.

Heti nuo kasvot nähtyäni tunsin minä utoja väreitä ruumiissani.

„Tämä on äitini!“ lausui vävyäni; „hän on jo pitemmän aikaa sairastanut, ja Miina on häntä uskollisesti hoitanut.“

„Äitisi! — Karuliina!“ huudahdin minä ja lankesin polvilleni vuoteen viereen, tarttuen sairaan viileään käteen. Siinä itkeä tyrskin, ettei tuokioon tahtonut lähteä sanaa suustani.

Vävyäni äidissä olin nyt löytänyt entisen oman Karuliinani.

„Anna minulle anteeksi, rakas Karuliina!“ rukoilin lopulta. „Anna anteeksi mitä olen sinua vastaan rikkonut!“

„Ole rauhassa, Paavo!“ viihdytti minua tyyneästi sairas. Kaikki on sovitettu: Sinä olet löytänyt minut ja minä sinut — lapsissamme. Minulla on elämäni ilta käsissä, mutta se on sen päivän ilta, jonka laskussa sarastaa ihanampi aamu.“

„Näen jo sen kajastusta otsallasi,“ lausuin minä.

„Olen elänyt Jumalassa ja Jumala minussa,“ jatkoi hän. „Isä on kirkastanut itsensä minussa niinkuin hän oli kirkastettu Kristuksessa, vapaitten lasten esikoisessa. Me olemme Jumalan poikia ja tyttäriä, sen on Kristus ihmisille ensin julistanut. Mutta orjuudessa pilattu luontemme estää meitä lapsenoikeutta omistamasta je luottamuksella antaumasta sille vapaudelle, joka on Isässä. Ihmissuku ei ole kypsynyt kuin osittain. Mutta Isän kaikkiin luotuihin ylettyvä rakkaus toteuttaa lopultakin itsensä jokaisessa!“

Hänen henkeänsä rupesi ahdistamaan ja hän ryki kovasti.

Minua hämmästytti hänen selkeät ajatuksensa asioista, joista minä olin joskus vaan vilauksella aavistanut.

Vävyä nosti minulle tuolin sängyn luo jalkapuoleen. Hän ja tyttärensä jättivät meidät kahden.

Juttelimme paljon uskonnon-asioista

myöhäiseen yöhön asti. Minä kertoelin peittelemättä kirjavan elämäni vaiheet — lapseni haaksirikkoa en hentonut kertoa.

Karuliinakin kertoi lyhyeen ja katkonaisesti, miten oli Puhoksen tehtaalla palvellessaan joutunut naimisiin tehtaan sepän kanssa. Siitä aviosta oli syntynyt yksi ainoa poikalapsi. Sitä kouluttaakseen olivat lähteneet etsimään työtä kaupungista ja tulleet lopulta Tampereelle. Siellä oli poika pantu kouluun. Mutta kuin isä tapaturmassa kuoli konepajan rattaan väliin, niin piti pojan heittää koulunkäynti kesken ja etsiä palvelusta. Niin oli hän joutunut vanhalle sahanhoitajalle apulaiseksi. Sen kuoltua uskoi sahan-omistaja paikan hänelle.

Tampereella, syvien hengellisten liikkeitten keskellä, sanoi Karuliina hengenelämänsä suuresti kehittyneen.

Lapsiin tultaessa vakuutti hän, että kylä Isä on toteuttava heissäkin itsensä. Jolloinkin ja jossakin se on tapahtuva, sillä Isä rakastaa yhtä rajattomasti jokaista.

Hän rakastaa meissä ja meitä koska hän asuu meissä. Sillä jokaisessa meissä asuu Jumala ja ihminen. Jumala, joka kesyttää, nostaa ja vapahtaa, ja ihminen, joka milloin villisti vastustaa Jumalan vaikutusta, milloin antautuu sille ja niin kesyttyy, vapahtuu ja kirkastuu. Mutta ainoastaan vapaa, omasta vakuutuksesta antautuminen on Jumalan silmissä otollinen. Sillä hän ei voi tahtoa orjia, koska hän itse on kaiken vapaudessa kehittyvän elämän alku. Ainoastaan kesyttömyys tuottaa orjuutta ja alaikäisyys sitoo. — —

Hän taukosi ja alkoi jälleen ahtaasti rykiä. Sitte hän vähän levähdettyään jatkoi:

„Vaikk'en minä ole voinut avata poikani silmiä näkemään Jumalaa, niin on sen aikanaan tekevä se elämä, joka hänessä asuu. Sillä totuus ei jätä itseänsä tappiolle, vaikka hätääntyneet huutavat. Se ei ole minun eikä jonkun toisen varassa, se on sen elämän varassa, joka hellittämättä kaikkialla pyrkii tarkoitustensa perille. Ja miksi

ei voisi Jumala asua ja vaikuttaa siinäkin, missä ei häntä nähdä tai tunnusteta? Eikö niin tapahdu luonnossa? Maa ja taivaat kiitävät eteenpäin ja kehittyvät loppumatta — pysähtyisikö ihminen! Nämä muodot — — sortuvat — ja — vaihtuvat — — mutta“ — — Hän oli tukehtua yskäänsä.

Minä ihmettelin sitä valoa, joka paistoi Karuliinan silmistä, mutta vielä enemmän sitä valoa, joka loisti minulle hänen sanoistaan. Ne valuiivat kuin korkeimman suusta sydämmeeni ja hurmasivat minut. Ja hänen suuren uskonsa vapaus hämmästytti minua. Hän näytti niin tyyneltä, rauhalliselta ja sopusointuiselta kuin avara ikuisuus.

Mutta minä huomasin, että puhuminen oli kovin raukaissut häntä. Kiitin häntä hellästi ja jätin hänet sinä iltana hyvästi. Menin levolle.

Uni ei tullut silmääni. Koko se yö oli minulle valvomisen ja tutkimisen yö. Ihmettelin miten kummasti oli elämä minua-

kin ja omaisiani johtanut. Hetkisen vaan aamusella nukuin ja silloin uneksin Karuliinasta. Näin hänet kukoistavan nuorena ja kirkastettuna edessäni. Kysyin, kuinka hän niin oli muuttunut. Hän vastasi: „Olen vaihtanut muotoa; sillä vanhat ovat kadonneet ja kaikki uusiksi tulleet.“

Senkin jälkeen istuin vielä monena iltana Karuliinan vuoteen ääressä ja apoin, kuin janoinen hirvi lähteellä, elämän sanaa hänen suustansa. Mutta hän heikontui päivä päivältä. Yhä harvemmin jaksoi hän haastella.

Päiväkaudet työskelin yhtä ja toista tarvekaluja vävylleni. Hän osoitti minulle ystävyyttään runsaalla kestimisellä, ryyppitti minua ruoka-ajoilla ja tarjosi kovinkin usein iltasilla totia — silloin oli se herrastapa yleisempi kuin nyt. Se annettiin niin hyvästä sydämmestä, että oli vaikea vastustaakseni. Usein koputti hän ikkunanruutua lapsi sylissä ja kutsui minua pihalta työstä sisään ryyppyä ottamaan. Saatoinko kieltää nyt ystävyuden tarjousta,

kun olin niihin asti omastakin kohdastani ryypiskellyt? Kuitenkin tunsin siitä sisällistä tyytymättömyyttä ja levottomuutta. Silloin kehoitin sieluani: „Syö, juo ja riemuitse! Nyt on sinulla ilon ja kiitoksen syytä kuin siunaus vuotaa ylitsesi.“

Samassa vilahti kirkastettu Karuliina mieleeni ja entinen outo virtaus väräytti minua.

Tunsin että olin sittenkin vielä orja rukka. Ihmisten tähden ja ainoastaan ihmisten tähden olin taikka en ollut sitä tai tätä. Häpesin itseäni.

Yhtenä iltana istuin vävyni seurassa totilasin luona. Silloin teki mieleni koskettamaan hänen sisällistä elämäänsä.

Tiesin että hän oli lukenut paljon ja monenmoisia kirjoja. Olihan hänellä koko iso kirjasto ja siellä vieraskielisiäkin kirjoja. Sahan työväellekin näytti lainailevan kirjojaan ja sanomalehtiään. Näkyikin väki hyvin hänestä pitävän. Eräs työmies nimitti häntä „jumalattoman hyväksi mieheksi.“ Sen vuoksi olin vielä uteli-

aampi ja kysyin mitä hän Jumalasta ajattelee.

„Mitä ajattelisin siitä, josta en ole vakuutettu onko hän olemassakaan,“ vastasi hän minulle suoraan ja teeskelemättä.

„Olemassakaan?“ kummastelin minä, sillä sellaista vastausta en odottanut.

Hän ei sanonut itsellään olevan mitään kokemusta Jumalasta.

Minä muistutin, että häntä oli lapsuudessa opetettu. Mutta hän sanoi lapsena kuulleensa paljonkin kaikellaista, jota myöhemmin on ruvennut epäilemään, onko se perustettua totta. Lapsena sanoi uskoneensa peikkojakin, mutt'ei nyt. Paljon mukauskotaan semmoista, jota peljätään tai toivotaan. Työväki soisi huomiseksi kaunista ilmaa ja kun joku sitä ennustaa, niin uskovat ja tulevat oikein hyville mielin. Kuitenkin voipi huomenna sataa.

Minä huomautin hänen äitinsä uskoa. Hän sanoi, että äiti kyllä voipi uskoa mitä hän pitää totena, mutta hän on äidiltään oppinut ennen kaikkia rakastamaan totuutta.

eikä senvuoksi voi valhetella tai tunnustaa toista kuin usko. „Rehellinen mies tahdon olla, olkoon Jumala olemassa taikk'ei,“ vakuutti hän.

Minä kysyin kuinka hän voi käsittää äitinsä mielenrauhaa ilman Jumalaa. Hän viittasi ulos ja sanoi, että sahan alipuolella on suvanto hyvin rauhallinen, vaikka ylipuolella vesi vaahtoa ja kohisee. Molemmat ovat luontoa. Selitti, että hänen äitinsä on luonnostaan sopusointuinen niinkuin joku on luonnostaan musiikin ihminen, taikka muu taitaja.

Minä sanoin, etten ymmärrä suuresti taitajointa, mutta Jumalaan uskon ja se usko on tehnyt ihmeitä villissäkin ja kesytömissä luonteissa, muuttanut sudet lampiksi.

Hän löysi siihenkin selityksensä ja sanoi, että niin tekevät useat muutkin henkiset liikkeet, kun ne vaan ovat yhtä sydämmen käsitettäviä kuin uskonnolliset. Sanoi niiden viihdyttävän raakoja intohimoja

taikka oikeastaan hienontavan niitä jalomiksi kiihkoiksi.

Minä myönsin, että mahtaa vaikuttaa Jumala muissakin henkisissä liikkeissä kuin uskonnollisissa. Olinhan tuota luullut minäkin huomanneeni. Eikö liekin koko elämä uskontoa, arvelin. Lieneväthän kaikki tuulet ja virrat samoissa käsissä.

„Jos lienevätkin,“ myöntyi Martti. Mutta sanoi vaikeaksi kiistellä semmoisista asioista, joissa ihmiset noudattavat enemmän lapsuudessa perittyjä tai elämän tapauksien kasvattamia tunteitaan kuin selvää järkeään ja vakuutustaan.

Minä huomautin, että hänen äitinsä oli lapsuutensa kannalta kehittynyt etäälle ja korkealle.

Hän ei sitä kieltänyt, mutta sanoi, että uskovaiset sairastavat itämaista maailmankammoa ja sitten mielistelevät itseään sillä, että pysyvät hyvinä suljetussa elämässään. Astukoot todelliseen elämään ja parantakoot siellä jotakin, jos voivat.

„Maailma on tuli, vaarallinen leikkikalua,“ muistutin minä.

Martti sanoi, että kaikki luonnonvoimat ovat vaarallisia, jollei pyritä niihin tutustumaan ja niitä oikein käyttämään. Samoin on maailmakin.

Minä kysyin sitten, kuinka hän oli tullut siihen kokemukseen, ettei Jumalaa olisikaan.

Hän sanoi perineensä äidiltään hellän ja herkän luonteen, vaikka se oli hänessä kasvanut toisapäin. Oli kiivastunut jo lapsena pääskysen puolesta, kun varpuset olivat sen muuranneet pesään ja kiusanneet kuoliaaksi nälkään. Sanoi silloin kysyneensä, että: jos Jumala kerran on, niin miksi sallii hän tapahtua sellaista vääryyttä?

Eräänä syyspäivänä oli eksynyt hänen nelivuotias leikkitoverinsa metsään. Vanhemmat sekä kylänväki olivat samana sekä seuraavana päivänä lasta ahkerasti etsineet. Mutta vasta kolmantena päivänä olivat hänet löytäneet pensaan juurelta kyyristyneenä — kuolleena viluun ja nälkään.

Sanoi ajatelleensa silloin: Miksikähän Jumala kohteli niin pientä ja hyvää poikaa niin tylästi. Martti oli leikkiveriaan hyvin rakastanut.

„Nekö todistaisivat, ettei Jumalaa ole?“ kysyin minä.

Hän myönsi, ettei sellaiset tapaukset sitä ehdottomasti todista, mutta ne olivat häneen vaikuttaneet syvästi ja kasvattaneet hänessä jo varhain epäilevän mielialan. Väitti, että sellainen mielentila on ainakin yhtä perustettu kuin sokea tai peritty uskontaipumus.

Minä surkuttelin vävyäni. Kerroin sitten hänelle omia elämäkokemuksiani. Mutta hän hymyili niille ja arveli, että niissä on niin paljon unia ja mielikuvia, jotka voivat pettää.

Sitten kertoi hän joitakin katkeria muistoja koulu-ajaltaan. Sanoi luonnonkiihkon- ja satunnaisen syrjävaikutuksen kautta eksyneensä johonkin raiskaan, josta omatunto ei edeltäpäin selvään varoittanut eikä ollut siitä vanhemmiltakaan mitään oh-

jetta kuullut — kun on muka kristillistä pitää luonnollisia asioita pimeässä. Kun oli siitä eksymyksestään selvinnyt, oli mieli kuitenkin jäänyt pitkäksi aikaa synkäksi ja katkeraksi.

Isänsä tapaturmaisen kuolemankin sanoi itseensä vaikuttaneen aivan toista kuin äitiinsä.

„Tunnen sitä paitsi likeltä muitakin kuin omia kokemuksiani,“ lisäsi hän.

Sitä sanoessaan katsoi hän minua niin pitkään, että hämmennyin. Hänkin painoi silmänsä alas.

Olen jäänyt siihen luuloon, että hän ja tyttäreni tunsivat toistensa kohtalot.

„Jos Jumala on, pitäisi hänen olla hyvä ja oikea, taikka hän on olematon,“ jatkoi Martti. Sanoi luonnossa ja elämässä olevan paljon satunnaisia oikkuja; yhtä ja toista siellä välinpitämättä ruhjotaan, vaikka muuten kaikki menee lakiensa mukaan. Jumalan sorme ei sanonut huomaavansa.

Minä jo kiivastuin ja sanoin: „Joll’et olis oma poikani, niin vihastuisin iki päi-

viksi sinuun“. Kysyin sitten eikö hän tunnusta, että synti ihmisessä vaikuttaa paljon pahaa, eksymisiä ja kärsimyksiä.

Hän selitti, että se mitä synniksi sanotaan on jotakin elämän kuonaa, ikäänkuin sitä nokea, jota lähtee kiitävän höyrykoneen totosta, toisesta karkeampaa, toisesta hienompaa; väärrien olojen synnyttämää tunkiota ja löyhkää; sairaan purkauksia tai kuumeisia jäsentempauksia — minäkö hänen kaikkia selityksiään muistankaan!

Ei sanonut tuntevansa muuta varsinaisesti pahaa kuin luonnon vääristämisen ja turmelemisen.

„Mutta pahat ajatukset, himot ja halut?“ huomautin minä.

Hän sanoi, että ne ovat vaan jäännöksiä kesyttömästä eläimestä niinkuin pitkät kynnetkin ja torohampaat, mutta häviävät paljoa myöhemmin.

En voinut enään jatkaa. Pahoittelin, että olin alkanutkaan koko kiistaa.

Kysyin lopulta:

„Mitä sinä oikeastaan uskot, rakas vävyseni? Uskotko edes tulevaista elämääkään?“

„Eikö pitäne vanha lause paikkaansa, että totuus perii maan, kenellä se olkoonkin,“ tunnusti hän. Muuten sanoi ajattelevansa elää ihmisiksi, tulkoon mitä tulee kin. „Tulevaisuutta en minä pysty kope-loimaan,“ lisäsi lopuksi.

Siihen se keskustelu päättyi, kun tyttä-
reni tuli kutsumaan iltaselle. Askareiltaan
oli hän vaan välimiten joutanut seuraama-
maan kiistaamme. Vaimoni jäi vielä sai-
raan luo.

Kiistan jälkeen oli mieleni kuin orrelle
viskattu. Siinä se kahtaalle kellui ja kauan
kesti ennenkuin löysin tasapainon ja oman
itseni.

Yhtä paljon hämmästytti minua vävyni
uskottomuus kuin hänen äitinsä suuri usko.
Ainoastaan Karuliinan vakuutus siitä, että
Jumala työskelee ja voittaa lopulta jokai-
sessa, lohdutti minua. Kuitenkin halusin
vielä päästä selville tyttäreni tilasta. Sen-

vuoksi kysyin pöydässä istuessamme oliko hänkin samaa mieltä kuin miehensä.

Hän sanoi itsellään olevan ne uskonnolliset tunteet ja käsitykset, jotka kodista oli perinyt. Mutta hän lisäsi surullisesti: „Mitä olen ollut siitä parempi!“

„Uskon asia onkin tehdä autuaaksi eikä paremmaksi!“ ivasi hänen miehensä.

Se koski minua syvästi. Tunsin mielipahoikseni, etten ollut itsekään elämänsäni parantunut; olinhan vaan kokenut käydä heikkoa sotaa pahaa vastaan. Mutta sitäkin niinkuin orja: milloin ihmisten tähden, milloin kadotusta peljäten, milloin autuuteen ihastuneena; harvoin rakkaudesta hyvään, oikeaan ja lähimmäisiini. Moni, joka ei koreile uskollaan, on voinut elää Jumalan silmissä paremmin kuin minä.

Sittemmin mietiskelin, että eikö lie sekin uskoa, kun luottaa siihen mikä alkusin on Jumalasta: oikeus, hyvyys, ihmisrakkaus, puhtaus, rehellisyys — eikö lie sekin uskoa, kun niille antautuu?

Mutta minun luonteeni vaan ei tyytynyt siihen: Se tarvitsi olennollisen Jumalan, joka kaikissa elää ja vaikuttaa. Ja kun sitä kaipaan ja tarvitsen, niin sitä uskon.

Vaimoni ja tyttäreni olivat jo monta yötä vuorotellen valvoneet Karuliinan vuoteen ääressä. Sairas oli jo muutamia vuorokausia ollut puhumatonna.

Yhtenä kirkkaana kesä-aamuna Juhannuksen edellä kohtasi vävyni minua vesissä silmin. Hän puristi kättäni ja sanoi: „Niin mielelläni tahtoisin nyt uskoa, että äitini vielä elää — hän on nyt mennyt!“

Minä ymmärsin enkä voinut puhua mitään.

Karuliina oli jättänyt viimeiset jäähyväisensä.

Äänetön suru ja hiljaisuus vallitsi sen päivää koko talossa. Näytti kuin mielet olisivat hetkeksi lähteneet saattamaan mennyttä matkalle. Ei kukaan hiiskunut ensi

päivänä vainajasta mitään. Ainoastaan luonto piti puhetta.

Kosken partaalla lauloivat linnut niin heleästi ja vireästi. Nuori ruoho ja pihkaiset lehdet lemusivat raitista henkeään puhtaasen aamuilmaan. Se oli uhkuava sikiämisen ja syntymisen hetki. Eikä väsynyt koskikaan työssään: Niskaltaan pudotteli se ahkerasti pölkkyjä alas sahan suuhun. Siellä ne muuttivat muotoaan niin, että syntyivät kirikkaiksi laudoiksi. Näytti kuin olisi aurinkokin nyt heloittanut entistä kirikkaammin. Se valaisi lautataputit virran partailla, välkkyili koskessa, puiden lehdillä, ruohossa ja kukkasissa. Päivän paisteesta se sikiäminen ja syntyminen, uudistuminen ja vaihtuminen näytti vaan virkistyvän ja kiihtyvän. Siinä valossa aamulliset kastepisaratkin höyrysivät ylös lehdiltä, että ilma tuntui tuoreelta ja pehmeältä. Sellaistakohan se elämä on: loppumatonta vaihtumista ja uudistumista?

Sen jälkeen en viipynyt enää kauan vävyäni luona. En ollut siellä oikein oma itseni, tahtomattanikin olin vävyäni vaikutuksen alainen. Taisi siihen olla syynä luonteeni pehmeyskin, mutta se vaivasi minua, kun olin jo tottunut omantakeiseen elämään. Toisin oli vaimoni laita: hänelle oli kylliksi onnea siinä, että sai hoitaa tyttärensä lasta. Sinne hän jäikin vielä, mutta minä päätin pitkästä ajasta palata kotoisille työteloille, Laatokan maille.

Vävyäni antoi hevosen alkutaipaleelle ja tyttärensä kyyditsi minua kappaleen matkaa. Vaikea oli erota taas omaisista, mutta vielä vaikeampi on luopua omasta itsestään; tarkoitan siitä itsestään, jonka olemisen pitää oikeutettuna.

Vaikea sitä on luopua omista vioistaankin, sen huomasiin silläkin matkalla. Viimeisestä keskievearista ostin pullon viinaa tuliaisiksi kotikylän ystäville. Ajattelin, että tuntuu niin hyvältä, kun saapi vanhojen veljien kanssa siitä ottaa ja muistella kuluneita aikoja.

Mutta minun poissa ollessani oli kotikyläni kovin muuttunut. En haasta siitä, että oli revitty maahan paljon vanhoja taloja ja rakennettu uusia, vaikka sekin oli totta. Vaan muutenkin oli siellä paljon edistytty parempaan päin. Koko kunta kiitti entistä naapuriani, kauppiasta siitä, että hän oli ruunulta toimittanut tilallisille veron-alennusta, että nyt jaksavat paremmin maata muokata. Nuori ystäväni Antti, se sama, joka tukalana hetkenä oli tarinallaan minua hillinnyt murhatyöstä, oli perustanut raittiusseuran. Nyt saarnasi hän kaikkea kesytöntä vapautta vastaan. Toiset olivat perustelleet lukuseuroja, soittoja ja laulukuntia. Muutamat olivat yhdistyneet hihhuleihin, joihin minäkin vielä itseni luin. Tarjosin siellä pullostani yhdelle ja toiselle tuliaisia, mutta kukaan ei huolinut: halveksivat vaan minua. Sanoiivat, että „ennen hän sotia kävi, mutta nyt hän patoja nuolee.“ Tarkoittivat, että ennen muitakin viinasta varoitin, mutta nyt sitä itse nielin.

Niin kovin kävi häpeäkseni, että vein pulloni piiloon. En sentään viskannut viljaa maahan, vaan lopetin sen harmissani yksin.

Se oli viimeinen viinapullo, jonka olen elämässäni tyhjentänyt — siitä on jo vuosia.

Mutta hihhulien seuraan en ollut sitenkään otollinen. Mieleni oli niin paljon entisestään muuttunut; taisi olla väljentynyt ja vapaantunut. Käsitin Jumalaa, maailmaa, elämää ja ihmisiä toisin kuin ennen. Minä selitin kerran seurassa, että koko elämä on uskontoa: väärää, jos luotamme vääryyteen, oikeaa, jos antaamme oikealle ja hyvälle; — kaikki rehellinen työ ja toimi on Jumalan palvelusta; — jokainen oikea ja totuuteen pyrkivä ajatus on jumalinen ajatus; — jokainen mieli, joka vihaa pahuutta ja vääryyttä, mutta rakastaa hyvyyttä ja oikeutta, on jumalinen mieli; koska kaikkia näitä ainoastaan Jumala ihmisessä vaikuttaa.

Mutta se puhe ei miellyttänyt hihhu-

lien johtajia. He ärtyivät pahasti ja tuomitsivat minut Jumalan hylkiöksi niinkuin minäkin ennen olin muita tuominnut.

Varmaankin he olisivat tehneet toisin, jos olisivat käsittäneet toisin. Mutta velikään ei voi veljeänsä jollakin äkkitempauksella nostaa. Siihen näyttää tarvittavan aikaa ja tietoa, kokemusta ja taisteluja. Niitä antaa elämä. Eikä sekään vie kaikkia yhtä pitkälle, vaan kukin näkyy saavuttavan oman mittansa.

Olen silmäellyt elämäni jälkiä toisinaan. Näen siellä joukon harharetkiä, pimeitä paikkoja ja ryöpeitä myrskyjä; näen harvoja valoisiakin kohtia. Myrskyt ovat vähittäin asettuneet ja tyynempi vaellus on alkanut. Toisinaan sentään, kun tutkin itseäni ja tätä vääristettyä maailmaa, nousevat mielessäni epätoivon ja epäilyksen hyökylaineet — ne mahtavat kuulua elämään. Lohduttavaiset näyt eivät ole enää palanneet. Minun pitää uskoa ja toivoa näkymättömiin. Ainoakin erikois-onneni, joka aina oli sydämmeni omistanut, riis-

tettiin minulta. Pari vuotta sen jälkeen kuin olin lähtenyt vävyäni luota, toi posti eräänä päivänä sanoman tyttärensä kuolemasta. Toinen lapsivuode lopetti hänet. Niin viimeinen syvä leikkaus tehtiin minussa.

Mielin murretuin tuli vaimonikin sen jälkeen kotiin.

Olen nyt kuin junasta koti-asemalleen pysähtynyt matkustaja, joka odottaa noustajaansa. Vanhat seurukset ovat minusta jääneet ja uusiin olen ehkä liian iäkäs, vaikka näen mielelläni, kuinka nuoret rientävät. Näyttäväthän ne henkisetkin kulkuneuvot parantuvan.

Olisinko niin iäkäskään, jollei olis terveyteni murtunut. Mutta tuota kirkkomäkeä noustessani ahdistaa rintaani ja tuntuu kuin siellä olis jotakin särkynyt. Kuitenkaan en tahdo näkyä raihmaiselta, vaan ponnistan voimiani ja astun aina reippaasti.

Jääneekö minulle tämän kerrottua muuta tekemistä kuin höyläellä ja kesyt-

tää puuta vähän hienommaksi — kunnia
sillekin työlle!

Eikö liekin maailma vaan suuri ja an-
kara kesytyslaitos, eikö lie“.

